

Euroopa Kalandusfondi vesiviljelustoetuste mõju

Kas kalakasvatuse investeeringud on tulemuslikud?

Head lugejad

Eestis jääb keskmine kala tarbimine inimese kohta aastas (14 kg) küll alla Euroopa keskmisele (23 kg), kuid siiski valime üha meelsamini toiduks kalaraa. Kala taldrikule saamisega on aga mitmeid takistusi.

Globaalne ja ka regionaalne probleem on looduslike kalavarude vähenemine, mis tuleneb üleüügist. Üleüügi risk on ka Läänemeres ja Euroopat ümbritsevates vetes, mistõttu on ka püügikvoodid kokku lepitud. Samas on kehvast seisundist ka paljud kalade kudemis- ja elupaigad, Eesti näiteks mitmed lõhejõed, mistõttu ei ole neis kala. Seega ei ole lootust, et looduslikud kalavarud meie toidulaua suudaksid katta.

Teine oluline asjaolu on see, et tahaksime süüa värsket kala. Kala ja kalatooted on kergesti riknev kaup ning mida kiiremini kala meie lauale pärast veest väljatõmbamist jõuab, seda parem. Seega oleks mõistlik, kui kala ei peaks läbima pikki vahemaid ja varahommikul püütud kala oleks juba lõunasöögilaua.

Mida siis teha, et värsket kala toidulaua oleks? Üks võimalus on kasvatada kalu tehislises tingimustes, s.t kalakasvandustes. Seda varianti soodustab ka Euroopa Liit ja Eesti riik, andes toetusi kalakasvanduste rajamiseks. Aastatel 2004–2015 maksti Eesti kalakasvatajatele toetusena välja ligikaudu 11 miljonit eurot ja riigi garanteeritud laenuna 5 miljonit eurot. Selle raha eest on rajatud tootmisvõimsusi 3300 tonni aastas (Eesti koguvõimsus on ligikaudu 4300 tonni aastas).

Mida aga ei ole, on kala. 2015. aastal müüdi Eestis vaid 795 tonni kohalike kalakasvanduste toodangut. Nagu on öelnud üks kalakasvataja – süüa kõlbab ikka kala, mitte tootmisvõimsus. Fakt on see, et viimase aastakümne jooksul (2004–2015) on kalatoodangu müük kasvanud vaid 400 tonni võrra ning me sõltume endiselt eksporditud kalast, mis ei ole kindlasti varahommikul veest välja püütud. Miks? Seda Riigikontroll käesolevas aruandes käsitlebki.

Loomulikult peab rajatud võimsuste täisvõimsusel tööle hakkamiseks ja kaladele kasvamiseks andma aega, kuid riik, eelkõige Maaeluministerium, peab pöörama tähelepanu ka sellele, millistele tegevustele raha antakse, kas veterinaarteenistus toetab tootmist, kas toodetakse keskkonnasäästlikult, kuidas edendada ekspordi ning ühistulist tegevust, et toodangut oleks lihtsam väärtustada ja turustada jms.

Loodan siiralt, et lähiaastatel toimub hüpe kalakasvanduste toodangu kasvus ning see ei toimu keskkonna kahjustamise hinnaga, mis kahandaks meie looduslike kalavarude elujõulisust. Kalakasvatusele suunatud raha kasutamise saame rahul olla siis, kui toetuste abil rajatud moodsatest kasvandustest jõuab kala rohkem ka Eesti inimeste taldrikule.

Alar Karis
riigikontrolör

23. mai 2016

Euroopa Kalandusfondi vesiviljelustoetuste mõju

Kas kalakasvatuse investeeringud on tulemuslikud?

Kokkuvõte auditeerimise tulemustest

Mida me auditeerisime?

Riigikontroll auditeeris, kas Euroopa Kalandusfondi perioodi 2007–2013 vesiviljelustoetused on täitnud oma eesmärgi suurendada vesiviljelustoodangu mahtu keskkonda kahjustamata. Seejuures vaadati, kas rahastamisperioodi 2014–2020 puhul on selge, mida soovitakse vesiviljeluse arendamisel saavutada.

Miks on see maksumaksjatele oluline?

Kalandusvaldkonna suurim probleem maailmas ja ka Eestis on looduslike kalavarude vähenemine. Vesiviljelus – tehislises tingimustes kala ja muude veeorganismide kasvatamine – võimaldab suurendada kala tootmist ning tarbimist, säästes vähenevaid looduslikke kalavarusid. Eesti vesiviljelustoodangu siseturu nõudlus on ligikaudu 4000–4500 tonni aastas, millest suur osa (nt lõhe) imporditakse välisriikidest. Kodumaise vesiviljelustoodangu eeliseks on aga värskus ning see valdkond annab tööd maapiirkondade inimestele.

Eesmärkide saavutamiseks määrati Euroopa Kalandusfondist vesiviljeluse investeeringuteks rahastamisperioodil 2007–2013 17,3 miljonit eurot. Uuel perioodil 2014–2020 on vesiviljelustoetusteks ette nähtud 17,9 miljonit eurot.

Mida me auditi tulemusel leidsime ja järeldasime?

Riigikontrolli hinnangul pole Euroopa Kalandusfondi rahastamisperioodi 2007–2013 toetused aidanud olulisel määral saavutada eesmärki suurendada vesiviljelustoodangut. Vaatamata tootmisvõimsuste kasvule on vesiviljelustoodang väike ning omamaine toodang ei jõua tarbijani. Selle olulisteks põhjusteks olid taotlejate probleemid omafinantseeringu tagamisel ning toetatavate projektide valimise ja hindamise puudujäägid, mille tagajärjel ei saanud eelistust majanduslikult perspektiivsemad ja paremini läbi mõeldud projektid.

- **Vesiviljelustoodangu maht ja eksport on väike võrreldes tootmisvõimsustega.** Eesti vesiviljeluskasvanduste koguvõimsus oli 2015. aastal ligikaudu 4300 tonni, kuid samal aastal müüdi 795 tonni kala. Võrreldes 2014. aastaga vähenes müüdü toodang 8%. Seega, värsket kodumaist kala tarbijad piisavalt ei saa. Vähenenud on ka eksport. Tootmisvõimsustest tunduvalt väiksema toodangumahu põhjuseks on see, et kasvandused ei tööta veel täisvõimsusel ning suur on ka kalade kadu.
- **Kolmandik vesiviljelusprojekte, mida otsustati toetada, jäi ellu viimata.** See moodustab ligi poole (ca 8 miljonit eurot) rahast, millega oli plaanis toetada vesiviljeluse investeeringuid. Peamiselt jäid projektid ellu viimata seetõttu, et taotlejalil ei olnud

omafinantseeringu tarvis raha ning vesiviljeluse investeringumeetme määruse puudused ei soodustanud parimate projektide valikut ega nende toetamist. Näiteks ei võimaldanud meetme määrus projektide hindamisel tugineda ekspertide arvamustele projektide äriplaanide ja tehnoloogiliste lahenduste kohta. Projektide ebaõnnestumise põhjuseks oli ka see, et paljud ettevõtted, keda otsustati toetada, ei olnud varem vesiviljelusega tegelenud ja neil puudus seega valdkonnakogemus.

- **Vesiviljelusettevõtete majanduslikule toimetulekule pole toetus veel mõju avaldanud.** Võrreldes toetust saanud nendega, kes toetust ei olnud taotlenud, ei täheldatud viie vaadeldud majandusnäitaja – müügitulu, puhaskasumi, müügiarentaabluse, laenukohustuste ja töötajate arvu – puhul statistiliselt olulist mõju mitte üheski. Kui mõned erandid välja arvata, ei ole kalakasvandustesse paigutatud raha veel suutnud tuua kaasa toetatud ettevõtete paremaid majandustulemusi. Toetuse mõju ettevõtete majanduslikule toimetulekule võib ilmneda lähiaastatel, kui suudetakse hakata tootma vastavuses rajatud tootmisvõimsusega ning suurendatakse müügitulu. Ettevõtete paremat toimetulekut on pidurdanud ka vähene tootearendus ja napp ühistegevus, mis aitaks pürgida sise- ja välisturgudele.
- **Keskkonnamõju vähendamiseks on toetustega soodustatud vee korduva kasutusega tehnoloogia kasutuselevõttu**, mis on küll kulukas, kuid võimaldab õigel rakendamisel keskkonnamõju vähendada. Vesiviljelusest tuleneva keskkonnamõju vähendamise ohjamine on vajalik, kuna riik ei saa lubada täiendava keskkonnamõju tekitamist Eesti jõgedele ja rannikumerele, millest kolmandik on kesises seisundis. Seega tulenevad keskkonnast olulised piirangud vesiviljeluse arendamiseks ning riik ja ettevõtted peavad sellega ka edaspidi vesiviljeluse arendamisel arvestama.
- **Keskkonnatasude süsteem ei ole kalakasvanduste suhtes hästi rakendunud ega suuna neid keskkonnamõju vähendamiseks.** Kalakasvanduste saastekoormuse arvestuse puudujääkide tõttu võib nende tegelik saaste olla deklareeritust suurem. Seetõttu võib olla alahinnatud ka nende keskkonnamõju, mis Eesti tervikpildis on siiski väikese osakaaluga. Vabastus veeressursi kasutamise tasust ja saastetasude senine puudulik arvestus on ettevõtete majanduslikult soosinud, kuid ei suuna kalakasvandusi saastamist vähendama ega vett (eeskätt põhjavett) säästlikult kasutama.
- **Pole selge, kas ja kuidas perioodiks 2014–2020 vesiviljeluse strateegias ja tegevuskavas sõnastatud arengueesmärgid ellu viiakse.** Ehkki vesiviljeluse arendamiseks on koostatud Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava aastateks 2014–2020 ning Eesti on välja töötanud mitmeid strateegilisi dokumente, nagu vesiviljeluse strateegia ja tegevuskava, ning kaardistanud vesiviljeluse perspektiivsed alad, pole mitmel juhul arusaadav, mis suunas vesiviljelust soovitakse arendada (nt merevesiviljelust, mahevesiviljelust, koduturu eeliste ärakasutamist). Samuti pole tähelepanu pööratud mõnedele eelmisel perioodil kalatoodangu suurenemist takistavatele asjaoludele, millest olulisem on kalade põhjendamatu

suur kadu. Maaeluministeerium ei ole veel lõplikult otsustanud sedagi, milliseid vesiviljeluse meetmeid uuel perioodil rahastatakse.

Mida me auditi tulemusel soovitasime?

Riigikontrolli olulisemad soovitused maaeluministrile:

- analüüsida, miks osa toetuste abil rajatud kasvandusi toodangut ei anna;
- parimate investeeringuprojektide väljaselgitamiseks näha kvalifitseerimis- ja hindamiskriteeriumites täpsemalt ette erialaekspertide ülesanded ja nendelt saadud hinnangutega arvestamine;
- täpsustada Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014–2020 Eesti rakenduskavas, kuidas soovitakse arendada uusi suundi (merevesiviljelust, mahevesiviljelust jm), ning seada nende suundade edukuse iseloomustamiseks täiendavad mõjunäitajad.

Maaeluministri vastus: Euroopa Kalandusfondi rahastamisperioodi 2007–2013 järelhindamine toimub Euroopa Komisjoni algatusel ja vastutusel ning selle käigus konsulteeritakse liikmesriigi ja korraldusasutusega. Järelhindamisel kontrollitakse raha kasutamise ulatust, rakenduskava tulemuslikkust ja tõhusust ning ka selle mõju vesiviljelussektorile.

Maaeluministeerium on lubanud teha omalt poolt kõik, et Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakendamise perioodil 2014–2020 tuginetaks parimate erialaekspertide hinnangutele.

Merevesiviljeluse arendamise kontekstis toetab Maaeluministeerium vesiviljeluse arendamiseks vajalike lubade andmise protseduuri lihtsustamist, mõistes seejuures merekeskkonna kaitse vajadust. Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 vesiviljelusmeetmete rakendamisel edendati vesiviljelust peamiselt tootmismahude suurendamise kaudu ning soodustati suletud veeringlusega tehnoloogiat. Euroopa Komisjoni määruse kohaselt ei saa aga vee korduva kasutusega vesiviljeluskasvandustes kasvatada algusest lõpuni mahetoodet. Siiani on Eesti vesiviljelusettevõtete huvi mahevesiviljeluse vastu olnud üsnagi leige ja seetõttu on perioodil 2014–2020 keskendunud teiste sektori jaoks oluliste suundade panustamisesse.

Riigikontrolli olulisemad soovitused keskkonnaministrile:

- analüüsida vesiviljelusettevõtete veeressursi kasutamise mõju keskkonnale, ressursitasu erandi kaotamise ning pikemas perspektiivis võimaliku tasumäära seadmise mõju ettevõtetele ning otsustada, kas vesiviljelusettevõtted peaksid maksma veeressursi kasutamise tasu;
- töötada välja vesiviljelusettevõtete saastekoormuse tõhusaks piiramiseks eraldiseisev regulatsioon, mis arvestaks kasvanduste tootmisspetsiifikaga ning ka ettevõtete konkurentsitingimustega.

Keskkonnaministri vastus: minister nõustub Riigikontrolli ettepanekuga analüüsida, kas ja mis ulatuses vee-erikasutusõiguse tasu vesiviljeluses ning eri veevõtuliikide puhul peaks kehtima. Seejuures tuleb arvestada

tasustamise majanduslikku mõju ja et tasud suunaks ettevõtteid eelkõige keskkonda säästma.

Minister lubas jätkata arutelu soovitusel üle töötada välja saastekoormuse arvutamise metoodika, mis sobiks kõigile kasvatuse tüüpidele ning tagaks nende võrdse kohtlemise ja tasu õiglase suuruse.

Sisukord

Valdkonna ülevaade	8
Riigi tegevus vesiviljeluse edendamisel	12
Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 vesiviljeluse strateegilised eesmärgid saavutati osaliselt	12
Toetuste abil loodud kõiki tootmisvõimsusi ei ole suudetud tööle rakendada	16
Toetuste mõju vesiviljelusettevõtete majandusnäitajatele pole veel ilmnenu	22
Investeeringutoetuse maksimise eelistati ettevõtteid, kes plaanisid keskkonnasäästliku tehnoloogia kasutuselevõttu	23
Keskonnatasud ei suuna kalakasvatajaid keskkonnakoormust vähendama	26
Vesiviljeluse tulevikuväljavaated	30
Riigikontrolli soovitusel ja auditeeritute vastused	40
Auditi iseloomustus	49
Riigikontrolli varasemaid auditeid seoses Euroopa Kalandusfondiga	51
Lisa A. Kalakasvatuseviisid	52
Lisa B. Euroopa kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava meetme „Vesiviljeluse investeeringutoetus“ tingimused ja hindamiskriteeriumid	53
Lisa C. Andmeid vesiviljelusettevõtete taotluste kohta	55

Valdkonna ülevaade

Vesiviljelus jaguneb

kasvatatavate organismide järgi kolme põhilisse rühma:

- selgroogsed veeloomad (pms kalad, väiksemas mahu konnad);
- selgrootud veeloomad (vähid, krabid, krevetid, molluskid);
- veetaimed (vetikad).

Kalapüük ja vesiviljelustoodang maailmas

2013. aastal püüti maailmas umbes 92 miljonit tonni kala, vesiviljeluses toodeti aga ca 47 miljonit tonni kala ning ca 22 miljonit tonni karpe ja vähilisi.

Valdav osa maailma vesiviljelustoodangust kasvatatakse Aasias, kus konkurentsituult suurim tootja on Hiina (61% toodangust).

Vaid merekalakasvatuses edestab Hiinat Norra (toodang ca 1,2 miljonit tonni).¹

Euroopa Liidu riigid annavad maailma vesiviljelustoodangust koguliselt ca 1,5%.

Müügimaht – müüdü toodangu maht esimese müügitehingu sooritamisel

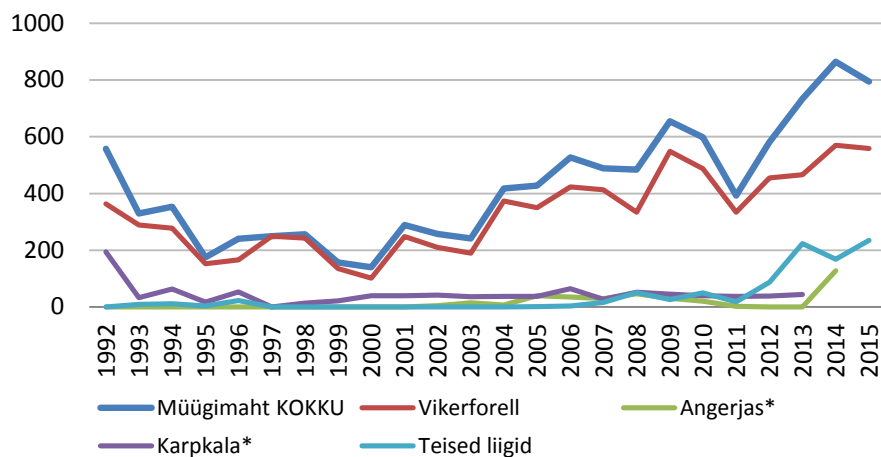
1. **Vesiviljelus** on veorganismide kasvatamine inimese loodud tingimustes ja suuremas ulatuses, kui looduslik keskkond seda võimaldab. Maailma rahvastiku arvu suurenemisel on vesiviljelusel oluline roll toidutootmises, samuti looduslike kalavarude vähenemise kompenseerimisel. Viimase poole sajandi jooksul on kala tarbimine maailmas kasvanud ligikaudu 10 kg-lt 19 kg-ni inimese kohta aastas. Kala tarbimise kasv on tulnud suuresti just vesiviljelustoodangu kasvust.

2. Euroopa Liidu (EL) aastane vesiviljelustoodang, ca 1,25 miljonit tonni, jaguneb võrdselt molluskite-koorikloomade ja kalakasvatuse vahel.² Merekalakasvatuse ja magevee-kalakasvatuse osa vesiviljelustoodangus on sarnane, vastavalt 27 ja 23%. Peamiselt kasvatatakse rannakarpe (39%), forelli (15%), lõhet (14%) ja austreid (8%). EL on maailmas suurim vesiviljelustoodete importija ning ka üks suuremaid kalatoodete tarbijaid (23 kg inimese kohta aastas). ELi mereandide turgu (11,7 miljonit t) varustatakse 25% ulatuses kohaliku püütud kalaga, 10% tuleb ELi vesiviljelustootmisest ning 65% imporditakse.³

Eesti vesiviljelus

3. Eesti vesiviljelustoodangu **müügimaht** oli 2015. aastal 795 tonni, mis valdavalt koosneb kalast, kuid väike kogus müüdi ka jõevähki (ca 600 kg). Müügimahud on viimasel kümnendil kasvanud umbes kaks korda, kuid pärast iseseisvuse taastamist pole veel 1000 tonni piiri ületatud⁴ (vt joonis 1).

Joonis 1. Vesiviljeluse kogutoodangu müügimaht ja peamiste kasvatatavate kalaliikide müügimaht aastatel 1992–2015 (tonnides)

* Angerja 2012., 2013. ja 2015. a ning karpkala 2014. ja 2015. a müügimahu andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõte. Kajastatud teiste liikide all.

Allikas: Statistikaameti andmed

¹ Global Aquaculture Production statistics database updated to 2013. Summary information. ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon, 2015.

² Andmeid ja arve ühise kalanduspoliitika kohta. Euroopa Komisjon 2014.

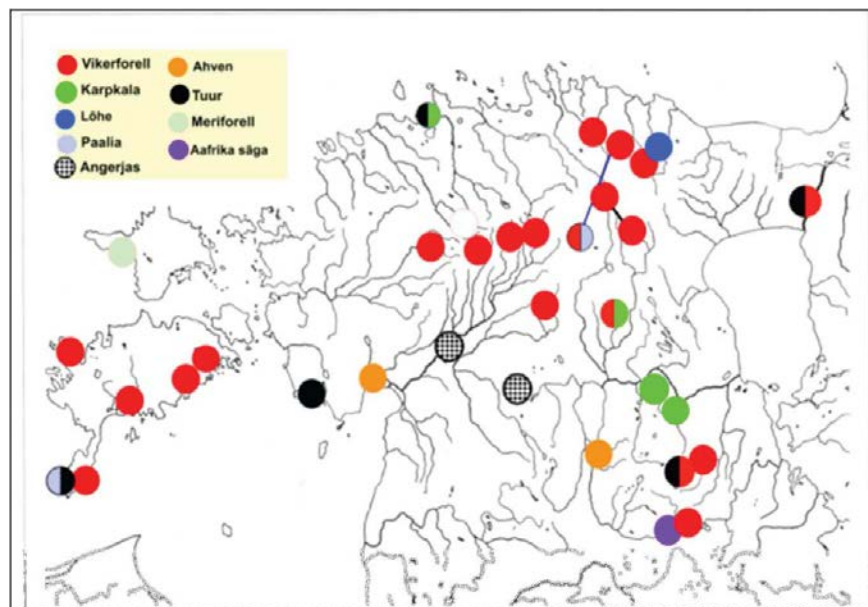
³ Federation of European Aquaculture Producers (FEAP). Annual Report. 2014.

⁴ Nõukogude perioodi lõpuaastatel toodeti üle 1000 tonni vikerforelli ja karpkala aastas (rekordiliselt 1989. a 1740 tonni).

4. Peamiselt kasvatatakse suurt vikerforelli⁵ (70% kalatoodangu müüginahust), väiksemas mahus karpkala, angerjat, siiga, siberi ja vene tuura. Vähesel määral kasvatatakse ka vähki. Alustatud on ka vetikate ja limuste kasvatamisega, kuid meie tingimustes on piiranguteks näiteks mere vähene soolsus, jahe vesi ning veetaimede kasvatamiseks vähene päikesekiirgus.

5. 2016. aasta alguse seisuga tegutses Eestis 32 Veterinaar- ja Toiduameti tunnustatud kalakasvandust ja 23 jõevähikasvandust⁶, kokku 50 ettevõtet (mõned ettevõtted kasvatavad nii kala kui ka vähki). Eestis on hinnanguliselt umbes 200 väikekasvandust, kus kasvatatakse kalu või vähke väikeses mahus lisatulu saamiseks või õngitsemisturismi arendamiseks. Statistikaameti andmetel on Eesti kalakasvandustes hõivatud ligikaudu 100 täiskohaga töötajat. Joonisel 2 on näha, kus paiknevad Eestis kalakasvandused 2015. aasta andmete järgi.

Joonis 2. Eesti kalakasvandused (2015)

Allikas: Eesti Maaülikool

Teadmiseks, et

Eestis tarbitakse kala- ja vesiviljelustooteid keskmiselt 14 kg inimese kohta aastas. Võrdluseks, Euroopa Liidu keskmine kalatoodete tarbimine inimese kohta on 23 kg.

Allikas: Andmeid ja arve ühise kalanduspoliitika kohta. Euroopa Komisjon, 2014

6. Eesti kalatoodete siseturumaht on ligikaudu 15 000 tonni aastas. Vesiviljelustooted moodustavad sellest ligikaudu neljandiku, 4000–4500 tonni. Vesiviljelustoodete turu aastaseks juurdekasvuks on prognoositud 5–7%. Sellest tulenevalt on Eesti vesiviljelustoodete turu maht aastal 2020 hinnanguliselt 6500 tonni. Vesiviljelustooteid imporditi 2014. aastal 3800 tonni ja eksporditi 424 tonni.

Vesiviljelusviisid

7. Vesiviljelustootmine võib toimuda maismaal magevett kasutades või merekeskkonnas. **Sisevete vesiviljelus** toimub tiikides, basseinides või suletud veekasutusega rajatistes, kus kasutatakse pinnavett või põhjavett. Sel viisil toimub Eestis kogu kala- ja vähikasvatus. **Merevesiviljeluses** kasutatakse merevett, tootmine toimub meres sumpades või maismaal

⁵ Üle 1500 g kaaluv vikerforell.

⁶ Veterinaar- ja Toiduameti andmed 03.02.2016. a seisuga ettevõtete kohta, kellele amet on välja andnud toodangu müümise loa.

olevas merevett kasutavas rajatises. Eestis ühtki toodangut andvat merekalakasvandust praegu ei ole.

8. Sisevete kalakasvatustes kasutatakse erinevaid tootmistehnoloogiaid. Traditsiooniliselt on meil kasutusel pinnavee läbivooluga basseinid, nn **läbivoolumajandid**, kus jõevesi juhitakse läbi kalakasvanduse ning seejärel veekogusse tagasi. Kasvanduses tekkivad setted juhitakse keskkonda või eemaldatakse settetiigi või puhastusseadme abil. Moodsamad on **vett korduvalt kasutavad kalamajandid**, mis kasutavad pinna- või põhjavett toodanguühiku kohta palju väiksemas koguses ning mille puhul kasutatud vesi läbib puhastusseadmed. Neist **retsirkulatsioonitehnoloogiaga (RAS)**⁸ ehk suletud veeringlusega majandid on kontrollitud veetemperatuuri ja täieliku veetöötlemistsükliga kasvandused, kus kasutatav põhjavesi läbib korduvalt puhastusseadmed. Vee korduv kasutamine ning puhastamine vähendab kalakasvanduste keskkonnakoormust: nii kasutatud vee hulga kui ka keskkonda juhitavate saasteainete koguse poolest. Samuti on suletud ringlusega süsteemis haiguspuhangute puhul võimalik vältida haigustekitajate ja ravimijääkide keskkonda sattumist. Tootmistehnoloogiast on täpsem ülevaade antud lisas A.

Vesiviljeluse keskkonnamõju

9. Vesiviljelustootmise keskkonnamõju võib olla erinev, alates positiivse mõjuga karbi- ja vetikakasvandustest (mis puhastavad vett) meil levinud suurema keskkonnakoormusega intensiivkalakasvatuseni, kus kulub suures koguses pinna- või põhjavett ning tekkivad saasteained (pms lämmastik, fosfor, orgaaniline sete) juhitakse veega keskkonda. Sõltuvalt kasutatavast tootmistehnoloogiast on võimalik saasteained suuremal või vähemal määral kasvanduses kasutatud veest välja puhastada, kuid täiendav saasteainete koormus looduslikele veekogudele, kuhu heitvesi juhitakse, tekib paratamatult.

10. Olemasolevate andmete põhjal moodustab vesiviljeluse käigus tekkiv toitainetega reostumine vähem kui 0,5%⁹ kogu inimtekkelisest veekogude reostusest Eestis. Et aga üksiku kalakasvanduse keskkonnakoormus on võrreldav näiteks väikeasula reoveepuhasti keskkonnakoormusega, avaldab see kasvandus olulist mõju veekogule, kuhu juhitakse heitvesi.

11. Euroopa Liit on veepoliitika raamdirektiiviga¹⁰ seadnud liikmesriikidele eesmärgiks saavutada veekogude hea seisund. Umbes 1/3 Eesti pinnaveekogude seisund on kesine, mõnel juhul ka halb. Sealhulgas on kesises seisundis valdav osa Eesti rannikumerest (heas seisundis vaid rannikumeri Saaremaa läänerannikul)¹¹. Veekogude kesise või halva

Teadmiseks, et

kalakasvandustega kaasnev keskkonnakoormus avaldab mõju nii siseveekogude kui ka Läänemere seisundile.

Helsingi komisjon (HELCOM) on Läänemere keskkonnakaitse konventsiooni alusel andnud soovitused⁷, kuidas vähendada magevee- ja merekalakasvandustes tekkivat heidet. Näiteks on soovitatud

- kasutada ja arendada tegevusi, tootmismeetodeid ning söötasid, millega kaasneb toitelementide minimaalne heide;
- välja töötada ja võtta kasutusele sette eemaldamise meetodid, et vähendada toitainete heidet;
- veereostuse ärahoidmiseks määrata või tasakaalustada kalade arv kindlas veekoguses vastavalt vee vahetamise sagedusele, aeratsiooni- ja tootmismeetodile.

⁷ Helsingi komisjon (HELCOM) korraldab rahvusvahelist koostööd Läänemere keskkonnakaitse konventsiooni alusel Läänemere kaitseks. Soovitused kalakasvanduste keskkonnakoormuse vähendamiseks. Allikas: Measures aimed at the reduction of discharges from Water and Marine Fish Farming. Helcom Rec 25-4, 02.03.2004.

⁸ RAS – *Recirculated aquaculture system* ehk vee korduva kasutusega vesiviljelussüsteem.

⁹ Kalakasvatuste veesaaste arvutusmetoodika väljatöötamine. Aqua Consult Baltic OÜ, 2012.

¹⁰ Veepoliitika raamdirektiiviga (2000/60/EÜ) on EL kehtestanud liikmesriikidele ühtse tegevusraamistiku vee kaitse kavandamiseks ja korraldamiseks.

¹¹ Vesiviljeluse laiendamiseks sobivate alade kaardistamine, vajalike infrastruktuuride arendamise ja innovatsiooniliste tehnoloogiate elluviidavus. Eesti Maailikool, 2015.

seisundi peamiseks põhjuseks on veekogude ülemäärane rikastumine toitainetega (lämmastiku ja fosforiga). Suurem osa sellest tuleb küll põllumajandusest (põldude väetamine, sõnnikuhoidlad) ning asulate ja tööstuse reoveepuhastitest, kuid veekogude seisundist tulenevalt ei saa riik lubada tegevusi, mis täiendava keskkonnakoormuse tõttu veekogude seisundit halvendavad või takistavad hea seisundi saavutamist. Seetõttu on kalakasvatuseks sobivate veekogude kesine seisund takistuseks vesiviljelustootmise laiendamisel. Vesiviljelustootmiseks keskkonnanaloo andmisel hinnatakse seetõttu tootmise keskkonnamõju.

Euroopa Kalandusfond ja vesiviljeluse rahastamine

Teadmiseks, et Euroopa Kalandusfondi rakenduskaval on viis prioriteetset valdkonda:

- kalalaevade parandamine, töhustamine ja ajakohastamine;
- **vesiviljeluse** ja sisevete kalanduse **arendamine** ning kalatoodete töötlemine ja turustamine;
- ühised investeeringud uuringuteks, seadmete soetamiseks, ühistegevuse toetamiseks;
- investeeringud kalanduspiirkondade jätkusuutliku arengu toetamiseks (kalasadamad, kalatöötlemisseadmed, õppepäevad);
- tehniline abi fondi haldamiseks.

12. Euroopa Kalandusfond (ka EKF) on Euroopa Liidu rahastamisprogramm, mis pakub rahalisi vahendeid ELi ühise kalamajanduspoliitika rakendamiseks ning jagab investeeringutoetusi kalandussektori ettevõtetele ja rannikualade asumitele. EKFi toetuste eesmärk on aidata kalandussektoril kohaneda muutuvate vajadustega, muutuda majanduslikult paindlikuks ja sotsiaalselt ning ökoloogiliselt jätkusuutlikuks.

13. Euroopa Kalandusfondi rakendamiseks aastatel 2007–2013 koostas Maaeluministerium kaks strateegilist dokumenti: Eesti kalanduse strateegia 2007–2013 ja Euroopa Kalandusfondi rakenduskava 2007–2013. EKF rakenduskava rahastamiseks perioodil 2007–2013 nähti ette 112,8 miljonit eurot, sellest 84,6 miljonit EKFit ja 28,2 miljonit Eesti riigieelarvest.

14. EKFi perioodil 2007–2013 edendati vesiviljelust peamiselt vesiviljeluse investeeringutoetuse meetme rahast (meede 2.1). Meetme eesmärk oli suurendada vesiviljelust, kasutades selleks tänapäevaseid ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid. Toetust anti uue vesiviljeluskasvanduse püstitamiseks või olemasoleva kasvanduse rekonstrueerimiseks, laiendamiseks või tehnosüsteemide muutmiseks. Projekti omafinantseeringu minimaalne määr oli 50%. Toetuse maksimaalne suurus ühe projekti kohta oli 511 293,2 eurot.¹² Ajavahemikul 2007–2015 määrati vesiviljeluse investeeringutoetus 64 projektile summas 17,3 miljonit eurot.

15. Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) perioodi 2014–2020 eelarves on kogu kalandusvaldkonna toetusteks ette nähtud 129,6 miljonit eurot. Vesiviljeluse arendamiseks on kavandatud kasutada 17,9 miljonit eurot (sellest 25% on Eesti riigi kaasrahastus).

16. Vesiviljeluse edendamise eest vastutab peamiselt Maaeluministerium allasutustega. Keskkonnaministeriumi vastutusalas on vesiviljeluse keskkonnamõjude ohjamise korraldamine (vt tabel 1).

Lisa 3: veekogumite seisund 2013. Pinnaveekogude all on täpsemalt mõeldud 750 Eesti pinnaveekogumit, kuhu kuuluvad nii rannikumere, järve- kui ka jõekogumid. Neist 62% seisund oli aastal 2013 vähemalt hea, ülejäänutel kesine või halb.

¹² Erijuhul oli võimalik toetust saada ka kuni 1 022 586,40 eurot (vt Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava meetme 2.1 „Vesiviljeluse investeeringutoetus” raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord, § 3 lg 2 p 3).

Tabel 1. Vesiviljelusega seotud asutused ja organisatsioonid ning nende ülesanded

Asutus	Ülesanded
Maaeluministeerium	EKFi* toetuste korraldusasutus vastutab riigi kalanduspoliitika, sh vesiviljeluspoliitika, väljatöötamise ning valdkonna strateegilise arendamise eest, korraldab valdkonna toetusmeetmete kasutamist.
Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet	EKFi toetuste rakendusamet, menetleb ja maksab välja toetusi ning teeb nende kasutamise üle järelevalvet.
Veterinaar- ja Toiduamet	Vastutab tarbijatele ohutu, tervisliku ja kvaliteetse toidu tootmise eest, annab vesiviljelustoodangu müügiks ettevõtetele tegevusloa ja teeb järelevalvet.
Maaelu Edendamise Sihtasutus	Annab ja käendab tootjatele tootmise arendamisega seotud laene.
Keskkonnaministeerium	Kujundab keskkonnaseisundi eest vastutajana keskkonna kasutamise õigusliku raamistiku – keskkonnapiirangud ning ressursi- ja saastetasud.
Keskkonnaamet	Annab vesiviljelustootjatele välja vee-erikasutuslubasid, seab tootjatele keskkonnanõuded ning kontrollib nende täitmist.
Keskkonnainspeksioon	Kontrollib vesiviljelejate tegevuse vastavust keskkonnalubades sätestatule.
Eesti Maaülikool	Tegeleb vesiviljeluse tudengite ja vesiviljelejate õpetamise, teadusuuringute ja teadusarendustegevusega.
Eesti Vesiviljelejate Liit, Eesti Kala ja Vähikasvatajate Liit	Erialaliidud, mis koondavad vesiviljelustootjaid ja valdkonnaga seotud asutuste esindajaid.
Kalanduse Teabekeskus	EKFi rahastatud teadus- ja seadusinfo, kogemuste ja hea praktika levitamise keskus.

* EKFi – Euroopa Kalandusfond

Allikas: Riigikontroll

Riigi tegevus vesiviljeluse edendamisel

Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 vesiviljeluse strateegilised eesmärgid saavutati osaliselt

17. EKFi strateegia aastateks 2007–2013 ja rakenduskava kohaselt tuli toetada investeringuid, mis tagavad kalanduse jätkusuutlikkuse ja majanduskasvu ning tööhõivetaseme säilimise, mis kokkuvõttes pidid looma võimalikult head tingimused, et suurendada vesiviljelustoodangut keskkonda kahjustamata.

18. Riigikontroll hindas, kas strateegiliste dokumentidega seotud vesiviljeluse eesmärgi – suurendada toodangumahtu keskkonda kahjustamata – saavutamise hindamisega seotud tulemusnäitajad on asjakohased ja mõõdetavad ning aitavad hinnata vesiviljelusvaldkonna arengut.

19. Riigikontroll tuvastas EKFi strateegias ja rakenduskavas tulemusnäitajad, millele oli seotud mõõdetav (arvuline) väärtus (vt tabel 2). Need näitajad on üldjoontes kõik kaudselt seotud vesiviljelustoodangu mahu kasvuga, kuid kui palju toodangumaht ise kasvama peab, kindlaks määratud pole.

Tabel 2. Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 strateegias ja rakenduskavas vesiviljeluse tulemuslikkuse kohta seatud näitajad ja nende saavutamine 2014. a andmetel

Tulemusnäitaja	Täitmine	Tulemus
Tootmisvõimsused suurenevad toetuste abil 700 tonnilt 2500 tonnini (kasv 1800 t)	Täidetud (vt p 20)	Võimsusi tekitati juurde 2600 t. Kokku on toetatud võimsusi 3300 t.
Vesiviljelustoodangu väärtus suureneb 10%.	Täidetud, kuid ei ole hindamiseks sobiv näitaja (vt p 21)	Vesiviljelus väärtus (toodangu realiseerimishind) suurenes 43%.
Vesiviljelustoodangu osakaal on 3% kogu kalatoodangust.	Täitmata ning ei ole hindamiseks sobiv näitaja (vt p 22)	Vesiviljelustoodangu osakaal on 1,3% kogu kalatoodangust.
Sisetarbimine moodustab 90% siseturunõudlusest.	Täitmata ning andmed ei võimalda täpselt mõõta (vt p 23)	Sisetarbimise maht oli erinevatel hinnangutel 10–20%.
Tööhõive säilib.	Täidetud	Töötajate arv suurenes ettevõtetes keskmiselt 0,6 võrra.

Allikas: Riigikontroll

Toodangu maht on kasvanud vähe

20. Tootmisvõimsuste kasv täideti 144% (eesmärgiks seatud 1800 t asemel tekitati võimsusi 2600 t). Maaeluministeerium ei ole aga sidunud seda näitajat toodangu- või müügi mahuga kasvuga, kuigi EKFi rakendusmäärus¹³ näeb ette, et vesiviljelusse investeerimise tulemuslikkust mõõdetakse vesiviljelustoodangu järgi. Toodangumahud on võrreldes tootmisvõimsustega aga kasvanud kesiselt. Statistikaameti andmetel toodeti 2007. a 781 t, 2011. a 751 t ja (sealt edasi on müügiandmed¹⁴) 2014. a 865 t ja 2015. a 795 t. Tootmisvõimsusi oli samal ajal aga ligikaudu 4300 t ehk viis korda rohkem, kui oli tegelik müügi maht.

Kaubakala müük – tarbijatele ja ekspordiks müüdüd kalakasvatustoodang jooksval aastal

21. Vesiviljelustoodangu väärtus suurenes 2007.–2013. aastal 43% (eesmärk oli 10%), ulatudes 2014. aastal 4 miljoni euroni¹⁵. Eesmärki aitas muu hulgas täita kaubakala kallinemine siseturul: 2010. a oli kala keskmine realiseerimishind 3,6 eurot, 2013. a aga 4,6 eurot/kg¹⁶. Tarbijahinna indeks oli sel perioodil 1,146. Seega on eesmärk saavutatud pigem hindade kallinemise tõttu, mitte lisandväärtuse loomisega sektoris.

Teadmiseks, et

Eesti kogu kalatoodang oli 2014. aastal 69 192 tonni.

22. Vesiviljelustoodangu osatähtsuseks kogu kalatoodangust plaaniti 3%, perioodi lõpuks jõuti aga 1,3%-ni. Samas tuleb tähele panna, et osakaalu suurus sõltub merekala püügikogustest, mis on aastatega kõikunud 50 000 – 90 000 tonni vahel. Ehk mida vähem aasta jooksul avapüügil püüti, seda suuremaks kujunes vesiviljeluse osatähtsus ja vastupidi. Seega ei ole osakaal parim näitaja, mille põhjal hinnata vesiviljelussektori arengut. Pigem on siiski oluline vesiviljelustoodangu kogumaht.

¹³ Euroopa Komisjoni määrus (EÜ) nr 498/2007.

¹⁴ Alates 2012. aastast kogub Eurostat andmeid vesiviljeluse müügi mahuga, mitte toodangumaha kohta. Müügi maht on väiksem kui toodangumaha, kuna kogu toodang ei jõua müüki.

¹⁵ Statistikaamet võtab toodangu väärtuse arvutamisel aluseks müügi mahuga, seetõttu kujunes nende arvutuste põhjal kaubakala väärtuseks 2014. a 3,4 miljoni eurot. 2015. a väärtus langes 3% võrra, 3,3 miljoni euroni.

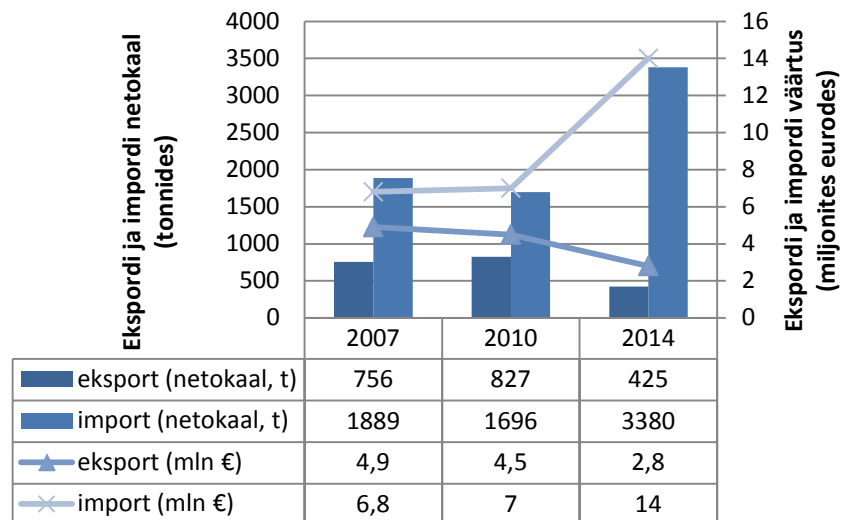
¹⁶ Aastatel 2008–2013 suurenes värske kala aasta keskmine hind järgmiselt: lõhe 49%, forell 31%, koha 28%; ahven odavnes 3%. – Kala ja kalatoodete turg Eestis. Eesti Konjunktuuriinstituut, 2014.

Siseturu nõudlus = toodang + import – eksport

23. EKFi strateegia kohaselt pidi kodumaine vesiviljelustoodang moodustama 90% vesiviljelustoodangu **siseturu nõudlusest**. Vesiviljeluse arengustrateegias aastateks 2014–2020 on vesiviljelustoodangu siseturu mahuks hinnatud 4000–4500 t; tegelikult müüdi vesiviljelustoodangut 2014. aastal 865 t, mis moodustas toodangu hinnangulisest turumahust ligikaudu 20%. Kui aga arvestada, et üle 400 t toodangust eksporditi, siis jääb sisetarbimise mahuks vaid 10%.

24. Siseturu nõudluse rahuldamise kontekstis on oluline vaadata ekspordi ja impordi dünaamikat.¹⁷ Eksport tervikuna vähenes perioodil 2007–2014 ligi kaks korda (vt joonis 3). Import omakorda suurenes samal perioodil kaks korda, ületades 2014. aastal ekspordi kaheksa korda. Impordi kasvu moodustas valdavas osas Norra lõhe ja Rootsi ning Taani vikerforell. Ekspordi vähenemise põhjuseks oli kala kallinemine koduturul (vt p 21) ja siseturu suurem nõudlus, sest toodangumahud võrreldes perioodi algusega eriti ei olnud kasvanud. Peamine ekspordiarikkel on viimastel aastatel olnud angerjas, väiksemas koguses tuurlased ja jõevähk.¹⁸

Joonis 3. Vesiviljelustoodangu eksport ja import aastatel 2007–2014

Allikas: Riigikontroll Veterinaar- ja Toiduameti andmetel

25. Statistikaandmetes ei kajastu kaubakala müügina asustusmaterjali müük rajatavatesse kasvandustesse ja looduslikesse veekogudesse laskmise tarvis. Probleeme on ühelt farmilt teisele müüdava toodangu arvestusega, mille tõttu võivad toodanguandmed kajastuda aruandluses topelt¹⁹. Ministeerium selgitusel on nad teavitanud vesiviljelustootjaid, et ministeerium saab lähtuda vaid neist andmetest, mida ettevõtjad Statistikaametile esitavad.

26. **Riigikontrolli hinnangul** ei anna eesmärkide täitmise analüüs selget vastust, kui tulemuslik on olnud riigi (Maaeluministeeriumi) tegevus

¹⁷ Ekspordi- ja impordandmetes kajastub peale kohaliku toodangu ka sissetoodud vesiviljelustoodangu kohapealne väärindamine ja edasimüük.

¹⁸ Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020.

¹⁹ Euroopa Komisjoni aruanne 17.06.2015. a Euroopa Parlamendile ja nõukogule, mis käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu 09.07.2008. a määruse nr 762/2008 (liikmesriikide vesiviljelust käsitleva statistika esitamise ja nõukogu määruse nr 788/96 kehtetuks tunnistamise kohta) rakendamist.

vesiviljeluse eesmärkide saavutamisel. Osa tulemusnäitajatest ei ole asjakohased või ei ole kogutud nende hindamiseks sobivaid andmeid. Sisuliselt olulisim vesiviljeluse arengu näitaja – tegelik toodangu maht – on kordades väiksem tootmisvõimsustest ning viitab puudustele valdkonna arendamisel.

27. Riigikontrolli soovitusel maaeluministrile:

- seada Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskavas vesiviljelusele sisulise arenguga seotud eesmärgid (nt toodangu maht aastas; siduda toodangu väärtus tarbijahinnaindeksiga), misjärel täpsustada ja korrastada vesiviljeluse näitajate andmestik selliselt, et oleks võimalik kõikide eesmärkide saavutamist jälgida;
- näha vahehindamistes ette strateegias ja rakenduskavas sätestatud kõikide olulisemaks peetud eesmärkide ja saavutustasemetega seire. See võimaldab hinnata ja planeerida, kui palju investeringuid ja toetavaid meetmeid on veel vaja, et saavutada toodangumahud, mis on vastavuses rajatud tootmisvõimsustega.

Maaeluministri vastus: selgitame, et Euroopa Kalandusfondi (EKF) 2007–2013 rakenduskava elluviimise seireks moodustas iga riik seirekomisjoni, k.a Eesti. Seirekomisjoni moodustamisel lähtuti partnerluse printsiibist, et tagada koordineerimine ametkondade ja fondide vahel. EKF seirekomisjon täidab mitmeid eri ülesandeid, mille kohaselt vaadatakse läbi rakenduskavast rahastatavate tegevuste valiku kriteeriumid ja kiidetakse need heaks. Samuti kiidetakse vajadusel heaks kriteeriumites tehtavad muudatused. Vaadatakse korrapäraselt läbi rakenduskava konkreetsete eesmärkide saavutamiseks tehtud tegevused ja rakendamistulemused, eelkõige iga prioriteetse suuna jaoks kavandatud eesmärkide saavutamise ning kõik vastavad vahehindamised. Samuti vaadatakse läbi ja kiidetakse heaks rakenduskava iga-aastane seirearuanne ja lõpparuanne enne nende Euroopa Komisjonile esitamist, see omakorda tagab seirekomisjoni indikaatorite süsteemi haldamise. Samuti teeb seirekomisjon ettepanekuid rakenduskava läbivaatamiseks või kontrollimiseks, kui see võimaldab täita EKF eesmärgid või parandada rakenduskava juhtimist. Vaatab läbi ja kiidab heaks EKF rakenduskava rahastamist ja rakendamist käsitlevad komisjoni otsuste sisu muutmise ettepanekud. Täpne ülevaade EKF 2007–2013 rakenduskava elluviimisest on kajastatud iga-aastasest seirearuandes.

Nii öelda uue perioodi Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) 2014–2020 seirekomisjoni moodustamise kord ja ülesanded on sätestatud Euroopa Parlamendi ning nõukogu määrustega (EL) nr 508/2014 artikliga 113 ja (EL) nr 1303/2013 artikliga 49. Selgitame, et seirekomisjon tuleb kokku vähemalt üks kord aastas ning siis vaadatakse läbi programmi elluviimine ja edusammud eesmärkide saavutamisel. Seda tehes võtab seirekomisjon arvesse finantsandmeid, ühiseid ja programmi eriomaseid näitajaid, sealhulgas muutusi tulemusnäitajate väärtuses ja edusamme kvantifitseeritud sihtväärtuste saavutamisel, samuti vahe-eesmärgid ning vajaduse korral kvalitatiivse analüüsi tulemusi. Seirekomisjon uurib asjaolusid, mis mõjutavad programmi täitmist, sealhulgas tulemuslikkuse analüüsi järeldusi. Kui korraldusasutus esitab programmi muutmise ettepaneku, konsulteeritakse seirekomisjoniga, kes esitab selle kohta arvamuse, kui ta peab seda asjakohaseks. Seirekomisjon võib esitada

korraldusasutusele tähelepanekuid programmi täitmise ja selle hindamise kohta, kaasa arvatud meetmed toetusesaajate halduskulude vähendamiseks. Seirekomisjon seirab oma tähelepanekute tulemusel võetud meetmeid. Lisaks neile ülesannetele kontrollib seirekomisjon rakenduskava tulemuslikkust ja rakendamise tõhusust. Selleks peab seirekomisjon kuue kuu jooksul enne kava heakskiitmise otsust nõu ja kiitma heaks rahastatavate toimingute valikukriteeriumid; valikukriteeriumeid muudetakse vastavalt programmitöö vajadustele. Kontrollitakse rakenduskava hindamiskavaga seotud tegevusi ja väljundeid ja rakenduskava meetmeid seoses konkreetsete eeltingimuste täitmisega. Vaadatakse läbi ja kiidetakse heaks rakendamise aastaaruanded, enne kui need saadetakse komisjonile.

Toetuste abil loodud kõiki tootmisvõimsusi ei ole suudetud tööle rakendada

28. Selleks, et saavutada eesmärgid, mis vesiviljelusvaldkonnale on EKFi strateegia ja rakenduskavaga seatud, töötab riik välja meetmed ja eraldas raha. Seda raha tuleb kasutada otstarbekalt, et saavutada peamine eesmärk – vesiviljelustoodangu suurenemine. Riik peab toetusteks välja valima parimad projektid, kuna kasvanduste rajamise tulemusest sõltub, kas ja kuidas projektiga plaanitud võimsused muutuvad reaalseks ja müüdnud toodanguks. Seejuures peab eraldatud raha kasutama sihtotstarbeliselt ja tõhusalt.

29. Riigikontroll analüüsis vesiviljeluse investeerimismeetme hindamiskriteeriume aastatel 2007–2013, et hinnata, kas need võimaldasid toetada tugevamaid ja parema perspektiiviga projekte. Projektide elluviimise edukuse hindamisel vaadati kõiki raha saanud projekte, kuid lähemalt analüüsiti 2009. a rahastatud projekte, kuna need pidid lõppema ja andma esmaseid tulemusi juba 2014. aastal. Andmeid saadi PRIA menetlustoimikutest ja vesiviljelejate küsitlusest.

30. Kokku sai perioodil 2007–2015²⁰ positiivse rahastamisotsuse 44 ettevõtet 64 projektiga 17,3 miljoni euro ulatuses (vt tabel 3). Sellest kasutati ära 8,4 miljonit eurot, millega viidi ellu 43 projekti. Rahastamisotsuse saanud 64 projektist katkestati 21, mis moodustab kolmandiku projektide arvust, kuid ligikaudu poole määratud summadest (vt lisa C). Osa katkestatud projektide rahast (4,9 miljonit) suunati Maaelu Edendamise Sihtasutuse kaudu vesiviljelussektorisse laenuna, millega katta omafinantseeringud, ja 4,2 miljonit kasutati ära teiste Euroopa Kalandusfondi meetmete toetamiseks.

Tabel 3. Euroopa Kalandusfondi 2007–2015 vesiviljeluse investeringutoetuse meetmest 2.1 toetatud projektide arv ja summad (eurodes) 10.05.2016. a seisuga

Projektide seis	Projekte (tk)	Summa (eurodes)	
		Määratud	Välja makstud
Projektid, mille elluviimist otsustati rahastada. Neist:	64	17 335 716	8 411 357
lõpetatud	43	9 350 715	8 411 357
katkestatud	21	7 985 001	0

Allikas: PRIA andmed

²⁰ EKFi perioodiks 2007–2013 ette nähtud raha jagati välja veel ka 2015. aastal.

Vesiviljelusse investeeriti poole vähem, kui oleks olnud võimalik

Investeeringute ebaõnnestumise põhjuseks oli omafinantseeringu puudumine

31. Riigikontrolli küsitatud vesiviljelejate sõnul katkestati projektid peamiselt seetõttu, et omafinantseeringu tarvis ei olnud raha. Paljud asusid kasvandust rajama lootuses saada omafinantseeringuks pangalaenu, kuid kõik seda ei saanud. Maaeluministeeriumi sõnul pakkusid pangad enne majanduskriisi (2008–2010) uutele projektidele aktiivselt laenu, kuid kriisi ajal lõpetasid uute ettevõtete ning laienduste finantseerimise.

32. Maaeluministeerium on aidanud leevendada omafinantseerimise probleemi, suunates osa toetusraha (alates 2012. aastast) vesiviljeluse investeeringuteks laenu Maaelu Edendamise Sihtasutusse. 4,9 miljonit laenati välja 4,8 miljonit²¹, mis tähendab, et tootjad kasutasid seda võimalust aktiivselt. Ministeeriumi sõnul ei tahetud pakkuda odavamalt laenu võrreldes pankadega, vaid anda raha neile, kellele pangad seda ei andnud. Seesuguse finantsinstrumendi kasutamine on kooskõlas ELi reeglitega²².

33. Neile, kellele investeeringutoetus määrati, oli Maaelu Edendamise Sihtasutuse antud laen oluline abi. Kuna omafinantseeringu tarvis hakati laenu jagama alles perioodi lõpul, ei olnud selle mõju projekti katkestamise osatähtsuse vähendamisele suur. Kasutamata toetusraha laenamine omafinantseeringu katmiseks toetuste saajatele tähendab sisuliselt seda, et riik panustas EKFi raha valdkonda 70% ulatuses. Tootjad kaasasid lisaraha sektorisse mujalt 30% ulatuses.

Hindamiskriteeriumid ei võimaldanud rahastamiseks välja valida parimaid projekte

34. Riigikontroll juhib tähelepanu ka puudustele vesiviljeluse investeeringutoetuse meetme määruuses (vt lisa B), mis pärssis parimate projektide väljavalimist. Projektide paremusjärjestuste moodustamisel oli otsustavaks taotleja omafinantseeringu osa: eelistuse said taotlused, mille omafinantseeringumäär oli suurem. See, et toetatava tegevuse omafinantseeringu protsentuaalne osa võrdsustati hindepunktiga, motiveeris Maaeluministeeriumi arvates toetuse taotlejat rahaliselt maksimaalsel võimalikul moel projekti panustama. Riigikontroll leidis aga, et suurem omafinantseeringumäär suurendas taotleja enda finantskoormust ja kahandas projekti elluviimise võimekust olukorras, kus paljudel raha tegelikult polnud ja omaosalus loodeti katta laenuga. Katkestatud projektide puhul oli omafinantseeringu määr keskmiselt 61%, elluviidud projektide puhul 56%.

35. Riigikontrolli analüüs näitas ühtlasi, et toetust taotleti mahukate projektide ja uudsete tehnoloogiate tarbeks, mida ei suudetud ellu viia. Projektide paremusjärjestuste moodustamisel oli suure kaaluga (peale omafinantseeringu osatähtsuse) ka see, kui raha küsiti keskkonnasäästule orienteeritud retsirkulatsioonitehnoloogia kasutamiseks. Projektide hindamisel lisandus selle eest 10 punkti. Samas jätsid ettevõtmise pooleli just need, kes olid toetusraha küsinud retsirkulatsioonitehnoloogia väljaehitamiseks. Suuremahulised ja keerulised projektid ei olnud neile teostamiseks jõukohased. Kui võtta aluseks kõik perioodil 2007–2015 toimunud neli toetusvooru, mille käigus kiideti heaks 64 projekti rahastamine, siis selgus, et katkestatud projektide keskmine maksumus oli

²¹ Väljalaenatud raha ning juba laekunud intressidega oli sihtfondi maht 5,2 miljonit eurot; Maaelu Edendamise Sihtasutuse andmed 30.06.2015. a seisuga.

²² ELi määrus nr 966/2012.

380 000 eurot, elluviidud projektide puhul aga 254 000 eurot (vahe 33%). Seega, mida suurem oli saadud toetussumma, seda enam katkestati.

36. Projektide valik ja hindamine ei taganud nõrkade projektide kõrvalejätmist ja parimate väljavalimist. Projektide valimise käigus oli PRIA-l võimalus kasutada erialaeksperte, kelle ülesanne oli tuua välja ebakõlad projektide kuludes ja tehnoloogias. Ekspertide teenust küll kasutati, kuid meetme määrus ei andnud PRIA-le piisavalt õiguslikku alust tugineda eksperdi arvamusele; määrukses oli kirjas, mida eksperdid pidid tegema, kuid mitte seda, kas ja kuidas PRIA sai nt ehitusekspertide arvamustega arvestada.²³ Seetõttu oli taotlejatel lihtne PRIA eitavaid toetusotsuseid vaidlustada, mida ka rohkelt tehti. PRIA oli sellises olukorras sunnitud tühistama mitmed oma varasemad eitavad otsused²⁴. Sellist olukorda poleks tekkinud, kui meetme määrukses oleks ekspertide arvamusega arvestamine selgelt fikseeritud.

Toetust said kogemusteta ettevõtted, kuid nende vähese teadlikkuse ja suutlikkusega seotud riske hindamisel ei arvestatud

37. Taotlusvoorudes osales palju uusi tegijaid, kellest võis loota vesiviljelusega tegelejate ringi laienemist. Riigikontrolli analüüsitud 39 taotlejast²⁵ oli vesiviljelusega alustavaid ettevõtteid 16 ehk 41%. Kuid algajatest 75% ei suutnud oma projekti ellu viia. Katkestamise põhjuseks oli ka nende puhul peamiselt omafinantseeringu puudus ja vähesed teadmised vesiviljelusest.

38. Analüüs näitas, et 2014. aasta kogumüügist andsid 70% 6 ettevõtet, kes olid keskmiselt tegutsenud 15 aastat. Ehk enamik vesiviljelustoodangust tuleb kogemustega tootjatelt. Nemad said rahastamisperioodi jooksul toetusi kokku 1,74 miljonit eurot. Vesiviljelustoodangu ülejäänud müügi andsid 33 ettevõtet, kellele maksti välja 6,43 miljonit, ja veel 11 ettevõtet, kes toetusi pole vaadeldud perioodil (2007–2013) taotlenud.

Muid EKFi toetusi peale investeerimistoetuse taotlesid vesiviljelejad vähe

39. Lisaks investeringutoetustele (meede 2.1) oli vesiviljelejatel võimalus taotleda ka teisi kalandussektorile mõeldud toetusi, kuid neid taotleti vähe. Näiteks töötlemise ja turustamise toetusi maksti vesiviljelejatele 0,3 miljonit eurot (meetme üldmaht oli 22,8 miljonit); ühistulise tegevuse toetust aga 0,6 miljonit eurot (üldmaht 13,0 miljonit) (vt tabel 4). Vesiviljelejad ei ole enda sõnul veel valmis toodangu töötlemiseks ja ühistegevusteks, sest enne tahetakse kasvandused välja arendada ja alles seejärel koostööd teha.

²³ Nt ütles PRIA ühe projekti rahastamistoetuse rahuldamata jätmise otsuses eksperdi arvamusele tuginedes järgmist: „Taotlusega on esitatud eskiisprojekt, millel on väiksem maht eelprojektist ja mis ei vasta isegi ehitusloa taotlemiseks nõutavale mahule. Eriosade lahendused puuduvad täielikult. Projekti ei ole koostanud või kontrollinud selleks vajalikke teadmisi omav vastutav spetsialist“. Taotleja vaidlustas tehtud otsuse, leides, et otsuses toodud põhjused ja järeldused ei vasta meetme määrukses nr 46 sätestatule ja sellest tulenevalt taotleja õiguslikule ootusele. Vaide tulemusena tühistas PRIA oma esialgse otsuse.

²⁴ Taotluste rahuldamata jätmise otsustega seoses esitati 23 vaiet, millest umbes kolmandiku puhul muutis PRIA oma varem tehtud eitavat otsust.

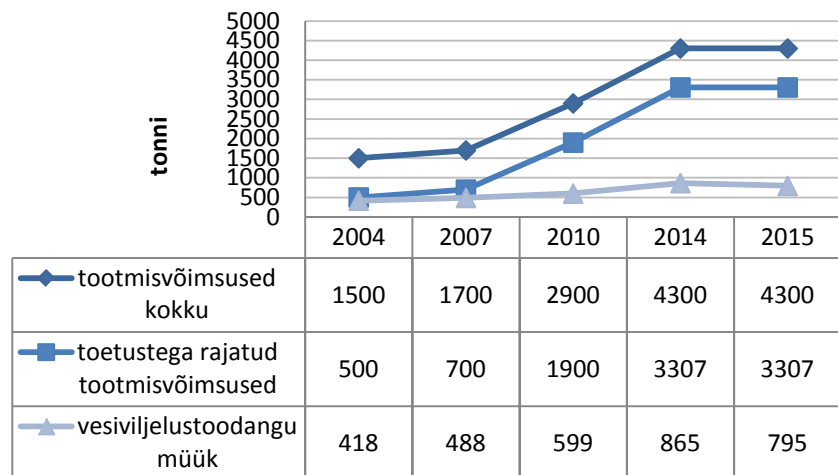
²⁵ Valimis olid taotlejad, kelle suhtes oli tehtud toetuse määramise otsus (v.a FIED).

Tabel 4. Vesiviljeluse edendamist toetavad Euroopa Kalandusfondi 2007–2014 meetmed (toetatud projektide arv ja summad)

Meede	Projektide arv	Määratud summa (eurodes)	Makstud summa (eurodes)
Vesiviljeluse investeeringutoetus (2.1)	64	17 335 716	8 411 357
Investeeringud töötlemisse ja turustamisse (2.3)	7	809 581	300 757
Ühistulise tegevuse arendamine (3.1.1)	1	631 122	631 122
Kalanduspiirkondade säästev areng (4.1.1)	11	218 627	176 983
Kokku	83	18 995 046	9 520 219

Allikas: Riigikontroll, PRIA

40. Paljud toetusesaajad on investeeringud teinud, kuid pole toodangu andmiseni veel jõudnud. Jooniselt 4 nähtub, et kuigi tootmisvõimsused on kasvanud perioodil 2007–2015 kolmekordselt, on toodangu maht jäänud samale tasemele. Olukord peaks edaspidi mõnevõrra paranema, kuna arvestada tuleb viibeaega toetuse saamisest kala realiseerimiseni: kala on võimalik müüa üldjuhul kolme aasta pärast (teatud juhtudel ka varem) investeeringu tegemist. Maaeluministeeriumil pole täpseid andmeid, kui palju on praeguse seisuga kokku tootmisvõimsusi, mistõttu on joonisel esitatud koguvõimsused ligikaudsed²⁶.

Joonis 4. Vesiviljeluse tootmisvõimsused ja toodangu müük aastatel 2004–2015 (tonnides)

Allikas: Riigikontroll Statistikaameti ja PRIA andmetel

Kalade hukkumise põhjuseks on ebapädev kalakasvatus, puudulik nõustamine ning veterinaarteenus

41. Toodangumahu suurenemist juba valminud kasvandustes on takistanud kalade n-ö kadumise suur protsent. N-ö loomulik kadu eri kasvatusetappides (nt likvideerivad kalakasvatajad kalad, mille kasvupotentsiaal on väike) ei tohiks kokku ületada 25%. Analüüs aga näitas, et perioodil 2007–2013 on Eesti kalakasvatajad importinud paljundusmaterjali (nt kalamarja) koguses, mille põhjal võiks eeldada kaubakala oluliselt suuremat müüki. Näiteks vikerforellikasvatajate

²⁶ Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegias 2014–2020 on hinnatud vesiviljelusprojektide maksimaalseks mahuks 4300 tonni.

paljundusmaterjali koguse põhjal peaks nende toodang ulatuma perioodi keskmisena (2007–2012) 1100 tonnini aastas²⁷, kuid ametlikel andmetel jäi müük 430 tonni piiresse. Kalade suremust on põhjustanud äärmuslikud ilmastikutingimused (nt 2010. a), kuid ka kalade pidamise kehvad tingimused, uute tehnoloogiate rakendamise vähesed kogemused ja ebakvaliteetne kalahaiguste ravi. Kuna kalade kadu on suur, ei saa Riigikontroll välistada ka muid põhjusi.

42. Veterinaar- ja Toiduamet kontrollib igal aastal peaaegu kõiki kalakasvandusi. Järelevalve käigus võetud proovide põhjal on leitud, et kalu on ravitud keelatud ravimitega, vales koguses või on ravimeid manustatud keelatud ajal.

43. 2011. a tegi Veterinaar- ja Toiduamet 19 ettekirjutust (kontrolle oli 36), 2014. a 7 ettekirjutust (kontrolle oli 38), mis puudutasid eelkõige loomakaitset ja -tervishoidu. Kalade kao suur protsent viitab, et nende tervishoiule ja pidamistingimustele tuleb edaspidi rohkem tähelepanu pöörata.

44. **Riigikontrolli hinnangul** vesiviljelusele eraldatud toetustega tootmisvõimsustele vastavat toodangut ei saadud, mis on märk investeeringute vähesest tulususest. Selle põhjusteks on puudujäägid meetme määruses, mis ei soodustanud parimate projektide valikut ja nende rahastamist; eksperdiarvamuse õiguslik tähendus oli jäetud kindlaks määramata; omafinantseeringu määr oli liialt suur, mistõttu jäi osa toetusraha kasutamata; uute tootjate kogenematuses tulenevaid riske ei võetud arvesse; kalade tervise ega heaoluga ei arvestatud piisavalt ning see põhjustas kalade kadu enne, kui nad müügiks sobilikuks kasvasid. Tulemuseks on olukord, kus enamik toetust saanud ettevõtteid ei ole praeguseks suutnud oma tootmispotentsiaali realiseerida.

45. **Riigikontrolli soovitused maaeluministrile:**

- täpsustada vesiviljeluse toetamisel kvalifitseerimis- ja hindamiskriteeriumeid nõnda, et parimate projektide väljaselgitamiseks määratakse täpsemalt erialaekspertide ülesanded ja arvestatakse nendelt saadud hinnangutega;
- analüüsida Euroopa Kalandusfondi rahastamisperioodi 2007–2013 lõpphindamise aruandes põhjuseid, miks vesiviljelustoodangu müük on jäänud oluliselt väiksemaks kui paljundusmaterjali põhjal võiks eeldada;
- suunata vesiviljelusettevõtteid taotlema rohkem konkurentsivõimet tugevdavaid toetusi: ühistuline tegevus, suurema lisandväärtusega tegevused, toodete eksport jms.

Maaeluministri vastus: Maaeluminister teeb omalt poolt kõik, et ka EMKF 2014–2020 rakendamise perioodil saaksime tugineda parimate erialaekspertide hinnangutele.

Selgitame, et tulenevalt nõukogu määruse (EÜ) nr 1198/2006 Euroopa Kalandusfondi kohta artikkel 50 kohaselt toimub järelhindamine Euroopa Komisjoni algatusel ja vastutusel, konsulteerides liikmesriigi ja

²⁷ Priit Päck, e-kiri, Eesti Maaülikool, 2016.

korraldusasutusega, kes koguvad järelehindamise läbiviimiseks vajalikku teavet. Järelehindamisel kontrollitakse vahendite kasutusulatust, rakenduskava tulemuslikkust ja tõhusust ning ka selle mõju vesiviljelussektorile.

Juhime tähelepanu asjaolule, et Maaeluministeerium on juba varasemalt käitunud EKF 2007–2013 rakendamisel Riigikontrolli soovitude kohaselt. Nimelt oleme suunanud vesiviljelusettevõtteid ühistulisele tegevusele ning toetanud kalakasvatajate tootjaorganisatsiooni liikmete vesiviljelustoodangu töötlemiseks vajaliku töötlemisüksuse rajamist „Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava” meetme 3.1 „Ühistegevused” tegevuse „Ühisinvesteeringud” raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord alusel. Ning lisaks sellele on saanud tootjaorganisatsioon ka tegevuse alustamise toetust „Kalandustoodete tootjate ühenduse tegevuse alustamise toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise kord“ alusel.

46. Riigikontrolli soovitus Veterinaar- ja Toiduameti peadirektorile: tõhustada sisulist kontrolli vesiviljelusettevõtetes kalade pidamise tingimuste üle, et ennetada ning leevendada kalade ja inimeste terviseohtu, mida võib põhjustada ettenähtud normide eiramine ja haiguste ebaõige ravi.

Veterinaar- ja Toiduameti peadirektori vastus:

1. Loomatervishoiu valdkond. VTA teostab ametlike kontrollide vesiviljelusettevõtete üle sagedusega, mis vastab Nõukogu direktiivi 2006/88/EÜ (nn vesiviljeluse direktiiv) soovitude põhjal välja töötatud juhendile. Vastavalt riiklikule veeloomataudide programmile ja nende iga iga-aastastele rakendusmeetmetele VTA järelevalveametnikud võtavad seireproove tegevusloaga vesiviljelusettevõtetest. VTA ei tegele kõikide vesiviljelusloomadel esinevate haiguste ravimisega, vaid ainult ohtlike veeloomataudide ennetamisega ja tõrjega. Muu kala/vähikasvanduste loomatervishoiualase seire ja nõustamisega tegelevad mujal maailmas spetsiaalselt välja koolitatud veeloomade tervishoiu spetsialistid, kuna see on väga spetsiifiline valdkond ja nõuab eraldi väljaõpet. Hetkel on VTA-l kasutada igas maakonnas kogu loomatervishoiu valdkonnas üks järelevalveametnik, kes tegeleb kõikide loomaliikide loomatervishoiu küsimustega.

Abiks kalakasvatajatele ja VTA kontrollide läbiviimisel oleksid teaduslikul alusel välja töötatud suunised bioohutuse kava koostamisel ja seadusega ettenähtud nõue, et selline kava peab olema koostatud loomapidaja poolt.

Kuna VTA põhitegevus on järelevalve, siis meil puudub ressurss kalakasvatajate nõustamistegevuseks kui selliseks. Vaieldamatult, järelevalve käigus me selgitame kontrollitavaid nõudeid ja nende põhjuseid. Abiks on ka kalanduse teabekeskuse poolt 2015. a ilmunud raamat „Kalakasvatus. Perspektiivsed liigid“, mis on edastatud informatsiooniks ka järelevalveametnikele, kes tegelevad kalakasvanduste kontrollimisega. Kalakasvatajate koolitamisega tegelevad Maaülikooli teadlased, sh kalade haiguste lektor Priit Päkk.

Inspekterimiste käigus kontrollib VTA järelevalveametnik erinevate arvestuste pidamist, sh ka ravimiarvestust ja ravimite liigikohast

kasutamist. Suur probleem siinkohal on asjaolu, et Ravimiameti veterinaarravimite registris registreeritud ja kalade ravimiseks ette nähtud ühtegi registreeritud ravimit ei ole. See tähendab, et hetkeseisuga meil Eestis müügiloaga ravimeid kaladele ei ole, kuid on võimalik kasutada kaskaadi põhimõtte alusel sama näidustusega ka teistele loomaliikidele näidustatud müügiloaga ravimit. Müügiloata ravimit saab taotleda tegevusluba omav loomaarst, ning see protsess võtab teatud aja. Selline olukord aga võib soodustada mittesobivate ja isegi keelatud ravimite kasutamist, mis võivad ohustada inimeste tervist (riikliku saasteainete seireprogrammi raames võetud proovidest avastatud antibiootikumi jääk, samuti veterinaarravimina keelatud malahhiitroheline jäägid).

2. Loomakaitse valdkond. Hetkel Eestis vesiviljelusloomadele (kaladele ja vähkidele) kehtivad üldised heaolunõuded, mis kehtivad ka kõikide loomaliikide puhul. Nii Euroopa kui ka Eesti seadusandluses puuduvad kaladele ja vähkidele mõeldud detailsed pidamistingimuste normid. Siseriiklikult kehtestatud mõõdetavaid nõudeid, mida kontrollida vesiviljelusloomade pidamisel, meil ei ole (kalade ja vähkide asustustihedus ja vee kui vesiviljelusloomade elukeskkonna näitajad, näiteks hapnikusisaldus jt). Lähtuvalt loomakaitseadusest vastutab loomade nõuetekohase pidamise eest eelkõige loomapidaja ise.

Toetuste mõju vesiviljelusettevõtete majandusnäitajatele pole veel ilmnenud

47. Toetust saanud vesiviljelusprojektid peavad olema majanduslikult jätkusuutlikud, et toetust õigustada ja anda stabiilselt toodangut pika aja jooksul. Riik peab samuti kavandama tegevusi, mis täiendavalt toetavad taotlejate võimalusi projekte ellu viia ja vesiviljelust arendada.

48. Riigikontroll analüüsis 44 vesiviljelusettevõtte 2011. ja 2014. aasta andmete põhjal²⁸, kas toetust kasutanud ettevõtted erinevad majandusnäitajate poolest neist ettevõtetest, kes toetust pole taotlenud. Toetuste mõju hinnati viie näitaja – müügitulu²⁹, puhaskasumi³⁰, müügirentaabluse³¹, laenukohustuste ja töötajate arvu – muutuste alusel, kuna nende mõju majanduslikule jätkusuutlikkusele on kõige vahetum. Toetuste määramine jäi perioodi 2009–2011.

49. Majandustegevuse tulemuslikkuse hindamiseks võrreldi ettevõtteid, kes olid aastatel 2009–2011 toetust saanud, nende ettevõtetega, kes ei ole antud perioodil toetust taotlenud. Selgus, et toetust saanud ettevõtete keskmine müügitulu ja töötajate arv ning ka keskmine laenusumma olid 2011. aastal suuremad³² kui nendel ettevõtetel, kes toetust ei taotlenud. Toetuse mõjust aga veel rääkida ei saa, sest perioodil 2009–2010 oli raha antud vaid kahele ettevõttele ning 2011. aastal veel neljale vesiviljelusettevõttele.

²⁸ Rühmade kirjeldused ja nende kohta käivad andmed on toodud auditi iseloomustuses lk 42–43 ja lisa C.

²⁹ Müügitulu – toodete, teenuste ja kaupade müügist saadud müügitulu, milles ei ole käibemaksu ega aktsiise. Müügitulu sisaldab dotatsioone (riigi- ja kohalikust eelarvest või Euroopa Liidu institutsioonidelt saadud tegevuskulude sihtfinantseerimine, finantsabi).

³⁰ Puhaskasum (-kahjum) on kasumiaruande kõigi tulu- ja kõigi kulusummade vahe.

³¹ Müügirentaablus on puhaskasumi ja müügitulu suhe, mis näitab tulukust

³² Majandusnäitajate analüüsiks kasutati t-testi, uurimaks kas keskmine müügitulu, töötajate arv ja keskmine laenusumma olid võrreldud gruppides sarnased või mitte. Järeldused on tehtud olulisuse nivool 0,05.

Vesiviljelusettevõtete majandusnäitajates ei ilmnenud aastatel 2011–2014 eri rühmade kaupa statistiliselt olulisi erinevusi

50. Kui 2011. aastal oli ettevõtete majandusnäitajate keskmises tasemes statistiliselt olulisi erinevusi, siis 2014. aastaks olid need kadunud ning nii toetust saanud kui ka toetust mittetaotlenud ettevõtete majandusnäitajad olid sarnased. Siit tuleb välja, et toetust mittekuisinud ettevõtete majanduslik olukord on paranenud isegi enam kui toetust saanud ettevõtetele. Samas näitas perioodi 2011–2014 majandusnäitajate analüüs, et ühegi majandusnäitaja puhul ei olnud vaadeldud rühmades statistiliselt olulisi erinevusi ehk kolme aasta jooksul on ettevõtete majandusnäitajad muutunud sarnasel moel.

51. Seega ei saa veel rääkida toetuste olulisest mõjust majanduslikule olukorrale. Kui mõni erand välja arvata, ei saavutatud projektidega eeldatud tulemusi – eelkõige kavandatud toodangu mahtu ja kuludele vastavat tulu. Tuleb aga arvestada, et investeringutoetuste mõju ettevõtete majandusnäitajatele ei tulene üksnes toetustest ning mõju võib ilmned pikema aja jooksul.

52. Lisaks näitas analüüs, et tõsised raskused konkurentsipüümisega on vähikasvatajatel. Analüüs hõlmas 14 vähikasvatajat, kellest 9 on lõppenud perioodil saanud investeringutoetust ligikaudu 1,7 miljonit eurot. Mingit olulist erinevust majandusnäitajates toetust saanute ja mittesaanute vahel ei täheldatud. Selle peamiseks põhjuseks on äärmiselt väike toodang – jõevähi kogumüük oli 2014. a vaid 200 kg (kusjuures poole sellest andis vähikasvataja, kes 2009–2011 toetust ei saanud) ning 2015. aastal 600 kg. Konkurentsipüümisega peaks toetusesaajatel toodang ulatuma mõne tonnini.

53. **Riigikontrolli hinnangul** ei ole kalakasvandustesse paigutatud raha suutnud veel kaasa tuua toetatud ettevõtete paremaid majandustulemusi. Võrreldes toetust saanud ettevõtteid nendega, kes toetust ei taotlenud, ei täheldatud viiest vaadeldud majandusnäitajast statistiliselt olulist erinevust mitte üheski. Toetuse mõju ettevõtete majanduslikule toimetulekule võib ilmned lähiaastatel, kui suudetakse hakata tootma vastavuses rajatud tootmisvõimsustega ning suurendatakse müügitulu.

54. **Riigikontrolli soovitus maaeluministrile:** hinnata Euroopa Kalandusfondi perioodi 2007–2013 vesiviljeluse toetamise meetmete mõju ettevõtete majanduslikule jätkusuutlikkusele, arvestades, et see mõju võib ilmned aastaid hiljem.

Maaeluministri vastus: tänaste vesiviljelusalaste investeringute täielik mõju avaldub alles aastate pärast. Kindlasti on oluline hinnata möödunud perioodi toetuste mõju ka vesiviljelusettevõtetele ning piisavate vahendite olemasolul plaanime vastavat analüüsi ka teha.

Investeringutoetuse maksimise eelistati ettevõtteid, kes plaanisid keskkonnasäästliku tehnoloogia kasutuselevõttu

55. Vesiviljelustootmine saab olla jätkusuutlik vaid siis, kui tootmine ei kahjusta keskkonnaseisundit ning vastupidi – asukoha seisund ei sea olulisi piiranguid tootmise arendamisele. Halbade investeringute vältimiseks on oluline, et kavandatava tootmise keskkonnoormus ning võimalikest keskkonnapiirangutest tulenevad tootmistingimused oleksid läbi analüüsitud juba enne, kui tehakse investeerimisotsused ning tootmist asutakse rajama. Riigikontroll eeldas, et seda tehakse enne, kui

langetatakse otsus anda vesiviljelusprojekti elluviimiseks investeeringutoetust.

56. Riigikontroll uuris, mil moel on tagatud, et investeeringutoetust taotlevate ettevõtete kavandatav tootmine on kooskõlas keskkonnanõuetega. Selleks analüüsiti vesiviljeluse investeeringutoetuse maksmise tingimusi ning seda, kas vee-erikasutuslubade väljaandmisel selgitatakse välja kavandatava tootmise keskkonnakoormus ning arvestatakse keskkonna (veekogu ehk suubla) koormustaluvusega.

57. Veeseaduse kohaselt on vesiviljelusettevõtte tegevuseks vaja vee-erikasutusluba³³, kuna tootmiseks kasutatakse piisavalt suures koguses pinna- või põhjavett või juhitakse kasvanduse saasteaineid lähedal olevasse veekogusse (suublasse). Luba on vajalik alates tootmise algusest (kui vee erikasutamine algab), kuid alustava ettevõtte puhul, kes alles taotleb investeeringutoetust tootmise rajamiseks, pole vee-erikasutusloa olemasolu seaduse kohaselt veel kohustus.

58. Investeeringutoetuse taotlemiseks peavad alustavad ettevõtted taotlema kavandatud projekti materjali põhjal Keskkonnaametilt vee-erikasutusloa.³⁴ Nende materjalide põhjal otsustab Keskkonnaamet, kas projekt vastab keskkonnanõuetele. Toetustaotluste menetlemisel kontrollib PRIA kõigi taotlejate puhul, kas neil on vee erikasutamise luba, mis on toetuse määramise üks eeltingimus.

59. Riigikontroll leidis, et Keskkonnaamet menetleb vee-erikasutuslubade taotlusi kinnitatud protseduuri kohaselt: analüüsitakse kavandatud tootmise keskkonnakoormust ja tootmispiirkonna keskkonnaseisundit. Loa taotlejal tuleb vajaduse korral tellida mõju hindamiseks täiendav ekspertiis, suurema tootmismahu puhul³⁵ on vajalik keskkonnamõju eelhindamine, millega selgitatakse keskkonnamõju hindamise vajadus. Kui kavandatava tootmise eeldatav keskkonnamõju on liiga suur, loa andmisest keeldutakse.³⁶ Tootmise keskkonnakoormuse piiramiseks seatakse vee-erikasutusloas tingimused, millega määratakse kindlaks, kui palju võib kasvandus kasutada vett ja sööta, juhtida keskkonda saasteaineid ning kui palju kokku toota. Riigikontroll analüüsis ka ise 15-le³⁷ toetust saanud vesiviljelusettevõttele välja antud vee-

Euroopa Kalandusfondist on toetatud keskkonnanõuetega kooskõlas olevaid projekte

³³ Veeseadus, § 8 (2). Alates 01.01.2011 jõustus veeseaduses täiendavalt viidatud lõike punkt 12, mille kohaselt peab vee-erikasutusluba olema, kui kasvatatakse kalu aastase juurdekasvuga rohkem kui üks tonn või kalakasvandusest juhitakse vett suublasse. Sellele tingimusele vastavad kõik vesiviljelusettevõtted, kes tegelevad kaubakala kasvatamisega.

³⁴ Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava meetme 2.1 „Vesiviljeluse investeeringutoetus“ raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord. Põllumajandusministri määrus nr 46.

³⁵ Aastas vähemalt 200 t sööta kasutava intensiivkalakasvatuse rajamisel tuleb anda eelhinnang keskkonnamõju hindamise vajalikkuse kohta. Vabariigi Valitsuse 29.08.2005. a määrus nr 224.

³⁶ Näiteks keeldus Keskkonnaamet juulis 2012 väljastamast vee-erikasutusluba ettevõttele, kes plaanis rajada vähikasvanduse Lääne-Virumaale ja võtta kasvanduse tarbeks vett Pada jõest ning muuta selleks jõe loodusliku veerežiimi (veetaseme tõstmise, paiskärestiku rajamine). Kuna Pada jõgi kuulub kaitstavate „Lõhe, meriforelli, jõforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse“ (keskkonnaministri 15.06.2004. a määrus nr 73), oluaks tegevus vastuolus looduskaitseadusega (keskkonnaameti Viru regiooni 06.07.2012 korraldus nr V 1-15/12/307).

³⁷ Analüüsiti nende juhuslikult valitud 15 ettevõtte vee-erikasutusluba, kes olid esitanud perioodil 2007–2013 projektitaotluse.

erikasutuslubasid, kuid ei tuvastanud olukordi, kus suubla seisundist tulenevalt poleks kindlasti saanud vee-erikasutusluba välja anda.

60. Eesti kalanduse strateegias 2007–2013 peeti kalakasvatusektori puhul vajalikuks keskenduda keskkonnainvesteeringutele, mis soodustavad uue tehnoloogia rakendamist ja võimaldavad muuta tootmise efektiivsemaks, keskkonnasäästlikumaks ning vähendada tootmisega seotud keskkonnariske. Uuringutega³⁸ on välja toodud, et kalakasvanduste keskkonnamõju leevendamiseks tuleb eelistada kasvandusi, mis kasutavad vett korduvalt või suletud tsüklis. Need kasvandused on küll läbivoolsetest kasvandustest kallimad ja energiakulukamad, kuid võimaldavad suuremal määral eraldada kasutatud veest orgaanilist reostust ja toitaineid, vähendavad haiguste leviku riski looduslikesse veekogudesse ning pakuvad kalade intensiivkasvatuseks stabiilsemaid kontrollitud tingimusi.

61. Riigikontroll analüüsis vesiviljeluse investeeringutoetuse saamise tingimusi (vt lisa B) ja leidis, et toetuste määramisel on eelistatud projekte, mis kasutavad suletud veeringlusega või vett korduvalt kasutatavat tehnoloogiat. Meetme määruse kohaselt³⁹ oli taotlejatel võimalik saada selliste tehnoloogiate kasutamisel lisahindpunkte, tehnoloogiat hindas ekspert. Toetuse saanud projektidest oli neile tingimustele vastanud projekte ca 2/3 kõigist taotlustest.

62. Riigikontrolli hinnangul on toetatud vesiviljeluse investeeringuprojekte, mis kavakohasel ellurakendamisel on vastavuses keskkonnatingimustega ning tootmise keskkonnanõuded on seatud ettevõttele väljastatud vee-erikasutusloas. Investeeringutoetuse taotlemisel on nõutud vee-erikasutusloa olemasolu, sest see loob suurema kindluse, et rajatav tootmine ei satu pärast investeeringute tegemist vastuollu keskkonnanõuetega. Samuti on vesiviljeluse investeeringutoetuste määramisel eelistatud vee korduva kasutusega tehnoloogiaid, mis on küll kulukamad, aga võimaldavad vähendada kalakasvanduste saasteainete keskkonnakoormust ning keskkonnariske. Oluline on silmas pidada, et tehnoloogia positiivsed omadused avalduvad vaid siis, kui seda nõuetekohaselt rakendatakse.

63. Riigikontrolli soovitus maaeluministrile: lähtudes vesiviljeluse jätkusuutliku arendamise eesmärgist, rakendada ELi uuel rahastamisperioodil vesiviljeluse toetusmeetmete väljatöötamisel abinõusid, mis soodustavad vesiviljeluse keskkonnakoormuse vähendamist, ilma milleta ei ole Eesti vesiviljelus jätkusuutlik. Teha seda koostöös Keskkonnaministeeriumiga.

Maaeluministri vastus: täpsustame, et EMKF 2014–2020 rakenduskava kohaselt plaanitakse käesoleval perioodil rakendada investeeringuid keskkonnale avalduva negatiivse mõju vähendamisse või positiivse mõju suurendamiseks ning ressursitõhususe suurendamiseks ja investeeringutesse, mis panustavad energiatõhususe suurendamiseks ja lisaks veel ka

³⁸ Kalakasvatuste veesaaste arvutusmeetodika väljatöötamine. AquaConsult Baltic OÜ, 2012. Samale järeldusele on jõutud Euroopa Kalandusfondi perioodi 2007–2013 rakenduskava keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandes.

³⁹ Põllumajandusministri 23.05.2008. a määrus nr 46 (ja hilisemad redaktsioonid): „Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava“ meetme 2.1 „Vesiviljeluse investeeringutoetus“ raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord.

vesiviljelusettevõtete taastuvatele energiaallikatele ülemineku edendamisse. Seega, Riigikontrolli soovitusel kohaselt on Maaeluministerium juba jätkusuutliku vesiviljeluse arendamise eesmärgist lähtuvalt rakendamas uuel rahastamisperioodil 2014–2020 vesiviljeluse toetusmeetmete väljatöötamisel abinõusid, mis soodustavad vesiviljeluse keskkonnamoormuse vähendamist. Lisaks on EKF 2007–2013 toetusmeetmete kaudu vesiviljelussektorit suunatud kasutusele võtma kaasaegseid ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid.

Keskkonnaministri vastus: Keskkonnaministerium toetab mõtet, et uuel rahastamisperioodil vesiviljeluse toetusmeetmete väljatöötamisel rakendatakse abinõusid, mis soodustavad vesiviljeluse keskkonnamoormuse vähendamist. Kui 2007–2013 perioodil eelistati toetuste saamisel uue tehnoloogia rakendamist ja süsteeme, mis rakendasid vee korduvkasutust või suletud tsükleid, siis tuleks kaaluda ka olemasolevate läbivoolsete kalamajandite puhul uute puhastustehnoloogiate rakendamise toetamist. Olulisim mõju keskkonda juhitavate saasteainete koguse jaoks on kasutatav puhastusmeede. Näiteks läbivoolsete süsteemide korral kasutatakse enamasti settebasseini. Vee korduvkasutusega süsteemides on võimalik kasutada sette eemaldamiseks nn settekoonuseid ja filtreid. Seega võiks keskkonnale tekitatava mõju vähendamisel investeringute toetamine olla prioriteediks erinevate tootmisviiside puhul.

Keskkonnatasud ei suuna kalakasvatajaid keskkonnamoormust vähendama

64. Peale keskkonnalubades tingimuste seadmise ja keskkonnasäästliku tehnoloogia kasutamise soodustamise on riigil majandusliku hoovana võimalus kasutada keskkonnatasusid (loodusvarade kasutusõiguse tasu ja saastetasu). Keskkonnatasude eesmärk on avatud majandusruumis soodustada väiksema keskkonnamoormusega tootmisviise ja majandusharusid. Seejuures tuleks maksustada erinevaid ettevõtteid või valdkondi samaväärselt ning kaotada põhjendamatud maksustamise erisused.⁴⁰ Keskkonnatasude eesmärgipärase toimimise eelduseks on keskkonnamoormuse (veevõtt, saasteained) korrektne väljaselgitamine ning selle koormuse alusel arvatava keskkonnatasu õiglane suurus.

65. Riigikontroll uuris, kas vesiviljelusettevõtetele küsitakse vee kasutamise eest ressursitasu samaväärselt teiste vett kasutavate tootjatega ning kas rakendatav saastetasude süsteem on võrdväärselt kohaldatav erinevat tüüpi vesiviljelusettevõtetele ning võimaldab arvestada tegelikku saastekoormust.

66. Keskkonnaagentuuri andmetel kasutasid kalakasvandused 2014. aastal põhjavett 511 660 m³ (vt joonis 5), mis on veidi enam, kui kasutas näiteks samal aastal Saare maakond olmevett (510 345 m³). Pinnavett kasutasid kalakasvandused hinnanguliselt 63 miljonit m³. See on sama palju kui kogu muu pinnaveevõtt⁴¹ Eestis (v.a Narva elektrijaama jahutusvesi).

Vee tarbimine kalakasvatustes on kasvanud

Teadmiseks, et

vee erikasutamise õiguse tasu ei nõuta, kui vett võetakse

- 1) vee-energia saamiseks;
- 2) põllumajandusmaa, sealhulgas katmikalade niisutamiseks;
- 3) kalakasvatuse tarbeks.

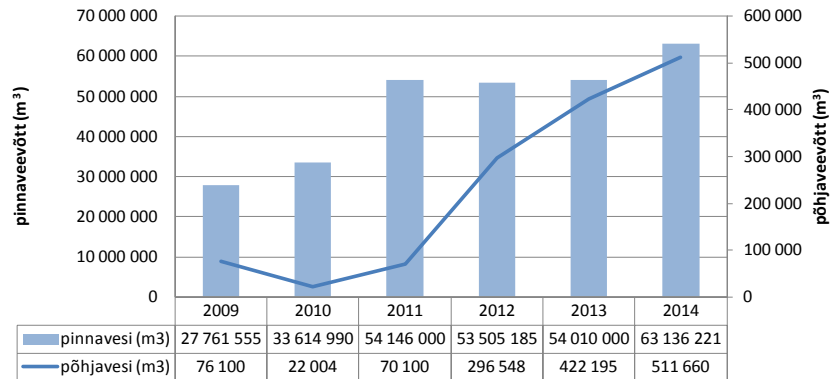
Allikas: keskkonnatasude seadus, § 10 lg 2

⁴⁰ Keskkonnatasude mõjuanalüüs. SEI Tallinn, TÜ RAKE, 2013.

⁴¹ Pinnavett kasutatakse nt tööstusettevõtetes, Tallinna ja Narva joogivee tootmisel.

67. Veeressursi kasutamine sõltub ettevõtete tootmistehnoloogiast (vt lisa A). Seetõttu on ka viimastel aastatel seoses retsirkultsioonisüsteemide kasutuselevõtuga suurenenud põhjaveekasutus. Pinnaveevõtus viimastel aastatel suuri muutusi ei ole toimunud, kuid võrreldes 2009.–2010. aastatega on veevõtt kahekordistunud.

Joonis 5. Vesiviljeluse pinna- ja põhjaveevõtt 2009–2014

Allikas: Riigikontroll Keskkonnaagentuuri andmetel

Teadmiseks, et

1 kg forelli kasvatamiseks kasutatakse vett

- suletud ringlusega RASis ca 0,3 m³;
- välitingimustes vett korduvalt kasutades ca 3 m³;
- läbivoolukasvanduses ca 30 m³.

Teadmiseks, et

ressursitasu vee kasutamise eest kalakasvandustes rakendatakse Euroopa riikides erinevalt. Enamasti on veeressursi kasutamine tasuline.

Kalakasvandused on ressursitasust vabastatud näiteks mitmetes Saksamaa liidumaades (Brandenburg, Bremen, Alam-Saksi).

Lätis maksab pinnaveekasutus tööstuses ja põllumajanduses 0,09 euro/m³.⁴²

68. Vee-erikasutusõiguse tasu tuleb üldjuhul maksta kõigil⁴³, kes seda kasutavad. Kalakasvandustele on aga keskkonnatasude seadusega loodud maksustamise erand: nemad vee erikasutamise õiguse eest maksma ei pea. Seega ei rakendu vesiviljelusettevõtete puhul, kes tarbivad siiski suures koguses põhja- ja pinnavett, meede, mis peaks neid mõjutama vett säästma.

69. Keskkonnatasude rakendamise põhimõtete uuendamise käigus⁴⁴ on Keskkonnaministeerium jõudnud seisukohale, et vee-erikasutusõiguse eest tasu võtmisel on vaja kaotada keskkonnatasude seaduses sätestatud erisused. Eesmärk on ettevõtteid võrdselt kohelda ning kaotada kehtivad erisused ettevõtete või valdkondade sama tüüpi keskkonnakasutamise eest maksustamisel.⁴⁵ Keskkonnaministeerium plaanib täpsemalt selgitada vee-erikasutustasu vabastuse mõjusid ning veekasutuse välismõjusid ning kaotada kõik erandid, sh vesiviljeluses. Keskkonnatasude seadusesse ei ole plaanitud muudatused veel jõudnud.

70. **Riigikontrolli hinnangul** on ressursitasu puudumine olnud riigile lihtsaim alternatiiv vesiviljelustootjate võrdseks kohtlemiseks. Vesiviljelusettevõtete erandlik ressursitasuvabastus ei soodusta aga vee (eelkõige põhjavee) säästlikumat kasutust ja tekitab küsitavusi ka erinevate vett tarvitavate sektorite võrdse kohtlemises.

⁴² Keskkonnatasude mõjuanalüüs. SEI Tallinn, TÜ RAKE, 2013.

⁴³ Vee erikasutusõiguse tasu makstakse, kui tarbitakse üle 5 m³ põhjavett või üle 30 m³ pinnavett ööpäevas.

⁴⁴ „Keskkonnatasude arendamise kontseptsioon aastani 2020“ eelnõu võeti arutelu järel Vabariigi Valitsuse 23.04.2009 kabinetinõupidamisel teadmiseks. Kontseptsiooni koostamise eesmärk oli esitada põhimõttelised alused ja ettepanekud keskkonnatasude kui keskkonnakaitse majandushoobade tõhustamiseks.

⁴⁵ Keskkonnaministeeriumi poolt 2013 koostatud „Keskkonnatasude raamkava aastateks 2016–2025“ kokkupanekule eelnesid mitmed keskkonnatasude mõju käsitlevad analüüsid ja uuringud.

Saasteaineid heidetakse kalakasvandustest keskkonda tõenäoliselt rohkem, kui deklareeritakse

71. Erinevalt vee-erikasutusõiguse tasu erandist, peavad kalakasvatavad samadel alustel teiste veesaastajatega maksma saastetasu, mis arvutatakse välja saasteainete⁴⁶ veekogusse, põhjavette või pinnasesse juhitud koguste järgi. Saastetasu maksmise eelduseks on õige saasteainete keskkonnakoormuse väljaarvutamine.

72. Keskkonnaagentuuri andmetel tootsid kalakasvatavad 2014. a 1149 tonni kala⁴⁷ ning juhtisid keskkonda 257 kg fosforit ja 2519 kg lämmastikuühendeid. Orgaaniliste saasteainete lagunemiseks vajalik bioloogiline hapnikutarve (BHT) oli 1362 kg (vt tabel 5).

73. Riigikontroll võrdles Eesti vesiviljelejate deklareeritud saastekoormuse andmeid teadusuuringute põhjal koostatud nn mudelfarmide andmetega⁴⁸, mis on arvestanud seoseid kalakasvandustes tekkiva saasteainete koguse ja kasutatava tootmistehnoloogiaga, sööda ning tootmismahu vahel (vt tabel 5).

74. Võrreldud andmetes ilmnevad suured erinevused. Näiteks on meie kalakasvatuste 1 tonni toodangu kohta keskmiselt tekkiv BHT vaid 1,2 kg/aastas, mida on umbes 5 korda vähem kui tehnoloogiliselt kõige täiuslikumal retsirkulatsiooniga mudelfarmil ja umbes 28 korda vähem, kui sette-eemaldusega läbivoolu-mudelfarmil.

Tabel 5. Kalakasvanduste 2014. aastal deklareeritud saastekoormuse võrdlus mudelkalakasvanduste saasteainete koormusega (1 tonni toodanguühiku kohta), 2014. aasta toodang 1149 tonni

Kalamajandite / mudelfarmide saasteainete koormus	BHT (kg/a)	N _{üld} (kg/a)	P _{üld} (kg/a)
Eesti kalakasvandused KOKKU	1362	2519	257
Kalakasvanduste deklareeritud saastekoormus (kg / 1 t toodangu kohta)	1,2	2,20	0,2
Mudelfarm 1: retsirkulatsioonikasvandus sette-eemaldusega (kg / 1 t toodangu kohta)	5,6	20	1,1
Mudelfarm 2: läbivoolukasvandus sette-eemaldusega (kg / 1 t toodangu kohta)	33,7	30,7	1,9

Allikas: Riigikontroll Keskkonnaagentuuri andmetel

Teadmiseks et

Keskkonnaameti andmetel deklareerisid kalakasvatused 2014. aastal saastetasu kokku 6527 eurot.

Saastekoormuse arvestuses on puudusi

75. Võrdluse põhjal nähtub, et kalakasvandustes võib saasteaineid tekkida mitu korda rohkem, kui ettevõtted deklareerivad. Seega ei maksta tõenäoliselt saastetasu keskkonda tegelikult heidetud saasteainete koguste eest. See olukord on suuresti tingitud saasteainete koguste arvestuspõhimõtetest.

76. Kalakasvandustest tuleneva saastekoormuse arvestuse peamiseks puudujäägiks on sobiva meetodika puudumine erinevatest tootmistehnoloogiast tuleneva koormuse õigeks ja õiglaseks

⁴⁶ Olulisemad näitajad on bioloogiline hapnikutarve (BHT), üldfosfor (P_{üld}), üldlämmastik (N_{üld}) ja heljuvaine.

⁴⁷ Põhineb kalakasvatavate veekasutuse aastaaruannetes deklareeritud andmetel. Kasvatatava kala maht erineb andmetest, mis Statistikaametil on toodangu müügi kohta (vt joonis 1), peegeldades hinnanguliselt kasvanduses juurde kasvanud kala eluskaalu.

⁴⁸ Kalakasvanduste veesaaste arvutusmeetodika väljatöötamine. AquaConsult Baltic, 2012.

hindamiseks. Kui vee korduva kasutusega kalakasvanduste puhul arvestatakse koormus reoveepuhastitega sarnaselt saasteainete kontsentratsioonide ja vooluhulkade põhjal, siis läbivoolsete kasvanduste põhjal on selle meetodika rakendamise probleemiks saasteainete analüüsitulemuste usaldusväärus, kuna suure vooluhulga tõttu on kontsentratsioonid madalad, varieeruvad ning sõltuvad suurel määral proovi võtmise ajast. Meresumpade vee läbivooluhulka ning saasteainete heidet pole sellisel moel aga võimalik määrata.

77. Keskkonnaministerium näeb vajadust töötada välja kalakasvandustest keskkonda heidetavate saasteainete koguste arvutamise meetodika ning on selleks tellinud ka uuringud.⁴⁹ Alles seejärel saab hinnata, kas koormuse alusel tekkiv saastetasukohustus on piisav, proportsionaalne ja võrdsetel alustel ettevõtetele kohalduv.

78. **Riigikontrolli hinnangul** ei võimalda praegune keskkonnatasude saastekoormuse arvestusmeetodika hinnata usaldusväärselt eri tüüpi kalakasvanduste, eeskätt läbivoolumajandite saastekoormust. Saastekoormused võivad seetõttu olla deklareeritust kordades suuremad. Samuti tekitab seesugune olukord keskkonnatasude arvestamisel eri tüüpi ettevõtete vahel ebavõrdse olukorra ning ei suuna ettevõtteid saastekoormust vähendama.

79. **Riigikontrolli soovitus** keskkonnaministrile:

- analüüsida eri tüüpi vesiviljelusettevõtete veeresursi kasutuse mõjusid nii keskkonnale kui ka ettevõtete konkurentsivõimele ning seejärel otsustada ressursitasu rakendamise vajadus. Seejuures arvestada kalakasvatuste keskkonnakoormust piirava regulatsiooniga;
- töötada kalakasvanduste kui keerukate ja spetsiifiliste reostusallikate saastekoormuse piiramiseks välja eraldiseisev õigusakt, sh ka reostuskoormuse arvestuse meetodika, mis võimaldaks arvesse võtta tootmistehnoloogia iseärasusi ning suunata ettevõtteid keskkonnakoormust vähendama.

Keskkonnaministri vastus: keskkonnaminister nõustub Riigikontrolli ettepanekutega selle osas, et järgmistel aastatel tuleb analüüsida, kas ja mis ulatuses vee erikasutusõiguse tasu vesiviljeluse valdkonnale ning eri veevõtu liikide puhul peaks kehtima. Kindlasti tuleb arvestada ka tasustamise majanduslikku mõju ja seda, et see suunaks eelkõige keskkonda säästma.

Nii kalakasvatavad kui ka eksperdid on tõdenud, et Eesti kalakasvandused on väga erinevad. Nimelt erinevad kalamajandid omavahel tulenevalt kasutatavatest puhastusmeetmetest nii heite koguste, vastavalt kasvatusesüsteemile heite intensiivsuse kui ka toodangu saamise ajalise raami poolest.

Võib nentida, et kõigile kasvatusesüsteemidele sobiva ja võrdset kohtlemist tagava saastekoormuse arvutamise meetodika väljatöötamine on

⁴⁹ Kalakasvatuste veesaaste arvutusmeetodikate väljatöötamine. Aqua Consult Baltic OÜ, 2012; Keskkonnakaitse nõuete rakendamine vesiviljeluses. Aqua Consult Baltic OÜ, 2015.

keeruline. Kalakasvandustele praegu rakendatav meetodika on välja töötatud reoveepuhastitele. Vesiviljeluse põhimõtteliseks erisuseks on asjaolu, et tootmine toimub veekeskonna tingimustes. Seepärast on ka vesiviljeluse lahutamatuks eelduseks veekeskond ja kalade elutegevuse jääkide sattumine vette on vältimatu. Olulisim mõju keskkonda juhitavate saasteainete koguse jaoks on kasutatav puhastusmeede.

Kuna saastekoormuse arvutamise meetodikast tuleneb ka saastetasu suurus, siis ei pruugi olla tagatud ettevõtete võrdne kohtlemine ega õiglane tasu suurus. Seetõttu arutame küsimust edasi ning lähtekohaks on see, et väheneks kalakasvatustest pärit koormus keskkonnale.

Oleme püstitanud järgnevad probleempunktid:

1. Kas on võimalik kehtestada vee erikasutusloas kohustuslikud nõuded puhastusmeetmete rakendamisele kõigi kalakasvatustüüpide puhul, v.a sumpkasvatus?
2. Kuidas tagada, et puhastusmeetme rakendamisel ka tegelikult saasteainete kogus väheneb, st meetmed on toimivad ja efektiivsed?
3. Kas erinevate (läbivoolne, korduvkasutusega) süsteemide puhul on proovivõtt usaldusväärne ning on üldse põhjust alternatiivse saasteainete koguse määramise meetodika väljatöötamiseks?

HELCOMis on koostatud ja 11. märtsil 2016 vastu võetud uus soovitus 37/3 jätkusuutliku vesiviljeluse kohta Läänemere piirkonnas.

Samuti on moodustamisel HELCOMi ekspertide/praktikute töörühm, mis hakkab tegelema vesiviljeluses parima võimaliku tehnoloogia (BAT) ja parima võimaliku praktika (BEP) juhiste koostamisega. Töörühm kavandab koguda Läänemere-äärsete riikide vesiviljelejalt infot BAT/BEP kasutamise kohta ja seejärel töötada 2018. aastaks välja vastav juhised.

Kuna kaalumise saastetasu sidumist BAT/BEP kasutamise, siis on mõistlik ära oodata HELCOMi juhise valmimine.

Samuti on kavas üle vaadata vee erikasutuse aruandega nõutavate andmete loetelu (keskkonnaministri 17.01.2007 määrus nr 9). Praegu on veekasutuse aruandega saadavad andmed ebähtlased, puudulikud ning nende põhjal ei saa teha vajalikke otsuseid.

Keskkonnaministeeriumil on plaanis käesoleval aastal teha uuring, kus analüüsitakse ühte läbivoolset ja ühte korduvkasutusega tehnoloogiat kasutatavat kalakasvatuse väljavoolude vastavust järgmistele reostusparameetrite: BHT, KHT, N, P.

Vesiviljeluse tulevikuväljavaated

80. Kuna Euroopa vesiviljeluse areng ei suuda muu maailmaga sammu pidada, soovis Euroopa Komisjon anda valdkonnale uut hoogu, pakkudes 2009. a välja ettepanekud, kuidas vesiviljelust jätkusuutlikult arendada. Euroopa Komisjoni vesiviljelusstrateegia kohaselt peaksid valitsusasutused koostöös sidusrühmadega täielikult ära kasutama

Teadmiseks, et

Euroopa Kontrollikoda on 2014. aasta auditis toonud välja, et kuni 2013. aastani vesiviljeluse toetamiseks rakendatud meetmed ei olnud ELi ja liikmesriikide tasandil otstarbekalt kavandatud ega ellu viidud ja ühise kalanduspoliitika peamine rahastamisvahend Euroopa Kalandusfond ei saavutanud kuludele vastavat tulu ega toetanud mõjusalt vesiviljeluse säästvat arengut.⁵²

võimalused ELi vesiviljeluse arenguks, tagades samal ajal keskkonناسäästlikkuse ja ranged tervishoiunõuded.⁵⁰ Sellest lähtuvalt on uue, 2014–2020 rahastamisperioodi kalanduspoliitika eesmärgiks seatud püügitegevuse ja vesiviljeluse keskkonناalane, majanduslik ja sotsiaalne jätkusuutlikkus.⁵¹ Vesiviljeluse jätkusuutlikkuse tagamiseks on soovitatud järgmist:

- edendada säästvat vesiviljelust, et toetada toiduga varustatust ja kindlustatust ning tööhõivet;
- parandada vesiviljelussektori konkurentsivõimet, toetades innovatsiooni ning tegevuste mitmekesistamist;
- panustada vesiviljelustoodete tõhusasse ja läbipaistvasse siseturgu;
- vältida vesiviljeluses merekeskkonna seisundi halvendamist.

81. Riigikontroll analüüsis, kas Eesti vesiviljeluse strateegiline kavandamine on lähtunud neist suunistest ja kas on õpitud eelmise perioodi vajakajäämistest. Nendest võib esile tuua järgmised: kesised toodangumahud (vt p-id 40–41); lisakapitali puudumine (p 31–34); tegevuste vähene mitmekesistamine (p 39); vähene konkurentsivõime (p 47–53).

82. Vesiviljeluse edendamiseks on Maaeluministerium koostanud vesiviljelussektori arengustrateegia⁵³ ja mitmeaastase riikliku tegevuskava⁵⁴, mis on olnud aluseks Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) rakenduskava vesiviljelust käsitleva osa väljatöötamisel⁵⁵, mis omakorda on aluseks EMKFi toetuste jagamisele. Erinevates kavades vesiviljelust käsitlevate teemade võrdlemisel selgus, et nende koostamisel on üldjuhul tuginetud kõnealustele ELi suunistele. Kavades sisaldub võrreldes varasema rahastamisperioodiga 2007–2013 palju selgem ja analüüsitum vesiviljeluse arendamise visioon ning strateegia. Lisaks on riik analüüsinud ja selgitanud välja suurema perspektiiviga kalakasvatust valdkonnad ja vesiviljeluse arendamiseks sobilikud piirkonnad. Eelmise rahastamisperioodi ettevalmistamisel seesugust strateegilist lähtematerjali kasutada ei olnud.

83. Erinevate strateegiate ja kavade eesmärkide tegelik seos on siiski veel nõrk. Puudub selgus, milliseid uusi arengusuundi hakatakse arendama ja palju on vaja selleks ressursse. Et meetmete tegelik sisu avaneb alles korraldusasutuse Maaeluministeriumi vastavates määrustes, mida alles töötatakse välja, siis on hetkel ka keeruline kavandatud tegevuste vajalikkust hinnata, samuti ei saa anda hinnangut eesmärkide realistlikkusele.

Vesiviljeluse edendamiseks aastatel 2014–2020 on koostatud mitmeid dokumente

Teadmiseks, et

Saaremaal on kaks potentsiaalset merevesiviljeluse piirkonda:

- Saaremaa looderannikul Soela väina piirkond, sealhulgas eeskätt Tagalaht ning Küdema laht;
- Saaremaa edelaosas rannikumeri Lõmala lahe piirkonnas.

⁵⁰ Euroopa vesiviljeluse säästva arengu strateegiale uue hoo andmine. Euroopa Komisjon (2009/2107(INI)).

⁵¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 1380/2013.

⁵² Kalandusfondist vesiviljelusele eraldatud toetuse mõjus. Euroopa Kontrollikoda, 2014.

⁵³ Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020.

⁵⁴ Eesti vesiviljeluse mitmeaastane riiklik tegevuskava 2014–2020.

⁵⁵ Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava 2014–2020.

84. Merevesiviljeluses on perspektiivsed alad⁵⁶ määratud, kuid valdkonna edasiarendamine on takistatud. Keskkonnaministeeriumi seisukoht on olnud, et merevesiviljeluse arendamine on aktsepteeritav vaid juhul, kui see ei tekita lisakoormust Läänemerele. See tähendab, et kalakasvatamisega koos peaks toimuma molluskite, vetikate jt meretaimedele ja -organismide kasvatamine, mis eemaldaks veekeskonnast liigseid toitaineid. Rakenduskavas ei pakuta lahendusi, kas ja mil määral kooskõlas Keskkonnaministeeriumi nõudmistega merevesiviljelust uuel perioodil arendada. Jätkuv ebamäärasus rakenduskavas ei anna taotlejatele kindlustunnet kasvanduste rajamisel.

85. Vesiviljeluse arengustrateegias ja tegevuskavas mainitakse **mahevesiviljeluse** arendamist kui ühte vajalikku meetet eesmärgiga kasutada ära koduturu eeliseid. EKMFi rakenduskavas piirduakse üksnes tõdemusega, et mahevesiviljelusega tegelevad kasvandused Eestis puuduvad. Mahe-vesiviljeluse teemat avamata ei ole võimalik aru saada, kas seesuguseid projekte hakatakse ellu viima ja kas mahe-vesiviljelusettevõtteid perioodi lõpuks ka tekib.

86. ELi suunistes rõhutatakse läbipaistva ja tõhusa **siseturu arendamise** vajadust. Eesti rakenduskava vesiviljeluse eesmärk on ka uuel perioodil siseturvajaduse katmine – saavutada enam kui 50% turuosa Eesti vesiviljelustoodete siseturul. Siseturvajaduse katmine sõltub paljudest teguritest. Suure täismõdulise forelli ja lõhe kasvatamine on Norra avameres odavam ja selles osas puudub meie kasvandustel konkurentsieelis. Eestis toetustega soodustatud kinnise veeringlusega kalakasvandused pakuvad eelkõige väikest, mittetäismõduliseks kasvatatud kala (n-õ portsjonforelli), kuna kala täismõõtmel kasvatamine on liiga kallis. Meie kodutarbijad väiksemat kala aga tarbida ei soovi. Siin selget suunda Maaeluministeerium välja ei paku – EMKFi rakenduskava näeb vesiviljelustoodangu turustamisel jätkuvalt ette koduturu eeliste ärakasutamist, vesiviljeluse arengustrateegia ja tegevuskava aga panustavad lisaks ekspordile.

87. Vesiviljeluse arengustrateegias on seatud eesmärk saavutada sektori ekspordikäibeks üle 5 miljoni euro 2020. aastal. Kuna **ekspordikäive** oli 2014. a 2,7 miljonit eurot (vt joonis 3), siis peaks toimuma oluline muutus – kasvatada ekspordi ligi kaks korda. Statistikaameti andmetel vähenes kaubakala müük välisriikidesse 2015. aastal võrreldes 2014. aastaga aga 8% võrra. Uues rakenduskavas pole näitajaid, mis võimaldaks mõõta vesiviljeluse ekspordi soodustavate meetmete tulemuslikkust. Teisalt kui vikerforell (portsjonforell) on teadlikult ekspordiks kasvatatav toode, siis ilmselt ei suudeta katta piisavas mahus siseturu vajadust – eesmärk on 2020. aastal koduturul müüa 3000 tonni vesiviljelustooteid.

88. Eelmise perioodi suurim probleem oli vesiviljelusettevõtete omafinantseeringu ja käibevahendite puudus, mis ei võimaldanud projekte ellu viia. Oluline erinevus käesoleval perioodil on, et investeeringutoetust hakkab asendama **Maaelu Edendamise Sihtasutuse rahastamisvahend (finantsinstrument)**, mis peaks vähem konkurentsi moonutama ja bürokraatiat tekitama. Kuid nagu toetuste, nii ka laenu

Teadmiseks, et

Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegias 2014–2020 on kirjas strateegiline valik nr 1: tugeva vikerforellil põhineva ekspordisektori ülesehitamine. Visioon aastaks 2020+: vikerforelli tootmise aastamaht 20 000 t.

Allikas: Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020, lk 47

Vesiviljelejate vähene omafinantseeringuvõime jääb ilmselt püsima ka uuel perioodil

⁵⁶ Vesiviljeluse laiendamiseks sobivimate alade kaardistamise, vajalike infrastruktuuride arendamise ja innovatsiooniliste tehnoloogiate elluviidavus. Eesti Maaülikool, 2015.

puhul jääb nõrgaks lüliks ettevõtete omavõimekus projekte ellu viia, kuna jätkusuutlikkust ohustavad tegurid nagu ebakindel tulevik, ärikeskkond ning käibevahendite nappus on pigem süvenenud. Seetõttu võib keeruliseks osutuda vesiviljelussektori arengustrateegia 2014–2020 eesmärk saavutada 2020. aastaks 50% (3000 t) turuosa Eesti vesiviljelustoodete siseturul.

89. Seoses Maaelu Edendamise Sihtasutuse laenuga on risk, et laenu ei kasutata mitte alati investeringuteks, vaid käibevahendite puuduse katmiseks, mis oleks vastuolus EMKFi reeglitega. Laenuvõtjate korrapärased tagasimaksud ei ole piisav selleks, et laenu käsitada vesiviljeluse investeringuna. Näiteks on eelmisel perioodil teenindatud edasi laenu, mis oli esialgu mõeldud projekti, mis katkestati, omafinantseerimiseks. Riigikontroll on seisukohal, et vesiviljeluse tarbeks mõeldud raha tuleb ära kasutada konkreetset taotletava tulemuse saavutamiseks ning vastavuses finantsinstrumendi eeskirjadega.

90. Vesiviljeluskasvanduste **tõhususe** aspekt on seni olnud tagaplaanil. Vesiviljeluse strateegia ja tegevuskava peavad hetkel kõiki vesiviljeluses kasvatatavaid liike perspektiivseteks. On aga vähe tõenäoline, et näiteks vähikasvatuse ettevõtete kehvad majandusnäitajad tulevikus oluliselt paranevad. Vähikasvatuse käibering on pikk (5 aastat) ja selle ajaga võib toodang hävida (vähikatk 100%, kiskjad, haigused jms), mistõttu selle tootmise üldist tõusu on raske ennustada. Jõevähi konkurentsivõimet kahjustab signaalvähi levik. Signaalvähid on vähikatu suhtes immuunsed, kuid levitavad seda ja seetõttu kahjustub jõevähipopulatsioon. Esimesed vähikasvandused on töötanud juba 15 aastat, aga toodangut pole need eriti suutnud anda (vt p 52). Pigem on varasemad kasvatajad tegevuse lõpetanud, uued on aga tekkinud ilmselt toetuste mõjul. Arengudokumentides küll märgitakse, et see ala on perspektiivne, kuid pole käsitletud, millised on edasised eesmärgid vähikasvatases.

91. Vesiviljelustoodangu kasvu ja kalanõudluse rahuldamist on seni pidurdanud kalade suur kadu enne müügikõlblikuks saamist. Toodangu suurendamise võtmeks uuel perioodil peaks seega olema kasvanduste **kalade hea seisundi** saavutamine, mis aitaks vähendada nende suremust. Rõhk ei saa olla haigete kalade ravitsemisel (suuremat osa haigestunuid ei ole võimalik päästa), vaid korraliku kontrollsüsteemi ja haiguste farmipõhiste ennetuskavade sisseseadmisel (vt ka p 41–43). Rakenduskavas pole aga seatud vesiviljelusloomade kaitse ja tervisega seotud eesmärgi ega näitajaid. Kalade heaolu⁵⁷ (asustistihedus, liikide stressitaluvus) küsimusi pole käsitletud.

92. Uuel perioodil kavandatud tootmiskahtude kasv tähendab suurenenud koormust keskkonnale. EL on alanud perioodi väljakutseks seadnud edendada **säästvat vesiviljelust**, sh tuleb kavades kehtestada keskkonnaalased jätkusuutlikkuse näitajad. Kuid uues rakenduskavas napib kriteeriume, näitajaid, kuidas keskkonnasäästlikku vesiviljelust hinnata. Näiteks peaks suutma mõõta vesiviljeluse mitmekesisust nende veeorganismide ja vetikate kasvatamise laiendamisel, mille tootmine ei tekita jäätmeid, põhjavee ressursi kasutuse piiramist jms.

⁵⁷ ELi määrus (nr 508/2014, art 6) EMKFi kohta näeb ette edendada vesiviljelusloomade tervist ja heaolu.

Praegu rakendatav ressursitasuerand ei soodusta põhjavee säästlikku tarbimist, saastetasüsteem on ebavõrdne ega arvesta erinevaid tehnoloogiaid. Edaspidi võidakse keskkonnatasud üle vaadata ja rakenduda võivad uued ressursi- ja saastetasumäärad, millega tootjad peavad arvestama. Riik peaks andma selgema signaali selle kohta, mis muutused ees võivad seista ja kuidas need vesiviljelust võivad mõjutada.

93. Üldnimetatud ELi määrus näeb ette edendada tööhõivet vesiviljeluses. Eesti rakenduskavas ei nähta ette muutusi tööhõives, oluliseks peetakse töökohtade säilitamist. Kuid vesiviljelustoodangu müügi kolmekordse kasvu prognoosi täitumisel peaks kaasnema ka töötajate arvu kasv. Kui tööjõu püsimine samal tasemel kavandatakse saavutada töö automatiseerimise kaudu, tuleks see rakenduskavas ka välja öelda. See oleks ühtlasi hea tõhususe näitaja.

**Puudub terviklik info
rakendatavate
vesiviljelusmeetmete ja
eelarvete kohta**

94. Riigikontroll juhib tähelepanu ka sellele, et etapis, kus uue rahastamisperioodi algusest on möödunud aasta, võiks meetmete väljatöötamine ja eelarvestamine olla juba lõppenud. Kuid Maaeluministeerium ei ole veel lõplikult otsustanud, kui palju avaliku sektori raha eraldatakse konkreetsetele vesiviljeluse meetmetele/projektidele. Teada on üksnes vesiviljelusele eraldatav kogusumma 13 miljonit eurot (koos Eesti riigi rahastusega 17 miljonit).⁵⁸ Meetmete hiline väljatöötamine ei võimalda praegu hinnata meetmete sisu ega seda, milliseid tulemusi neilt oodatakse.

95. Meetmete hiline põhjustab ka nende elluviimise kuhjumise rahastamisperioodi lõppu ning see suurendab asutuste halduskoormust, ettevõtjad aga ei jõua oma projekte ellu viia. Näiteks määrati eelmisel perioodil viimased toetused alles 2015. a keskpaigas, mil kõik projektid peaksid üldjuhul olema juba ellu viidud⁵⁹. Maaeluministeeriumi selgitusel jagati 2015. aastal veel eelmise perioodi raha seetõttu, et eelmites voorudes teostamata projektide tõttu ülejäänud raha ära kasutada. Olenemata põhjusest on rahastamisperioodi viimasel aastal toetuste jagamine riskantne. Ka on varasemalt jäetud õigusakti avaldamise ja toetuste avamise vahele väga vähe aega, mis tähendab, et potentsiaalsed taotlejad ei tea, millele toetust antakse ning ei jõua taotlusi korralikult ette valmistada. Riigikontroll märgib, et kui projektide kvaliteedi hindamisel jätkatakse ka uuel perioodil ekspertide teenuse kasutamist, siis tuleb meetme määruks selgemalt sätestada mitte ainult ekspertide kohustused, vaid ka õigused ning see, kas ja kuidas PRIA saab nende arvamustega arvestada ja sellega vältida hilisemaid vaidlusi taotlejatega.

96. Riigikontrolli hinnangul on vesiviljeluse strateegilises planeerimises toimunud perioodil 2014–2020 paranemine, kuna koostatud on mitmeid vesiviljelusele suunatud eri dokumente. Siiski on vähe selgelt mõõdetavaid eesmärgi ja tegevusi nende elluviimiseks. Info selle kohta, kas ja milliseid suundasi vesiviljelussektoris soovitakse enam arendada (nt merevesiviljelust, mahe-vesiviljelust, koduturu eeliste ärakasutamist), on dokumentides erinev. Samuti pole tähelepanu pööratud mõnede eelmisel perioodil kalatoodangu suurenemist takistavatele asjaoludele,

⁵⁸ 17 miljoni euroga kavandatakse ellu viia 28 projekti, sh 21 projekti tootlike investeeringute arendamiseks, 5 projekti innovatsiooniks, 1 loomakaitse ja -tervisele ja 1 ühistulise koondumise projektile.

⁵⁹ ELi reeglite kohaselt peavad määramised toimuma rahastamisperioodi jooksul, viimase 2013. a toetuste elluviimiseks oli aega kaks aastat.

millest olulisem on kalade põhjendamatult suur kadu, mis viitab kalade pidamise ja tervisekaitse nõuete eiramisele.

97. Riigikontrolli soovitused maaeluministrile:

- kiirendada kõikide uuel perioodil rakendamisele tulevate vesiviljelusmeetmete ja eelarvete väljatöötamist, et vesiviljelusega seotud huvirühmadel oleks teada, milliseid tegevusi täpsemalt toetatakse ja milliseid tulemusi neilt oodatakse. See võimaldab toetusmeetmed ja projektid õigeaegselt käivitada ja ellu viia;
- määrata Maaelu Edendamise Sihtasutusega sõlmitavas rahastamisvahendi lepingus selgelt laenu andmise tingimused ja laenu lõpetamise kord, mis võimaldaks raha kasutada üksnes vesiviljeluse tarbeks;
- näha ette finantsinstrumendi (rahastamisvahendi) rakendamise tulemuste ülevaatamine teatava ajaperioodi möödumisel. Selleks hinnata finantsinstrumendi senist edukust ja otsustada selle jätkamine, laiendamine või ka osaliselt investeerimistoetuste taarakendamine;
- täpsustada strateegilistes kavades, kuidas soovitakse arendada merevesiviljelust, mahe-vesiviljelust jt uusi suundi ning mis võimalused on koduturu vajaduste katmiseks olukorras, kus mittetäismõõduliseks kasvatatud vikerforellil puudub tarbija eelistus. Kaaluda nende suundade edukuse iseloomustamiseks täiendavate mõjunäitajate lisamist rakenduskavasse;
- koostöös teadlastega näha ette (tasulise või kalandusfondi rahastatud) vesiviljeluse veterinaarkontrolli süsteem ja farmipõhiselt haiguste ennetuskavade koostamine;
- leida koostöös Keskkonnaministeeriumiga ühine arusaam merevesiviljeluse arendamiseks, mis võimaldaks merealade kasutuselevõttu, lähtudes vesiviljeluseks sobivate alade planeeringutest ja vältides keskkonna lisareostust.

Maaeluministri vastus: Maaeluministeeriumis teeme omalt poolt kõik, et võimalikult kiiresti EMKF 2014–2020 rakenduskavas püstitatud eesmärkide täitmiseks rakendatavad meetmed avada. Viitame siinjuures ka asjaolule, et Vabariigi Valitsus kiitis rakenduskava eelnõu heaks 9. oktoobril 2014. aastal. Ning seejärel esitas Maaeluministeerium rakenduskava kinnitamiseks Euroopa Komisjonile, kus kinnitati rakenduskava 17. augustil 2015. aastal vastava rakendusotsusega, mis ongi ühtlasi põhjustanud EMKF 2014–2020 valdkondlike meetmemääruste kehtestamisel mõningat ajanihet.

Koostöös kalandussektori huvigruppidega pandi EMKF rakenduskava koostamise käigus paika, kui palju avaliku sektori raha eraldatakse konkreetsetele vesiviljeluse meetmetele/projektidele. Ning juhime tähelepanu, et enne kui Vabariigi Valitsusele saadeti heakskiitmiseks Eesti EMKF 2014–2020 rakenduskava, arutati ja jõuti 25. augustil 2014. aastal toimunud kalandusnõukogu istungil kokkuleppele EMKF 2014–2020 rahaliste vahendite jaotuses erinevate meetmete vahel. Antud teemat

on käsitletud ka hilisematel kalandusnõukogu istungitel ja EMKF-i puudutavatel kohtumistel. Lisaks käsitletakse EMKF 2014–2020 rakenduskava alapunktis 3.3 asjakohaseid meetmeid ja väljundindikaatoreid, (inglise keeles: Relevant measures and output indicators), kus on loetletud kõik meetmed k.a vesiviljeluse valdkonna omad, mida perioodil 2014–2020 rakendatakse.

Riigikontroll soovib määrata Maaelu Edendamise Sihtasutusega sõlmitavas rahastamisvahendi lepingus selgelt laenu andmise tingimused ja laenu lõpetamise kord, mis võimaldaks raha kasutada üksnes vesiviljeluse tarbeks ja näha ette finantsinstrumendi (rahastamisvahendi) rakendamise tulemuste ülevaatamist teatava ajaperioodi möödumisel. Selleks tuleb hinnata finantsinstrumendi senist edukust ja otsustada selle jätkamine, laiendamine või ka osaliselt investeerimistoetuste taaskandamine. Täpsustame, et hetkel on Maaeluministeeriumi ja Maaelu Edendamise Sihtasutuse (edaspidi MES) vahel 3. detsembril 2012. aastal sõlmitud haldusleping nr 369, mille alusel sõlmiti finantskorraldusvahendi rakendamiseks eraldi 10. detsembril 2012. aastal rahastamisleping nr 381 vesiviljelusega tegelevatele ettevõtete laenu sihtfondi haldamiseks. Nimetatud lepingutes on sätestatud lepingu muutmise ja lõpetamise tingimused ja kord, tingimused laenu taotlejale, laenu otstarve, laenu sihtgrupp jne. Lisaks esitab MES igal aastal ülevaate finantskorraldusvahendit kasutavate ettevõtete finantsilisest olukorrast, mis põhineb nende ettevõtete eelmise aasta majandusaasta aruannetel. MES esitab ministeeriumile ka haldusülesande täitmise aruande eelmisel kalendriaastal rakendatud finantskorraldusvahendite kohta, mis sisaldab analüüsi haldusülesande täitmisest, sh finantsinstrumendi taotlejate arvu, sõlmitud lepingute arvu, taotlejate tegevusala, finantskorraldusvahendite summat ja kasutamata finantskorraldusvahendite summat. Lisaks on MES kohustatud esitama ministeeriumile oma majandusaasta aruande pärast selle kinnitamist. Seega on Maaeluministeerium juba varasemalt käitunud EKFi finantskorraldusvahendite lepingute sõlmimisel Riigikontrolli soovitude kohaselt ning kavatab neid kindlasti järgida ka EMKF 2014–2020 rakendamisel.

Tuginedes Rahandusministeeriumi poolt tellitud ja 2014. aastal valminud PricewaterhouseCoopers Advisors AS „Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine“ lõpparuandele, liigutakse Euroopa Liidu finantsperioodil toetuspoliitikalt finantsinstrumentide kasutamise suunas, kuna nii saab toetada suuremat hulka kasusaajaid ja sellega suurendada toetuste efektiivsemat kasutamist. Tulenevalt Eesti Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ja Isamaa ja ResPublica Liidu koalitsioonileppe punktist 8.27. parandatakse kapitali kättesaadavust kasvuettevõtetele. Võetakse ettevõtete toetamisel suund asendada investeeringutoetused finantsinstrumentidega (laenud, garantii) või kasutada neid kombineeritult.

Eesti Euroopa Liidu poliitika eesmärgiks on turumajanduslikel alustel toimiv ja konkurentsivõimeline kalandussektor. Selleks toetab Eesti Merendus- ja Kalandusfondi liikumist toetustest sõltuvuse vähendamise ja turutõrgete ületamiseks loodud paindlike finantsinstrumentide põhise rahastuse suunas. Eesti leiab, et Merendus- ja Kalandusfondi administreerimine tuleb ühtlustada struktuurifondide osas kehtivate põhimõtetega. Toetame liikumist lahenduste suunas, mis võimaldavad

toetuste eesmärgipärasemat ja ratsionaalsemat kasutamist. Merendus- ja Kalandusfondi toetused tuleb suunata struktuursete muudatuste saavutamisele, arvestades regionaalseid eripärasid merevesiviljeluse arendamise kontekstis, on Eesti Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ja Isamaa ja Res Publica Liidu koalitsioonileppe punktis 20.18 sätestatud, et täpsustatakse ja lihtsustatakse vesiviljeluse arendamiseks vajalike lubade andmise protseduuri. Sellest tulenevalt tutvustati 17. detsembril 2015. aastal Maaeluministeeriumi kalandusnõukogu istungil Eesti Vabariigis merevesiviljeluse arendamiseks vajalike lubade andmise protseduuri. Valminud dokumendi kohaselt kaardistati hetkeolukord ja tehti protsessikirjeldus, kuhu koondati kokku oluline info taotleja jaoks, kes soovib alustada merevesiviljelusega. Siinkohal on oluline märkida, et antud valdkonna arengut Maaeluministeerium kindlasti toetab, mõistes seejuures ka merekeskkonna kaitsega seonduvaid vajadusi.

Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 vesiviljelusmeetmete rakendamisel edendati vesiviljelust peamiselt tootmismahdade suurendamise läbi, kus kasutatakse kaasaegseid ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid. Seetõttu soodustati perioodil 2007–2013 selliseid kasvandusi, mis on suletud veeringlusega ehk sellise veeretsirkulatsiooniga, mille puhul suurem osa basseinist või tiigist väljavoolavast veest suunatakse läbi setteeraldusfiltri biopuhastisse ja sealt basseini või tiiki tagasi. Vastavalt komisjoni määruse nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 (mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga, artikkel 25g lõikele 1 on keelatud vesiviljelusloomade tootmisrajatised, mis on kinnise veekasutusega, välja arvatud haudemajad ja edasikasvatuse rajatised või mahepõllumajanduslike söödaorganismidena kasutatavate liikide tootmiseks ettenähtud rajatised. Ehk vee korduvkasutusega vesiviljeluskasvandustes ei saa kasvatada algusest lõpuni mahetoodet. Kuid siinkohal ei saa kindlasti välistada, et arvestades ka Eesti kliimaatiliste oludega, võib siiski antud valdkonna vastu huvilisi tekkida. Siiani on sektori huvi selle valdkonna vastu olnud üsnagi leige ja seetõttu on keskendatud perioodil 2014–2020 sektori jaoks teiste oluliste suundade panustamisesse.

Riigikontroll viitab asjaolule, et tuleb täpsustada võimalusi koduturu vajaduste katmiseks olukorras, kus mitte täismõõduliseks kasvatatud vikerforellil puudub tarbija eelistus. Selgitame, et Eesti Vabariigis ei piira riik ettevõtlusvabadust. Seetõttu ei sekku ka Maaeluministeerium ettevõtjate äriplaanidesse. See, millist kala ja kui suureks vesiviljeleja kasvatab, on tema enda teha. Loomulikult otsustab lõpuks ikkagi tarbija, millist ja kui suurt kala ta tarbida soovib. Siinkohal saame välja tuua ka positiivsemaid näiteid, kus Eesti Toiduainetööstuste Liit on uute toodete konkursil „Eesti Parim Toiduaine 2016“ piirkondlikul konkursil ära märkinud Eesti Kalakasvatavate Ühistu Ecofarmi toote „Portsjonforell küüslaugumarinaadiga“. Seega, tegelikkuses näib, et ka portsjonforellile on Eestis turgu. Kõik sõltub ikkagi sellest, kuidas suudetakse oma toodet tarbijale tutvustada.

Riik ei korralda eraloomaarstide tegevust ühegi loomaliigi farmihaiguste ravi tagamiseks, kui tegu ei ole ohtliku loomataudiga. Ohtlike kalahaiguste seiret ja vajadusel ka tõrjet korraldab Veterinaar- ja Toiduamet (VTA). Kõigi peetavate loomade üle tehakse

veterinaarjärelevalvet mitmeaastase kontrollikava alusel. Tegevusloaga vesiviljelusettevõtetest võetakse 2 korda aastas seireproove. Ohtliku kalahaiguse levikul riik loomulikult sekkub, selleks on tõrje-eeskiri olemas. Järelevalveasutus on selles valdkonnas VTA ja vajadust uue asutuse loomiseks ei ole. Teadlaste kaasamist on Maaeluministeerium alati pooldanud, aga antud kontekstis tuleb panustada eelkõige vesiviljelejate nõustamisele. Eesti Maaülikooli (EMÜ) veterinaararstide õppekavas on kalahaiguste teema täiesti käsitletud, mille puhul põhjalikum spetsialiseerumine sõltub ilmselt iga veterinaararsti huvist ja turu nõudlusest. Kalakasvatavad on kasutanud EKF-ist rahastatud Kalanduse Teabekeskuse ja EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi teadusnõuandeid. Palju on väliskontakte pikaajaliste traditsioonidega riikide ekspertidega, kellel on valdkonnas usaldusväärne kogemus. Seda põhimõtet on kalakasvatavad mitmetel kohtumistel väljendanud. Kokku taandub kõik kalakasvataja enda huvile, aktiivsusele ja teadmistele. Kui vajatakse loomaarsti nõuannet kalade tervise tagamiseks, siis on seda võimalik ka korraldada. Siiani on selline huvi olnud vähene, seda näitab asjaolu, et vastava spetsialiseerumisega veterinaararste on väga vähe. Kui keegi ennast kalahaiguste eksperdikoolitab, peab see tagama talle ka piisava sissetuleku. Loomapidaja vastutab oma peetavate loomade tervise ja heaolu eest ja seda ei korralda VTA ega muu riigiasutus mitte ühegi loomaliigi pidamise üle. Selleks võib loomapidaja näiteks teha bioohutuskava või muu dokumendi, mida järgides oma kasvanduses kalade tervise ja heaolu meetmeid rakendada.

Maaeluministeeriumil puudub pädevus hindamaks, kas merevesiviljelus on Läänemeres keskkonnaaspektist lähtuvalt võimalik või mitte. Maaeluministeeriumi vastutusalasse kuulub nii vesiviljelussektori korraldamine kui ka kutseline kalapüük. Sellest lähtuvalt oleme seisukohal, et Eestis on vesiviljelus pikas perspektiivis jätkusuutlik tegevusala ja seetõttu pooldame ka merevesiviljeluse arengut siin ning oleme omalt poolt valmis Keskkonnaministeeriumiga leidma ühtset arusaama merevesiviljeluse arendamise võimalustest Eestis.

Keskkonnaministri vastus: kuna Eesti rannikumeri on kesises seisundis, siis näiteks konkreetsel merealal vesiviljeluse arendust kavandades on vajalik rakendada kindlasti vastavaid keskkonnakoormuse vähendamise kompensatsioonimehhanisme. Tuleks rakendada koos erinevaid vesiviljelusviise, kus näiteks karbid ja/või vetikad tarbivad ära kalakasvatusest vette tekkinud toitainete jäägid. Lääne-Eesti veemajanduskava kohaselt on näiteks Soela väina rannikuveekogum kesises seisundis, seetõttu tuleb vältida täiendava reostuskoormuse lisandumist Soela väina rannikuveekogumisse. Küll aga on vesiviljelus võimalik nn toitainete nullemissiooni korral. Samuti peavad arendajad kasvatuste toodangumahtude kavandamisel võtma arvesse asukoha saasteainete koormustaluvust. Rajades näiteks lahte sumbakasvatuse, võib lahe omapära tõttu toimuda sinna fosfori- ja lämmastikuühendite kiire kuhjumine.

Keskkonnaministeeriumi esindajad kohtusid 13. mail 2016 Maaeluministeeriumi esindajatega ja arutasid merevesiviljeluse valdkonnaga seonduvat, et leida ühine arusaam merevesiviljeluse arendamiseks, mis võimaldaks merealade kasutuselevõttu, lähtudes vesiviljeluseks sobivate alade planeeringutest ja vältides keskkonna lisareostust. Kohtumisel tõdeti, et merevesiviljeluse potentsiaal on nendes

arendustegevustes, kus kasutatakse võimaliku vähese toitainete emissiooniga tehnoloogiat või kompensatsioonimeetmena võetakse välja meres või merepõhjas olevaid toitaineid.

/allkirjastatud digitaalselt

Tarmo Olgo
tulemusauditi osakonna peakontrolör

Riigikontrolli soovitused ja auditeeritute vastused

Riigikontroll andis auditi põhjal Maaeluministeriumile, Keskkonnaministeriumile ning Veterinaar- ja Toiduametile mitmeid soovitusi. Maaeluminister, keskkonnaminister ning Veterinaar- ja Toiduameti peadirektor saatsid ajavahemikul 5.–18. mai 2016 oma vastused Riigikontrolli soovitustele. Vastuste põhjal on Riigikontroll aruandes teinud parandusi.

Maaeluministri üldised kommentaarid auditiaruande kohta

1. Kontrolliaruande eelnõu kokkuvõttes on märgitud, et pooled positiivse rahastamisotsuse saanud vesiviljelusprojektid jäid ellu viimata. Euroopa Kalandusfondi (EKF) 2007–2013 rakendusasetus andis heakskiidu 64 vesiviljelusprojektile, mida taotleti „Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava” meetme 2.1 „Vesiviljeluse investeringutoetus” raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord (edaspidi meede 2.1). Siinkohal on oluline märkida, et reaalset tehti väljamakseid 43 vesiviljelusprojektile. Kusjuures kontrolliaruande eelnõus esineb läbivalt, et väljamakseid teostati 34 vesiviljelusprojekti osas ja lisas C märgitakse, et väljamakseid tehti 43 vesiviljelusprojektile.
2. Kontrolliaruande eelnõu kokkuvõttes märgitakse, et peamiseks põhjuseks, miks positiivse rahastamisotsuse saanud vesiviljelusprojektid jäid ellu viimata, oli meetmes 2.1 esinenud puudused, mis ei võimaldanud projektide hindamisel tugineda ekspertide arvamustele projektide äriplaanide ja tehnoloogiliste lahenduste kohta. Juhime tähelepanu, et meetme 2.1 §-s 13 on sätestatud taotluse kontrollimine ja nõuetekohaseks tunnistamine, mille kohaselt rakendusasetus tellib esitatud taotluste nõuetekohaseks tunnistamise käigus vesiviljeluse valdkonnas pädevalt avalik-õigusliku juriidilise isiku teadus- ja arendusametusele ekspertiisi. Samuti on meetme 2.1 § 13 lõikes 6 sätestatud, mida täpselt ekspertiisi tegija peab hindama. Nõuetekohaseks tunnistatud taotluste puhul oli ekspertiisi tulemus toetuse otsuse tegemise aluseks.
3. Kontrolliaruande eelnõu kokkuvõttes tuuakse välja, et ehkki vesiviljeluse arendamiseks on koostatud Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava aastateks 2014–2020 ning Eesti on välja töötanud mitmeid strateegilisi dokumente, nagu vesiviljeluse strateegia ja tegevuskava, ning kaardistanud vesiviljeluse perspektiivsed alad, pole mitmel juhul arusaadav, mis suunas vesiviljelust soovitakse arendada. Juhime tähelepanu, et Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegias 2014–2020 on kirjas strateegilised valikud, kus konsensuslikult on jõutud ühisele arusaamale, et järgmise perioodi valikuks ja ühtlasi ka vesiviljeluse sektori visiooniks aastani 2020 on „Saada liidriks Eesti vesiviljelustoodete siseturul ja edukaks eksportööriks Eesti viljelustingimustega sobivate ja kõrge välisnõudlusega liikide osas”. Selgitame, et Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020 käsitleb endas erinevaid variante ja võimalusi, millele võiks sektor panustada. Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegias on välja toodud järgmine „Strateegia väljatöötamine näitas, et Eestis puuduvad konkurentsieelised lõhe ja forelli kasvatamisel. Eesti vikerforelli tootjate ainsaks võimaluseks on kasutada koduturu eelist ehk pakkuda kohaliku ja värsket kala ning eristuvaid, kõrgema lisandväärtusega tooteid”. Mõistame, et antud juhul on tahetud välja tuua mõningaid näiteid eelpool nimetatud dokumentides, kuid siinkohal ei saa jätta juhtimata tähelepanu asjaolule, et Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020 eesmärgid ei ole kontrolliaruande eelnõu dokumendis õigesti kajastatud.
4. Kontrolliaruande eelnõu kokkuvõttes väidetakse, et Maaeluministerium ei ole veel lõplikult otsustanud sedagi, milliseid meetmeid uuel perioodil rahastatakse. Antud väitega ei saa Maaeluministerium kindlasti nõustuda, sest EMKF 2014–2020 rakenduskava dokumendi alapunktis 3.3 käsitletakse asjakohaseid meetmeid ja väljundindikaatoreid, (inglise keeles: *Relevant measures and output indicators*), kus on loetletud kõik meetmed, k.a. vesiviljeluse valdkonna omad, mida perioodil 2014–2020 rakendatakse.
5. Kontrolliaruande eelnõu punktis 5 on märgitud ettevõtete loetelu, mis on VTA poolt tunnustatud. Selgitame, et varasemalt on tõesti pidanud olema vesiviljelustoodangut müüva vesiviljelusettevõtja kasutuses olev vesiviljelusehitis või piiritletud ala VTA poolt loomatauditõrje seaduse alusel tunnustatud. Loomatauditõrje seaduse § 191 kohaselt muutus tunnustamise kohustus 1. juulist 2014. a majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse jõustumisega seoses loakohustuseks ehk ettevõtja kasutuses olev ettevõtte ei pea olema mitte tunnustatud, vaid ettevõtjal peab olema tegevusluba ettevõtte kasutamiseks.
6. Kontrolliaruande eelnõu punktis 14 märgitakse, et toetuse maksimaalne suurus ühe projekti kohta oli 511 000 eurot. Selguse huvides täpsustame, et maksimaalselt toetust summas 511 293,20 eurot oli võimalik taotleda juhul, kui peale uue vesiviljeluskasvanduse püstitamist või olemasoleva vesiviljeluskasvanduse rekonstrueerimist, laiendamist ja tehnosüsteemide muutmist vastava hoone põhiprojekti või rajatise ehitusprojekti järgne keskmine aastane tootmismahd on täisvõimsusel enne või pärast projekti elluviimist vähemalt 100 tonni tuuraliste, lõheliste või ahvenaliste seltsi kuuluvat kala või 50 tonni angerjaliste, sägaliste või lestaliste seltsi kuuluvat kala. Juhul, kui vesiviljeluskasvanduse keskmine tootmismahd täisvõimsusel enne või pärast projekti elluviimist saavutas vähemalt kolmekordse mahu, siis sellisel juhul oli maksimaalseks toetuse määraks 1022 586,40 eurot programiperioodi kohta. Toetuse määr oli 127 823,29 eurot, kui taotleti olemasoleva vesiviljeluskasvanduse rekonstrueerimist või laiendamist, mille tiikide kogupindala oli karpkalaliste seltsi kuuluva kala puhul vähemalt 10 hektarit ja jõevähi puhul vähemalt 3500 m² ja kogu programiperioodi kohta maksimaalselt 511 293,20 eurot.
7. Kontrolliaruande eelnõu punktis 19 tuuakse välja Eesti kalanduse strateegia ja EKF 2007–2013 rakenduskava tulemusnäitajad, millele oli seatud mõõdetav (arvuline) väärtus. Need näitajad on üldjoontes kõik kaudselt seotud vesiviljelustoodangu mahu kasvuga, kuid kui palju toodangumaht ise kasvama peab, kindlaks määratud pole. Selgitame, et EKF 2007–2013 oli abikõlblik kindla ajaperioodi jooksul ja sellest tulenevalt on igati asjakohane, et eesmärgi saavutamiseks püstitati tootmisvõimsuste kasv. Sellisel juhul on perioodi lõpuks teada, kui palju on EKF raames uusi tootmisvõimsusi loodud. Sellest tulenevalt on olemas teadmine, kui palju on sektor investeringutoetuste mõjul võimeline peale viimase investeringu tegemist reaalset toodangut andma.
8. Kontrolliaruande eelnõu punktis 23 käsitletakse EKF 2007–2013 eesmärki. Viidatakse dokumendile „Vesiviljeluse arengustrateegia 2014–2020” ning selliseid viiteid esineb dokumendis läbivalt. Selgitame, et meile teadaolevalt ei ole sellist dokumenti koostatud. Küll aga on valminud „Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020” ning usume, et antud dokumendile on kontrolliaruandes tahetudki viidata.

9. Kontrolliaruande eelnõu punktis 25 käsitletu osas selgitame, et statistika tegemisel lähtub Statistikaamet riikliku statistika seadusest. Maaeluministerium arvestab ja lähtub riiklikust statistikast, sest see on kooskõlas rahvusvaheliste klassifikaatorite ja meetoditega ning vastab erapooletuse, usaldusväärsuse, asjakohasuse, tasuvuse, konfidentsiaalsuse ja läbipaistvuse põhimõttele.

10. Kontrolliaruande eelnõu punktis 32 väidetakse, et MES on vesiviljelusega tegelevate ettevõtete laenu sihtfondi haldamiseks suunanud 4,9 miljonit eurot välja suutnud laenata 4,8 miljonit eurot. Täpsustame, et läbi MES-i on välja laenatud 4,9 miljonit eurot vesiviljelusega tegelevatele ettevõtjatele ning lisaks on tekkinud ka ringlusefekt ehk rahastamisvahenditesse tagasi makstud vahendeid on taaskasutatud edasiste investeeringute tarbeks.

11. Kontrolliaruande eelnõu punktis 34 märgitu osas selgitame, et EKF 2007–2013 rakenduskava seirekomisjoni 04.08.2008 toimunud istungil tutvustati ja kiideti heaks vesiviljeluse investeeringutoetuse meetme määruuses toodud hindamiskriteeriumid. Kusjuures taotluste hindamisel lähtutakse omafinantseeringu protsentuaalsest osakaalust toetatava tegevuse abikõlblikkus kogumaksumuses ja omafinantseeringu iga protsent võrdsustatakse 1 punktiga. Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava rahastamiseks perioodil 2007–2013 oli ette nähtud kokku ligi 112,8 miljonit eurot, neist 84,6 miljonit Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 vahenditest ja lisaks Eesti riigielarvest 28,2 miljonit eurot. Siin on selgelt tegemist Euroopa Liidu maksumaksja raha kasutamisega. Suurem omafinantseeringumäär suurendabki taotleja enda finantskoormust. Samas on oluline märkida, et omafinantseering näitab toetuse taotleja rahalist panust projekti. Seega toetatava tegevuse omafinantseeringu protsentuaalse osa võrdsustamine hindepunktiga võimaldab otstarbekamat avaliku raha kasutamist ja motiveerib toetuse taotlejat investeerima projekti, mille elluviimise osas on taotleja teinud põhjaliku analüüsi ning seega ollakse nõus maksimaalsel võimalikul moel panustama ka rahaliselt. EKF 2007–2013 hindamiskriteeriumid loovad eelise nendele taotlustele, mis täidavad kõige paremini antud programmiperioodi kui ka pikemaajaliste programmiperioodi dokumentides püstitatud eesmärgid. Vesiviljeluse investeeringutoetuse meetme määruuses toodud hindamiskriteeriumid on kinnitatud EKF 2007–2013 Eesti rakenduskava seirekomisjoni.

12. Kontrolliaruande eelnõu punktis 35 väidetakse, et EKF 2007–2013 raames toimus 4 taotlusvooru, mille raames sai rahastuse 64 projekti. Siinkohal juhime tähelepanu asjaolule, et 64 projekti said heakskiidu, mitte rahastuse. Reaalselt teostati väljamakseid ehk said meetme 2.1 raames rahalist toetust 43 vesiviljeluse projekti.

13. Kontrolliaruande eelnõu punktis 36 väidetakse, et projektide valimise käigus oli PRIA-I võimalus kasutada erialaeksperte, kelle ülesanne oli tuua välja ebakõlad projektide kuludes ja tehnoloogias. Ekspertide teenust küll kasutati, kuid meetme määruuses ei andnud PRIA-le piisavalt õiguslikku alust tugineda eksperdi arvamusele; määruuses oli kirjas, mida eksperdid pidid tegema, kuid mitte seda, kas ja kuidas PRIA sai ekspertide arvamustega arvestada.

Eelneva väitega ei saa Maaeluministerium nõustuda, sest haldusorgan kaasab eksperdi haldusmenetluse haldusmenetluse seaduse alusel. Lisaks on meetme 2.1 §-s 13 sätestatud taotluse kontrollimine ja nõuetekohaseks tunnistamine ning selles on konkreetselt öeldud, et rakendusasutus tellib esitatud taotluste nõuetekohaseks tunnistamise käigus vesiviljeluse valdkonnas pädevalt avalik-õigusliku juriidilise isiku teadus- ja arendusasutuselt ekspertiisi. Nõuetekohaseks tunnistatud taotluste puhul oli ekspertiisi tulemus toetuse otsuse tegemise aluseks.

14. Kontrolliaruande eelnõu punktis 37 on märgitud, et Riigikontroll analüüsis 39 taotlejat. Seega on tegemist Riigikontrolli valimisse sattunud ettevõtjatega. Siinkohal ei ole üheselt arusaadav, kas valimisse sattunud vesiviljelusega tegelevad ettevõtjad olid juba heakskiidu toetuse taotlusele saanud, või oli valimis ka selliseid ettevõtjaid, kelle projektile rakendusasutus ei teinud heakskiitvat otsust? Seepärast on küsitav antud punktis kajastatu, sest meetme 2.1 raames maksti toetust kuludokumentide alusel, mis näitab selgelt, et enne toetuse väljamaksmist pidi taotleja toetatava tegevuse ellu viima.

15. Kontrolliaruande eelnõu punktis 38 väidetakse, et Riigikontrolli-poolne analüüs näitas, et 70% Eesti vesiviljeluse kogutoodangu müügist ehk 865 tonni andsid 6 ettevõtet, kelle keskmine tegutsemise aeg on olnud 15 aastat. Ehk enamik vesiviljelustoodangust tuleb kogemustega tootjatelt. Nead said rahastamisperioodi jooksul toetusi kokku 1,74 miljonit eurot (11% kogusummast). Vesiviljelustoodangu ülejäänud müügi andsid 33 ettevõtet, kellele maksti välja 6,43 miljonit, ja veel 11 ettevõtet, kes toetusi pole üldse taotlenud. Siinkohal juhime tähelepanu asjaolule, et kontrolliaruande punktis 30 on selgitatud, kuidas on jagunenud EKF 2007–2013 rahalised vahendid II teljes vesiviljelussektori arendamiseks. Seega, kui reaalseid väljamakseid tehti meetme 2.1 raames ca 8,2 miljoni euro ulatuses, siis sellisel juhul on eksitav näidata väljamakstud 1,74 miljonit eurot 11% näol.

a) Lisaks ei ole täpsustatud, kas toetuse väljamaksmisel on arvestatud ainult meetme 2.1 raames tehtud väljamakseid või kuulub selle hulka ka MES-i poolt väljastatav laenu vesiviljelusega tegelevate ettevõtete laenu sihtfondist.

b) Kontrolliaruandes on välja toodud, et ülejäänud 30% toodangut annavad 33 ettevõtet, kellele maksti välja 6,43 miljonit eurot toetust ja veel 11 ettevõtet, kes toetusi pole üldse taotlenud. Täpsustame, et vesiviljeluse investeeringutoetusi on olnud võimalik ka varasemalt taotleda näiteks: Keskk- ja Ida-Euroopa maade põllumajandusele ja maaelule antava erakorralise liitumiseelse abi programmist SAPARD (inglise keeles: *Special Accession for Agriculture and Rural Development*) aastatel 2000–2006 ja Kalanduse Arendusrahastust FIG (inglise keeles: *Financial Instrument for Fisheries Guidance*) aastatel 2004–2006. Kuna vesiviljelusega tegelevatel ettevõtjatel on olnud varasemalt võimalus taotleda toetust ning kõik toodangut andvad ettevõtjad ei pruukinud EKF 2007–2013 raames toetust taotleda, või tehti seda vähesemal määral, on antud punktis kajastatu eksitav ja ei peegelda tegelikku olukorda.

16. Kontrolliaruande eelnõu tabelis 4 esinevad aritmeetilised arvutusvead.

17. Kontrolliaruande eelnõu punktis 41 tuuakse välja, et toodangumahu suurenemist juba valminud kasvandustes on takistanud kalade nii öelda kadumise suur protsent. Punktis 44 väidetakse, et tootmisvõimsustele vastavat toodangut ei saadud, kuna esinesid puudujäägid hoopis meetme määruuses. Punktis 88 tuuakse välja, et eelmise perioodi suurim probleem oli vesiviljeluse ettevõtete omafinantseeringu ja käibevahendite puudus, mis ei võimaldanud projekte ellu viia. Juhime tähelepanu, et selline erinevate väidete kasutamine ei anna objektiivset pilti. Lisaks puudub Maaeluministeriumil juurdepääs kontrolliaruande eelnõu punktis 41 käsitletud materjalile. Riigikontroll on küll viidanud punktis 41 Eesti Maaülikooli teadlasele, aga kahjuks ei saa Maaeluministerium kommenteerida antud väiteid, kuna meile teadaolevalt ei ole sellist analüüsi publitseeritud, kus hinnatakse imporditud paljundusmaterjali ja kaubakala kogust ja selle suhte põhjuseid.

18. Kontrolliaruande punktides 49 ja 50 võrreldakse aastatel 2009–2011 toetust saanud ettevõtteid nende

vesiviljelusettevõtetele, mis ei ole toetust saanud. Nagu eelnevates kommentaarides on selgitatud, on vesiviljelusettevõtjatel olnud võimalus taotleda toetust ka varasematel perioodidel, näiteks SAPARD-ist või FIFG-ist. Seetõttu jääb kontrollaruandes selgusetuks, kas võrdlusi tehakse ikka välistati vesiviljelusettevõtteid, mis said toetusi varasematel perioodidel.

19. Kontrolliaruande punktis 68 selgitatakse, et vee-erikasutusõiguse tasu tuleb üldjuhul maksta kõigil, kes seda kasutavad. Kalakasvandustele on aga keskkonnatasude seadusega loodud maksustamise erand: nemad vee erikasutamise õiguse eest maksma ei pea. Seega ei rakendu vesiviljelusettevõtete puhul, kes tarbivad siiski suures koguses põhja- ja pinnavett, meede, mis peaks neid mõjutama vett säästma. Juhime tähelepanu asjaolule, et mitmetes Euroopa Liidu liikmesriikides on selline praktika üsna tavaline, kus vesiviljelusega tegelev ettevõtja ei maksa vee-erikasutustasu. Euroopa Liidu veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) artikkel 9 kohaselt võtavad liikmesriigid arvesse veevarustusteenuste kulude, sealhulgas keskkonna- ja ressursikulude katmise põhimõtet, järgides põhimõtet, et saastaja maksab. Eestis kehtib saastaja maksab printsiip. Täiendavalt selgitame, et vesiviljeluskasvandus ei tarbi vett, vaid kasutab seda vesiviljelusloomade kasvatamiseks, misjärel juhitakse vesi läbi vesiviljeluskasvanduse tagasi keskkonda.

20. Kontrolliaruande punktis 85 viidatakse, et dokumentides „Eesti vesiviljeluse mitmeaastane riiklik tegevuskava 2014–2020“ ja „Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020“ mainitakse mahe-vesiviljeluse arendamist kui ühte vajalikku meedet eesmärgiga kasutada ära koduturu eeliseid. EMKF 2014–2020 rakenduskavas piiratakse üksnes tõdemusega, et mahevesiviljelusega tegelevad kasvandused Eestis puuduvad. Mahe-vesiviljeluse teemat avamata ei ole võimalik aru saada, kas seesuguseid projekte hakatakse ellu viima ja kas mahe-vesiviljelusettevõtteid perioodi lõpuks ka tekib. Juhime tähelepanu, et Komisjoni määruse nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 (mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga, artikkel 25g lõike 1 kohaselt on keelatud vesiviljelusloomade tootmisrajatistes, mis on kinnise veekasutusega, välja arvatud haudemajad ja edasikasvatuse rajatised või mahepõllumajanduslike söödaorganisatsioonidena kasutatavate liikide tootmiseks ettenähtud rajatised. Ehk vee korduvkasutusega vesiviljeluskasvandustes ei saa mahetootena kasvatada maimu kaubakalani. Kuid siinkohal ei saa välistada, et arvestades Eesti kliimatiliste oludega, võib siiski antud valdkonna vastu huvilisi tekkida.

21. Kontrolliaruande punktis 86 väidetakse, et Eestis toetustega soodustatud kinnise veeringlusega kalakasvandused pakuvad eelkõige väikest, mitte täismõõduliseks kasvatatud kala (n-õ portsjonforelli), kuna kala täismõõdmetes kasvatamine on liiga kallis. Lisaks tuuakse välja, et kodutarbijad väiksemat kala aga tarbida ei soovi ja selget suunda Maaeluministerium välja ei paku.

- Antud sõnastuse kohaselt jäetakse mulje, et Eestis kasvatatakse vee korduvkasutuse süsteemsetes ehk retsirkulatsioonisüsteemsetes kalamajandites ainult vikerforelli. Täpsustame, et Eestis kasvatatakse EKF-ist toetust saanud retsirkulatsioonisüsteemsetes kalamajandites lisaks vikerforellile ka teisi kalaliike, näiteks angerjat, tuurlasi jne.
- Seda, millist kala ja kui suureks vesiviljeleja ta kasvatab, on iga ettevõtja enda teha. Loomulikult teeb lõpliku otsuse ikkagi tarbida, millist ja kui suurt kala ta tarbida soovib. Selgitame, et Eesti Vabariigis ei piira riik ettevõtlusvabadust. Seetõttu ei sekku ka Maaeluministerium ettevõtjate äriplaanidesse.
- Eesti Toiduainetetööstuste Liit on uute toodete konkursil „Eesti Parim Toiduaine 2016“ piirkondlikul konkursil ära märkinud Eesti Kalakasvatajate Ühistu Ecofarmi toote „Portsjonforell küüslaugumarinaadiga“. Seega tegelikkuses näib, et ka portsjonforellile on Eestis turgu ning kõik sõltub ikkagi sellest, kuidas suudetakse oma toodet turustada.

Kontrolliaruande punktis 86 on lisaks eelnevale märgitud, et EMKF-i rakenduskava näeb vikerforelli turustamisel jätkuvalt ette koduturu eeliste ärakasutamist, vesiviljeluse arengustrateegia ja tegevuskava aga panustavad ekspordile. Juhime tähelepanu, et kontrollaruandes esitatud väide ei vasta tõele. Dokumentides „Eesti vesiviljeluse mitmeaastane riiklik tegevuskava 2014–2020“ ja „Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020“ on sõnastatud, et Eesti vikerforelli tootjate ainsaks võimaluseks on kasutada koduturu eeliseid ehk pakkuda kohalikku ja värsket kala ning eristuvaid, kõrgema lisandväärtusega tooteid. Strateegilistest dokumentidest tuleb üheselt välja, et vikerforelli osas keskendutakse tulevikus koduturueeliste ärakasutamisesse. Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegias 2014–2020 on öeldud, et ekspordi kasvu peamiseks võimaluseks on Eesti viljelustingimustega sobivate ja kõrge välisnõudlusega liikide ja perspektiivsete uute liikide viljelemine ning seda toetav arendustöö. Enamiku liikide puhul on suund ekspordile ainuvõimalik, sest efektiivset tootmist võimaldava mastaabi saavutamisel jääb Eesti turg väikeseks. Perspektiivsete uute liikide osas nähakse võimalust näiteks ahvena (*Perca fluviatilis*), Arktika paalia (*Salvelinus alpinus*), koha (*Sander lucioperca*) ja säga (*Silurus glanis*) kasvatamisel. Samas ei tohi ära unustada Eestis juba kasvatatavaid liike nagu näiteks siig (*Coregonus lavaretus*), tuurlased ja angerjas (*Anguilla anguilla*), kelle kasvatamine omakorda sõltub loodusliku klaasangerja populatsioonist. Koorigloomadest on võimalik ekspordipotentsiaali kasvatada jõevähi (*Astacus astacus*) kasvatamisel. Tulevikus võib siia lisanduda veel uusi perspektiivseid liike.

22. Kontrolliaruande punktis 91 on öeldud, et EMKF 2014–2020 rakenduskavas ei ole seatud vesiviljelusloomade kaitse ja tervise seotud eesmärgi ega näitajaid. Kalade heaolu (asustihedus, liikide stressitaluvus) küsimusi pole käsitletud. Selgitame, et kalade heaolu nõuded on käsitletud eraldi Eesti seadusandluses. Kuigi liigispetsiifilisi nõudeid kehtestatud ei ole, kehtivad ka kalade pidamisel loomakaitse seaduse üldnõuded, mille kohaselt loomapidaja peab tagama looma (s.h. kalade) liigile ja eale kohase koguse sööta; sobiva hoolduse; sobiva mikroklima ja ruumi või ehitise, mis rahuldab liigile iseloomulikke liikumisvajadust ja muu looma terviseks ja heaoluks vajalikku. Seega ka vesiviljelejal on kohustus tagada selline vesiviljelusloomade asustihedus, mis tagab nende heaolu. Lisaks on Euroopa Liidu õigusaktide väljatöötamisel arvestatud rahvusvaheliste organisatsioonide standarditega, näiteks Maailma Loomatervishoiu Organisatsiooni (OIE) omadega.

23. Kontrolliaruande punktis 93 juhitakse tähelepanu asjaolule, et Eesti EMKF 2014–2020 rakenduskavas ei nähta ette muutusi tööhõives, oluliseks peetakse töökohtade säilitamist. Kuid vesiviljelustoodangu müügi kolmekordse kasvu prognoosi täitumisel peaks kaasnema ka töötajate arvu kasv. Kui tööjõu püsimine samal tasemel kavandatakse saavutada töö automatiseerimise kaudu, tuleks see rakenduskavas ka välja öelda. See oleks ühtlasi hea tõhususe näitaja. Juhime tähelepanu, et Eesti EMKF 2014–2020 rakenduskavas kirjeldatakse põhjalikult kogu kalandussektori hetkeolukorda. Nimelt domineerib hetkel Eesti turul imporditud vesiviljelustoodang, mis katab ühtlasi kohalike kalatöötajate ja -kauplejate vajaduse. Viimase nelja aasta jooksul on küll Eesti vesiviljeluse sektori toodangu müük kahekordistunud aga kasvutrendidest hoolimata ei ole veel suudetud tagada kalatöötlemisettevõtetele kohaliku toorme järjepidevat pakkumist ja seetõttu ongi töötlemisettevõtteid sunnitud importima vesiviljelustoodangut. Hetkeseisuga on loodud piisavalt tootmisvõimsusi ja kui Eesti vesiviljelusettevõtteid suudavad täita kasvuprognoosi, on võimalik hakata varustama kohalikke töötlemisettevõtteid Eestis kasvatatud toormega. See aga ei pruugigi tähendada märkimisväärset töötajate arvu kasvu, kuna kohalik tooraine vahetab töötlemisüksustes välja imporditud vesiviljelustoodangu.

24. Kontrolliaruande punktis 94 juhib Riigikontroll tähelepanu asjaolule, et etapis, kus uue rahastamisperioodi algusest on möödunud üle aasta, võiks meetmete väljatöötamine ja eelarvestamine olla juba lõppenud. Kuid Maaeluministeerium ei ole veel lõplikult otsustanud, kui palju avaliku sektori raha eraldatakse konkreetsetele vesiviljeluse meetmetele/projektidele. Teada on üksnes vesiviljelusele eraldatav kogusumma 13 miljonit eurot (koos Eesti riigi rahastusega 17 miljonit). Meetmete hiline väljatöötamine ei võimalda praegu hinnata meetmete sisu ega seda, milliseid tulemusi neilt oodatakse.

a) Maaeluministeeriumi teeb omalpoolt kõik, et võimalikult kiiresti EMKF 2014–2020 rakenduskavas püstitatud eesmärgide täitmiseks rakendatavad meetmed avada. Kuid samas tuleb võtta arvesse ka asjaolu, et kuigi Eesti Vabariigi Valitsus kiitis küll Eesti EMKF rakenduskava 2014–2020 eelnõu heaks juba 9. oktoobril 2014, siis lõplikult sai rakenduskava Euroopa Komisjoni poolt heakskiidetud alles 17. augustil 2015. aastal. Euroopa Komisjoni poolt tingitud hiline EMKF rakenduskava 2014–2020 heakskiitmine on põhjustanud asjaolu, miks valdkondlike meetmemääruste väljatöötamine on hetkel käimas.

b) Samuti ei saa Maaeluministeerium nõustuda väitega, et veel ei ole lõplikult otsustatud, kui palju avaliku sektori raha eraldatakse konkreetsetele vesiviljeluse meetmetele/projektidele. Nimelt, enne kui Eesti Vabariigi Valitsusele saadeti heakskiitmiseks Eesti EMKF rakenduskava 2014–2020, kooskõlastati kalandussektori esindusorganisatsioonidega 25. augustil 2014. aastal toimunud kalandusnõukogu istungil EMKF 2014–2020 rahaliste vahendite jaotust. Antud teemat on käsitletud ka hilisematel kalandusnõukogu istungitel ja EMKF-i puudutatvatel kohtumistel.

25. Kontrolliaruande punktis 95 on välja toodud, et meetmete hilinemine põhjustab ka nende elluviimise kuhjumise rahastamisperioodi lõppu ning see suurendab asutuste halduskoormust, ettevõtjad aga ei jõua oma projekte ellu viia. Näiteks määrati eelmisel perioodil viimased toetused alles 2015. a keskpaigas, mil kõik projektid peaksid üldjuhul olema juba ellu viidud. Maaeluministeeriumi selgitusel jagati 2015. aastal veel eelmise perioodi raha seetõttu, et eelmistes voorudes teostamata projektide tõttu ülejäänud raha ära kasutada. Olenemata põhjusest on rahastamisperioodi viimasel aastal toetuste jagamine riskantne. Ka on varasemalt jäetud õigusakti avaldamise ja toetuste avamise vahele väga vähe aega, mis tähendab, et potentsiaalsed taotlejad ei tea, millele toetust antakse ning ei jõua taotlusi korralikult ette valmistada. Riigikontroll märgib, et kui projektide kvaliteedi hindamisel jätkatakse ka uuel perioodil ekspertide teenuse kasutamist, siis tuleb meetme määramise selgemalt sätestada mitte ainult ekspertide kohustused, vaid ka õigused ning see, kas ja kuidas PRIA saab nende arvamustega arvestada ja sellega vältida hilisemaid vaidlusi taotlejatega.

a) Selgitame, et nõukogu määruse (EÜ) nr 1198/2006 Euroopa Kalandusfondi kohta artikli 55 lõike 1 kohaselt oli EKF abikõlblikkuse periood 31. Detsember 2015.

b) Näiteks meetme 2.1 raames toimunud IV taotlusvooru toimumisest ja tingimustest teavitati vesiviljelussektorit 16. septembril 2014. aastal Maaeluministeeriumis toimunud nõupidamisel, kus koostöös sektoriga lepiti kokku meetme 2.1 raames toimunud IV taotlusvooru toimumise aeg ja täpsed tingimused. Seetõttu ei nõustu Maaeluministeerium Riigikontrolli väitega, et varasemalt jäeti õigusakti avaldamise ja toetuste avamise vahele väga vähe aega, mis tähendab, et potentsiaalsed taotlejad ei teadnud, millele toetust antakse ning ei jõudnud taotlusi korralikult ette valmistada.

Riigikontrolli soovitus	Auditeeritu vastused
<p>Vesiviljeluse eesmärgid</p> <p>27. Soovitused maaeluministrile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ seada Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskavas vesiviljelusele sisulise arenguga seotud eesmärgid (nt toodangu maht aastas; siduda toodangu väärtus tarbijahinnaindeksiga), misjärel täpsustada ja korrastada vesiviljeluse näitajate andmestik sellisel, et oleks võimalik kõikide eesmärkide saavutamist jälgida; ■ näha vahehindamises ette strateegias ja rakenduskavas sätestatud kõikide olulisemaks peetud eesmärkide ja saavutustasemetega seire. See võimaldab hinnata ja planeerida, kui palju investeeringuid ja toetavaid meetmeid on veel vaja, et saavutada toodangumahud, mis on vastavuses rajatud tootmisvõimsustega. <p>(p-d 17–26)</p>	<p>Maaeluministri vastus: selgitame, et Euroopa Kalandusfondi (EKF) 2007–2013 rakenduskava elluviimise seireks moodustas iga riik seirekomisjoni, k.a Eesti. Seirekomisjoni moodustamisel lähtuti partnerluse printsiibist, et tagada koordineerimine ametkondade ja fondide vahel. EKF seirekomisjon täidab mitmeid eri ülesandeid, mille kohaselt vaadatakse läbi rakenduskavast rahastatavate tegevuste valiku kriteeriumid ja kiidetakse need heaks. Samuti kiidetakse vajadusel heaks kriteeriumites tehtavad muudatused. Vaadatakse korrapäraselt läbi rakenduskava konkreetsete eesmärkide saavutamiseks tehtud tegevused ja rakendamistulemused, eelkõige iga prioriteetse suuna jaoks kavandatud eesmärkide saavutamise ning kõik vastavad vahehindamised. Samuti vaadatakse läbi ja kiidetakse heaks rakenduskava iga-aastane seirearuanne ja lõpparuanne enne nende Euroopa Komisjonile esitamist, see omakorda tagab seirekomisjoni indikaatorite süsteemi haldamise. Samuti teeb seirekomisjon ettepanekuid rakenduskava läbivaatamiseks või kontrollimiseks, kui see võimaldab täita EKF eesmärgi või parandada rakenduskava juhtimist. Vaatab läbi ja kiidab heaks EKF rakenduskava rahastamist ja rakendamist käsitlevad komisjoni otsuste sisu muutmise ettepanekud. Täpne ülevaade EKF 2007–2013 rakenduskava elluviimisest on kajastatud iga-aastasest seirearuandes.</p> <p>Nii öelda uue perioodi Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) 2014–2020 seirekomisjoni moodustamise kord ja ülesanded on sätestatud Euroopa Parlamendi ning nõukogu määrustega (EL) nr 508/2014 artikliga 113 ja (EL) nr 1303/2013 artikliga 49. Selgitame, et seirekomisjon tuleb kokku vähemalt üks kord aastas ning siis vaadatakse läbi programmi elluviimine ja edusammud eesmärkide saavutamisel. Seda tehes võtab seirekomisjon arvesse finantsandmeid, ühiseid ja programmi eriomaseid näitajaid, sealhulgas muutusi tulemusnäitajate väärtuses ja edusamme kvantifitseeritud sihtväärtuste saavutamisel, samuti vahe-eesmärgi ning vajaduse korral kvalitatiivse analüüsi tulemusi. Seirekomisjon uurib asjaolusid, mis mõjutavad programmi täitmist, sealhulgas tulemusliikkuse analüüsi järeldusi. Kui korraldusasutus esitab programmi muutmise ettepaneku, konsulteeritakse seirekomisjoniga, kes esitab selle kohta arvamuse, kui ta peab seda asjakohaseks. Seirekomisjon võib esitada korraldusasutusele tähelepanekuid programmi täitmise ja selle hindamise kohta, kaasa arvatud meetmed</p>

Riigikontrolli soovitus	Auditeeritu vastused
	<p>toetusesaajate halduskulude vähendamiseks. Seirekomisjon seirab oma tähelepanekute tulemusel võetud meetmeid. Lisaks neile ülesannetele kontrollib seirekomisjon rakenduskava tulemuslikkust ja rakendamise tõhusust. Selleks peab seirekomisjon kuue kuu jooksul enne kava heakskiitmise otsust nõu ja kiitma heaks rahastatavate toimingute valikukriteeriumid; valikukriteeriumeid muudetakse vastavalt programmitöö vajadustele. Kontrollitakse rakenduskava hindamiskavaga seotud tegevusi ja väljundeid ja rakenduskava meetmeid seoses konkreetsete eeltingimuste täitmisega. Vaadatakse läbi ja kiidetakse heaks rakendamise aastaaruanded, enne kui need saadetakse komisjonile.</p>
<p>Vesiviljelustoeuste andmine</p> <p>45. Soovitus maaeluministrile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ täpsustada vesiviljeluse toetamisel kvalifitseerimis- ja hindamiskriteeriumeid nõnda, et parimate projektide väljaselgitamiseks määratakse täpsemalt erialaekspertide ülesanded ja arvestatakse nendelt saadud hinnangutega; ■ analüüsida Euroopa Kalandusfondi rahastamisperioodi 2007–2013 lõpphindamise aruandes põhjuseid, miks vesiviljelustoodangu müük on jäänud oluliselt väiksemaks kui paljundusmaterjali põhjal võiks eeldada; ■ suunata vesiviljelusettevõtteid taotlema rohkem konkurentsivõimet tugevdavaid toetusi: ühistuline tegevus, suurema lisandväärtusega tegevused, toodete eksport jms. <p>(p-d 28–41)</p>	<p>Maaeluministri vastus: Maaeluministeerium teeb omalt poolt kõik, et ka EMKF 2014–2020 rakendamise perioodil saaksime tugineda parimate erialaekspertide hinnangutele.</p> <p>Selgitame, et tulenevalt nõukogu määruse (EÜ) nr 1198/2006 Euroopa Kalandusfondi kohta artikkel 50 kohaselt toimub järelhindamine Euroopa Komisjoni algatusel ja vastutusel, konsulteerides liikmesriigi ja korraldusasutusega, kes koguvad järelhindamise läbiviimiseks vajalikku teavet. Järelhindamisel kontrollitakse vahendite kasutusulatust, rakenduskava tulemuslikkust ja tõhusust ning ka selle mõju vesiviljelussektorile.</p> <p>Juhime tähelepanu asjaolule, et Maaeluministeerium on juba varasemalt käitunud EKF 2007–2013 rakendamisel Riigikontrolli soovitude kohaselt. Nimelt oleme suunanud vesiviljelusettevõtteid ühistulisele tegevusele ning toetanud kalakasvatavate tootjaorganisatsiooni liikmete vesiviljelustoodangu töötlemiseks vajaliku töötlemisüksuse rajamist „Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava“ meetme 3.1 „Ühistevõtted“ tegevuse „Ühisinvesteeringud“ raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord alusel. Ning lisaks sellele on saanud tootjaorganisatsioon ka tegevuse alustamise toetust „Kalandustoodete tootjate ühenduse tegevuse alustamise toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise kord“ alusel.</p>
<p>Kalakasvanduste järelevalve</p> <p>46. Soovitus Veterinaar- ja Toiduameti peadirektorile: tõhustada sisulist kontrolli vesiviljelusettevõtetes kalade pidamise tingimuste üle, et ennetada ning leevendada kalade ja inimeste terviseohtu, mida võib põhjustada ettenähtud normide eiramine ja haiguste ebaõige ravi.</p> <p>(p-d 41–43)</p>	<p>Veterinaar- ja Toiduameti peadirektori vastus:</p> <p>1. Loomatervishoiu valdkond. VTA teostab ametlike kontrollide vesiviljelusettevõtete üle sagedusega, mis vastab Nõukogu direktiivi 2006/88/EÜ (nn vesiviljeluse direktiiv) soovitude põhjal välja töötatud juhendile. Vastavalt riiklikule veeloomataudide programmile ja nende iga iga-aastastele rakendusmeetmetele VTA järelevalveametnikud võtavad seireproove tegevusloaga vesiviljelusettevõtetest. VTA ei tegele kõikide vesiviljelusloomadel esinevate haiguste ravimisega, vaid ainult ohtlike veeloomataudide ennetamisega ja tõrjega. Muu kala/vähikasvanduste loomatervishoiualase seire ja nõustamisega tegelevad mujal maailmas spetsiaalselt välja koolitatud veeloomade tervishoiu spetsialistid, kuna see on väga spetsiifiline valdkond ja nõuab eraldi väljaõpet. Hetkel on VTA-l kasutada igas maakonnas kogu loomatervishoiu valdkonnas üks järelevalveametnik, kes tegeleb kõikide loomaliikide loomatervishoiu küsimustega.</p> <p>Abiks kalakasvatavatele ja VTA kontrollide läbiviimisel oleksid teaduslikul alusel välja töötatud suunised bioohutuse kava koostamisel ja seadusega ettenähtud nõue, et selline kava peab olema koostatud loomapidaja poolt.</p> <p>Kuna VTA põhitegevus on järelevalve, siis meil puudub ressurss kalakasvatavate nõustamisetegevuseks kui selliseks. Vaieldamatult, järelevalve käigus me selgitame kontrollitavaid nõudeid ja nende põhjuseid. Abiks on ka kalanduse teabekeskuse poolt 2015. a ilmunud raamat „Kalakasvatus. Perspektiivsed liigid“, mis on edastatud informatsiooniks ka järelevalveametnikele, kes tegelevad kalakasvanduste kontrollimisega. Kalakasvatavate koolitamisega tegelevad Maaülikooli teadlased, sh kalade haiguste lektor Priit Pääk.</p> <p>Inspekteerimiste käigus kontrollib VTA järelevalveametnik erinevate arvestuste pidamist, sh ka ravimiarvestust ja ravimite liigikohast kasutamist. Suur probleem siinkohal on asjaolu, et Ravimiameti veterinaarravimite registris registreeritud ja kalade ravimiseks ette nähtud ühtegi registreeritud ravimit ei ole. See tähendab, et hetkeseisuga meil Eestis müügioloaga ravimeid kaladele ei ole, kuid on võimalik kasutada kaskaadi põhimõtte alusel sama näidustusega ka teistele loomaliikidele näidustatud müügioloaga ravimit. Müügioloaga ravimit saab taotleda tegevusloa omav loomaarst, ning see protsess võtab teatud aja. Selline olukord aga võib soodustada mittesobivate</p>

Riigikontrolli soovitus	Auditeeritu vastused
	<p>ja isegi keelatud ravimite kasutamist, mis võivad ohustada inimeste tervist (riikliku saasteainete seireprogrammi raames võetud proovidest avastatud antibiootikumi jääk, samuti veterinaarravimina keelatud malahhiitroheline jäägid).</p> <p>2. Loomakaitsese valdkond. Hetkel Eestis vesiviljelusloomadele (kaladele ja vähkidele) kehtivad üldised heaolunõuded, mis kehtivad ka kõikide loomaliikide puhul. Nii Euroopa kui ka Eesti seadusandluses puuduvad kaladele ja vähkidele mõeldud detailsed pidamistingimuste normid. Siseriiklikult kehtestatud mõõdetavaid nõudeid, mida kontrollida vesiviljelusloomade pidamisel, meil ei ole (kalade ja vähkide asustustihedus ja vee kui vesiviljelusloomade elukeskkonna näitajad, näiteks hapnikusisaldus jt). Lähtuvalt loomakaitseseadusest vastutab loomade nõuetekohase pidamise eest eelkõige loomapidaja ise.</p>
<p>Toetuste mõju vesiviljelusettevõtete majandusnäitajatele</p> <p>54. Soovitus maaeluministrile: hinnata Euroopa Kalandusfondi perioodi 2007–2013 vesiviljeluse toetamise meetmete mõju ettevõtete majanduslikule jätkusuutlikkusele, arvestades, et see mõju võib ilmneda aastaid hiljem.</p> <p>(p-d 47–53)</p>	<p>Maaeluministri vastus: tänaste vesiviljelusalaste investeeringute täielik mõju avaldub alles aastate pärast. Kindlasti on oluline hinnata möödunud perioodi toetuste mõju ka vesiviljelusettevõtetele ning piisavate vahendite olemasolul plaanime vastavat analüüsi ka teha.</p>
<p>Keskkonnakoormust vähendavate abinõude rakendamine</p> <p>63. Soovitus maaeluministrile: lähtudes vesiviljeluse jätkusuutliku arendamise eesmärgist, rakendada ELi uuel rahastamisperioodil vesiviljeluse toetusmeetmete väljatöötamisel abinõusid, mis soodustavad vesiviljeluse keskkonnakoormuse vähendamist, ilma milleta ei ole Eesti vesiviljelus jätkusuutlik. Teha seda koostöös Keskkonnaministeeriumiga.</p> <p>(p-d 55–62)</p>	<p>Maaeluministri vastus: täpsustame, et EMKF 2014–2020 rakenduskava kohaselt plaanitakse käesoleval perioodil rakendada investeeringuid keskkonnale avalduva negatiivse mõju vähendamisse või positiivse mõju suurendamiseks ning ressursitõhususe suurendamiseks ja investeeringutesse, mis panustavad energiatõhususe suurendamiseks ja lisaks veel ka vesiviljelusettevõtete taastuvatele energiaallikatele ülemineku edendamisse. Seega, Riigikontrolli soovitus kohaselt on Maaeluministeerium juba jätkusuutliku vesiviljeluse arendamise eesmärgist lähtuvalt rakendamas uuel rahastamisperioodil 2014–2020 vesiviljeluse toetusmeetmete väljatöötamisel abinõusid, mis soodustavad vesiviljeluse keskkonnakoormuse vähendamist. Lisaks on EKF 2007–2013 toetusmeetmete kaudu vesiviljelussektorit suunatud kasutusele võtma kaasaegseid ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid.</p> <p>Keskkonnaministri vastus: Keskkonnaministeerium toetab mõtet, et uuel rahastamisperioodil vesiviljeluse toetusmeetmete väljatöötamisel rakendatakse abinõusid, mis soodustavad vesiviljeluse keskkonnakoormuse vähendamist. Kui 2007–2013 perioodil eelistati toetuste saamisel uue tehnoloogia rakendamist ja süsteeme, mis rakendasid vee korduvkasutust või suletud tsükleid, siis tuleks kaaluda ka olemasolevate läbivoolsete kalamajandite puhul uute puhastustehnoloogiate rakendamise toetamist. Olulisim mõju keskkonda juhitavate saasteainete koguse jaoks on kasutatav puhastusmeede. Näiteks läbivoolsete süsteemide korral kasutatakse enamasti settebasseini. Vee korduvkasutusega süsteemides on võimalik kasutada sette eemaldamiseks nn settekoonuseid ja filtreid. Seega võiks keskkonnale tekitatava mõju vähendamisel investeeringute toetamine olla prioriteediks erinevate tootmisviiside puhul.</p>
<p>Keskkonnatasude rakendamine</p> <p>79. Soovitus keskkonnaministrile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ analüüsida eri tüüpi vesiviljelusettevõtete veeressursi kasutuse mõjusid nii keskkonnale kui ka ettevõtete konkurentsivõimele ning seejärel otsustada ressursitasu rakendamise vajadus. Seejuures arvestada kalakasvatuste keskkonnakoormust piirava regulatsiooniga; ■ töötada kalakasvanduste kui keerukate ja spetsiifiliste reostusallikate saastekoormuse piiramiseks välja eraldiseisev õigusakt, sh ka reostuskoormuse arvestuse meetodika, mis võimaldaks arvesse võtta tootmistehnoloogia iseärasusi ning suunata ettevõtteid 	<p>Keskkonnaministri vastus: keskkonnaminister nõustub Riigikontrolli ettepanekutega selle osas, et järgmistel aastatel tuleb analüüsida, kas ja mis ulatuses vee erikasutusõiguse tasu vesiviljeluse valdkonnale ning eri veevõtu liikide puhul peaks kehtima. Kindlasti tuleb arvestada ka tasustamise majanduslikku mõju ja seda, et see suunaks eelkõige keskkonda säästma.</p> <p>Nii kalakasvatada kui ka eksperdid on tõdenud, et Eesti kalakasvandused on väga erinevad. Nimelt erinevad kalamajandid omavahel tulenevalt kasutatavatest puhastusmeetmetest nii heite koguste, vastavalt kasvatusesüsteemile heite intensiivsuse kui ka toodangu saamise ajalise raami poolest.</p> <p>Võib nentida, et kõigile kasvatusesüsteemidele sobiva ja võrdset kohtlemist tagava saastekoormuse arvutamise meetodika väljatöötamine on keeruline. Kalakasvandustele praegu rakendatav meetodika on välja töötatud reoveepuhastitele. Vesiviljeluse põhimõtteliseks erisuseks on asjaolu, et tootmine toimub veekeskkonna tingimustes. Seepärast on ka vesiviljeluse lahutamatuks eelduseks veekeskkond ja kalade elutegevuse jääkide sattumine vette on vältimatu. Olulisim mõju keskkonda juhitavate</p>

Riigikontrolli soovitus	Auditeeritu vastused
<p>keskkonnakoormust vähendada. (p-d 64–78)</p>	<p>saasteainete koguse jaoks on kasutatav puhastusmeede.</p> <p>Kuna saastekoormuse arvutamise metoodikast tuleneb ka saastetasu suurus, siis ei pruugi olla tagatud ettevõtete võrdne kohtlemine ega õiglase tasu suurus. Seetõttu arutame küsimust edasi ning lähtekohaks on see, et väheneks kalakasvatustest pärit koormus keskkonnale.</p> <p>Oleme püstitanud järgnevad probleempunktid:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kas on võimalik kehtestada vee erikasutusloas kohustuslikud nõuded puhastusmeetmete rakendamisele kõigi kalakasvatustüüpide puhul, v.a sumpkasvatus? 2. Kuidas tagada, et puhastusmeetme rakendamisel ka tegelikult saasteainete kogus väheneb, st meetmed on toimivad ja efektiivsed? 3. Kas erinevate (läbivoolne, korduvkasutusega) süsteemide puhul on proovivõtt usaldusväärne ning on üldse põhjust alternatiivse saasteainete koguse määramise metoodika väljatöötamiseks? <p>HELCOMis on koostatud ja 11. märtsil 2016 vastu võetud uus soovitus 37/3 jätkusuutliku vesiviljeluse kohta Läänemere piirkonnas.</p> <p>Samuti on moodustamisel HELCOMi ekspertide/praktikute töörühm, mis hakkab tegelema vesiviljeluses parima võimaliku tehnoloogia (BAT) ja parima võimaliku praktika (BEP) juhiste koostamisega. Töörühm kavandab koguda Läänemere-äärsete riikide vesiviljelejatel infot BAT/BEP kasutamise kohta ja seejärel töötada 2018. aastaks välja vastav juhise.</p> <p>Kuna kaalume saastetasu sidumist BAT/BEP kasutamise, siis on mõistlik ära oodata HELCOMi juhise valmimine.</p> <p>Samuti on kavas üle vaadata vee erikasutuse aruandega nõutavate andmete loetelu (keskkonnaministri 17.01.2007 määrus nr 9). Praegu on veekasutuse aruandega saadavad andmed ebaühtlased, puudulikud ning nende põhjal ei saa teha vajalikke otsuseid.</p> <p>Keskonnaministeeriumil on plaanis käesoleval aastal teha uuring, kus analüüsitakse ühte läbivoolset ja ühte korduvkasutusega tehnoloogiat kasutatavat kalakasvatuse väljavoolude vastavust järgmistele reostusparameetrite: BHT, KHT, N, P.</p>
<p>Vesiviljeluse tulevikuväljavaated</p> <p>97. Soovitus maaeluministrile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kiirendada kõikide uuel perioodil rakendamisele tulevate vesiviljelusmeetmete ja eelarvete väljatöötamist, et vesiviljelusega seotud huvirühmadel oleks teada, milliseid tegevusi täpsemalt toetatakse ja milliseid tulemusi neilt oodatakse. See võimaldab toetusmeetmed ja projektid õigeaegselt käivitada ja ellu viia; ■ määrata Maaelu Edendamise Sihtasutusega sõlmitavas rahastamisvahendi lepingus selgelt laenu andmise tingimused ja laenu lõpetamise kord, mis võimaldaks raha kasutada üksnes vesiviljeluse tarbeks; ■ näha ette finantsinstrumendi (rahastamisvahendi) rakendamise tulemuste ülevaatamine teatava ajaperioodi möödumisel. Selleks hinnata finantsinstrumendi senist edukust ja otsustada selle jätkamine, laiendamine või ka osaliselt investeerimistoetuste taaskandamine; ■ täpsustada strateegilistes kavades, kuidas soovitakse arendada merevesiviljelust, mahe-vesiviljelust jt uusi suundi ning mis võimalused on koduturu vajaduste katmiseks olukorras, kus mittetäismööduliseks kasvatatud vikerforellil puudub tarbija eelistus. Kaaluda nende suundade edukuse iseloomustamiseks täiendavate mõjunäitajate lisamist rakenduskavasse; 	<p>Maaeluministri vastus: Maaeluministeeriumis teeme omalt poolt kõik, et võimalikult kiiresti EMKF 2014–2020 rakenduskavas püstitatud eesmärkide täitmiseks rakendatavad meetmed avada. Viitame siinjuures ka asjaolule, et Vabariigi Valitsus kiitis rakenduskava eelnõu heaks 9. oktoobril 2014. aastal. Ning seejärel esitas Maaeluministeerium rakenduskava kinnitamiseks Euroopa Komisjonile, kus kinnitati rakenduskava 17. augustil 2015. aastal vastava rakendusotsusega, mis ongi ühtlasi põhjutanud EMKF 2014–2020 valdkondlike meetmemääruste kehtestamisel mõningat ajanihet.</p> <p>Koostöös kalandussektori huvigruppidega pandi EMKF rakenduskava koostamise käigus paika, kui palju avaliku sektori raha eraldatakse konkreetsetele vesiviljeluse meetmetele/projektidele. Ning juhime tähelepanu, et enne kui Vabariigi Valitsusele saadeti heakskiitmiseks Eesti EMKF 2014–2020 rakenduskava, arutati ja jõuti 25. augustil 2014. aastal toimunud kalandusnõukogu istungil kokkuleppele EMKF 2014–2020 rahaliste vahendite jaotuses erinevate meetmete vahel. Antud teemat on käsitletud ka hilisematel kalandusnõukogu istungitel ja EMKF-i puudutatutel kohtumistel. Lisaks käsitletakse EMKF 2014–2020 rakenduskava alapunkti 3.3 asjakohaseid meetmeid ja väljundindikaatoreid, (inglise keeles: <i>Relevant measures and output indicators</i>), kus on loetletud kõik meetmed k.a vesiviljeluse valdkonna omad, mida perioodil 2014–2020 rakendatakse.</p> <p>Riigikontroll soovib määrata Maaelu Edendamise Sihtasutusega sõlmitavas rahastamisvahendi lepingus selgelt laenu andmise tingimused ja laenu lõpetamise kord, mis võimaldaks raha kasutada üksnes vesiviljeluse tarbeks ja näha ette finantsinstrumendi (rahastamisvahendi) rakendamise tulemuste ülevaatamist teatava ajaperioodi möödumisel. Selleks tuleb hinnata finantsinstrumendi senist edukust ja otsustada selle jätkamine, laiendamine või ka osaliselt investeerimistoetuste taaskandamine. Täpsustame, et hetkel on Maaeluministeeriumi ja Maaelu Edendamise Sihtasutuse (edaspidi MES) vahel 3. detsembril 2012. aastal sõlmitud haldusleping nr 369, mille alusel sõlmiti finantskorraldusvahendi rakendamiseks eraldi 10. detsembril 2012. aastal rahastamisleping nr 381 vesiviljelusega tegelevatele ettevõtete laenu sihtfondi haldamiseks. Nimetatud lepingutes on sätestatud lepingu muutmise ja lõpetamise tingimused ja kord, tingimused laenuaotlejale, laenu otstarve, laenu sihtgrupp jne. Lisaks esitab MES igal aastal ülevaate</p>

Riigikontrolli soovitus	Auditeeritu vastused
<ul style="list-style-type: none"> ■ koostöös teadlastega näha ette (tasulise või kalandusfondi rahastatud) vesiviljeluse veterinaarkontrolli süsteem ja farmipõhiselt haiguste ennetuskavade koostamine; ■ leida koostöös Keskkonnaministeeriumiga ühine arusaam merevesiviljeluse arendamiseks, mis võimaldaks merealade kasutuselevõttu, lähtudes vesiviljeluseks sobivate alade planeeringutest ja vältides keskkonna lisareostust. <p>(p-d 80–96)</p>	<p>finantskorraldusvahendit kasutavate ettevõtete finantsilisest olukorrast, mis põhineb nende ettevõtete eelmise aasta majandusaasta aruannetel. MES esitab ministeeriumile ka haldusülesande täitmise aruande eelmisel kalendriaastal rakendatud finantskorraldusvahendite kohta, mis sisaldab analüüsi haldusülesande täitmisest, sh finantsinstrumendi taotlejate arvu, sõlmitud lepingute arvu, taotlejate tegevusala, finantskorraldusvahendite summat ja kasutamata finantskorraldusvahendite summat. Lisaks on MES kohustatud esitama ministeeriumile oma majandusaasta aruande pärast selle kinnitamist. Seega on Maaeluministeerium juba varasemalt käitunud EKF-i finantskorraldusvahendite lepingute sõlmimisel Riigikontrolli soovitude kohaselt ning kavatseb neid kindlasti järgida ka EMKF 2014–2020 rakendamisel.</p> <p>Tuginedes Rahandusministeeriumi poolt tellitud ja 2014. aastal valminud PricewaterhouseCoopers Advisors AS „Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine“ lõpparuandele, liigutakse Euroopa Liidu finantsperioodil toetuspoliitikal finantsinstrumentide kasutamise suunas, kuna nii saab toetada suuremat hulka kasusaajaid ja sellega suurendada toetuste efektiivsemat kasutamist. Tulenevalt Eesti Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ja Isamaa ja Res Publica Liidu koalitsioonileppe punktist 8.27. parandatakse kapitali kättesaadavust kasuettevõtetele. Võetakse ettevõtete toetamisel suund asendada investeringutoetused finantsinstrumentidega (laenud, garantii) või kasutada neid kombineeritult.</p> <p>Eesti Euroopa Liidu poliitika eesmärgiks on turumajanduslikel alustel toimiv ja konkurentsivõimeline kalandussektor. Selleks toetab Eesti Merendus- ja Kalandusfondi liikumist toetustest sõltuvuse vähendamise ja turutõrgete ületamiseks loodud paindlike finantsinstrumentide põhise rahastuse suunas. Eesti leiab, et Merendus- ja Kalandusfondi administreerimine tuleb ühtlustada struktuurifondide osas kehtivate põhimõtete ja toetame liikumist lahenduste suunas, mis võimaldavad toetuste eesmärgipärasemat ja ratsionaalsemat kasutamist. Merendus- ja Kalandusfondi toetused tuleb suunata struktuursete muudatuste saavutamisele, arvestades regionaalseid eripärasid merevesiviljeluse arendamise kontekstis, on Eesti Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ja Isamaa ja Res Publica Liidu koalitsioonileppe punktis 20.18 sätestatud, et täpsustatakse ja lihtsustatakse vesiviljeluse arendamiseks vajalike lubade andmise protseduuri. Sellest tulenevalt tutvustati 17. detsembril 2015. aastal Maaeluministeeriumi kalandusnõukogu istungil Eesti Vabariigis merevesiviljeluse arendamiseks vajalike lubade andmise protseduuri. Valminud dokumendi kohaselt kaardistati hetkeolukord ja tehti protsessikirjeldus, kuhu koondati kokku oluline info taotleja jaoks, kes soovib alustada merevesiviljelusega. Siinkohal on oluline märkida, et antud valdkonna arengut Maaeluministeerium kindlasti toetab, mõistes seejuures ka merekeskkonna kaitsega seonduvaid vajadusi.</p> <p>Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 vesiviljelusmeetmete rakendamisel endantati vesiviljelust peamiselt tootmismahdade suurendamiseks, kus kasutatakse kaasaegseid ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid. Seetõttu soodustati perioodil 2007–2013 selliseid kasvandusi, mis on suletud veeringlusega ehk sellise veeretsirkulatsiooniga, mille puhul suurem osa basseini või tiigist väljavoolavast veest suunatakse läbi setteeraldusfiltri biopuhastisse ja sealt basseini või tiiki tagasi. Vastavalt komisjoni määruse nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 (mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga, artikkel 25g lõikele 1 on keelatud vesiviljelusloomade tootmisrajatised, mis on kinnise veekasutusega, välja arvatud haudemajad ja edasikasvatamisrajatised või mahepõllumajanduslike söödaorganismidena kasutatavate liikide tootmiseks ettenähtud rajatised. Ehk vee korduvkasutusega vesiviljeluskasvandustes ei saa kasvatada algusest lõpuni mahetoodet. Kuid siinkohal ei saa kindlasti välistada, et arvestades ka Eesti kliimaatiliste oludega, võib siiski antud valdkonna vastu huvilisi tekkida. Siiani on sektori huvi selle valdkonna vastu olnud üsnagi leige ja seetõttu on keskendatud perioodil 2014–2020 sektori jaoks teiste oluliste suundade panustamisesse.</p> <p>Riigikontroll viitab asjaolule, et tuleb täpsustada võimalusi koduturu vajaduste katmiseks olukorras, kus mitte täismõõduliseks kasvatatud vikerforellil puudub tarbija eelistus. Selgitame, et Eesti Vabariigis ei piira riik ettevõtlusvabadust. Seetõttu ei sekku ka Maaeluministeerium ettevõtjate</p>

Riigikontrolli soovitus	Auditeeritu vastused
	<p>äriplaanidesse. See, millist kala ja kui suureks vesiviljeleja kasvatab, on tema enda teha. Loomulikult otsustab lõpuks ikkagi tarbija, millist ja kui suurt kala ta tarbida soovib. Siinkohal saame välja tuua ka positiivsemaid näited, kus Eesti Toiduainetööstuste Liit on uute toodete konkursil „Eesti Parim Toiduaine 2016“ piirkondlikul konkursil ära märkinud Eesti Kalakasvatajate Ühistu Ecofarmi toote „Portsjonforell küüslaugumarinaadiga“. Seega, tegelikkuses näib, et ka portsjonforellile on Eestis turgu. Kõik sõltub ikkagi sellest, kuidas suudetakse oma toodet tarbijale tutvustada.</p> <p>Riik ei korralda eraloomaarete tegevust ühegi loomaliigi farmihaiguste ravi tagamiseks, kui tegu ei ole ohtliku loomataudiga. Ohtlike kalahaiguste seiret ja vajadusel ka tõrjet korraldab Veterinaar- ja Toiduamet (VTA). Kõigi peetavate loomade üle tehakse veterinaarjärelevalvet mitmeaastase kontrollikava alusel. Tegevusloaga vesiviljelusettevõtetest võetakse 2 korda aastas seireproove. Ohtliku kalahaiguse levikul riik loomulikult sekkub, selleks on tõrje-eeskiri olemas. Järelevalveasutus on selles valdkonnas VTA ja vajadust uue asutuse loomiseks ei ole. Teadlaste kaasamist on Maaeluministerium alati pooldanud, aga antud kontekstis tuleb panustada eelkõige vesiviljelejate nõustamisele. Eesti Maaülikooli (EMÜ) veterinaararstide õppekavas on kalahaiguste teema täiesti käsitletud, mille puhul põhjalikum spetsialiseerumine sõltub ilmselt iga veterinaararsti huvist ja turu nõudlusest. Kalakasvatajad on kasutanud EKF-ist rahastatud Kalanduse Teabekeskuse ja EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi teadusnõuandeid. Palju on väliskontakte pikaajaliste traditsioonidega riikide ekspertidega, kellel on valdkonnas usaldusväärne kogemus. Seda põhimõtet on kalakasvatajad mitmetel kohtumistel väljendanud. Kokku taandub kõik kalakasvataja enda huvile, aktiivsusele ja teadmistele. Kui vajatakse loomaarsti nõuannet kalade tervise tagamiseks, siis on seda võimalik ka korraldada. Siiani on selline huvi olnud vähene, seda näitab asjaolu, et vastava spetsialiseerumisega veterinaararste on väga vähe. Kui keegi ennast kalahaiguste eksperdiks koolitab, peab see tagama talle ka piisava sissetuleku. Loomapidaja vastutab oma peetavate loomade tervise ja heaolu eest ja seda ei korralda VTA ega muu riigiasutus mitte ühegi loomaliigi pidamise üle. Selleks võib loomapidaja näiteks teha bioohutuskava või muu dokumendi, mida järgides oma kasvanduses kalade tervise ja heaolu meetmeid rakendada.</p> <p>Maaeluministeriumil puudub pädevus hindamaks, kas merevesiviljelus on Läänemeres keskkonnaaspektist lähtuvalt võimalik või mitte. Maaeluministeriumi vastutusalasse kuulub nii vesiviljelussektori korraldamine kui ka kutseline kalapüük. Sellest lähtuvalt oleme seisukohal, et Eestis on vesiviljelus pikas perspektiivis jätkusuutlik tegevusala ja seetõttu pooldame ka merevesiviljeluse arengut siin ning oleme omalt poolt valmis Keskkonnaministeriumiga leidma ühtset arusaama merevesiviljeluse arendamise võimalustest Eestis.</p> <p>Keskkonnaministri vastus: kuna Eesti rannikumeri on kesises seisundis, siis näiteks konkreetset merealal vesiviljeluse arendust kavandades on vajalik rakendada kindlasti vastavaid keskkonnakoormuse vähendamise kompensatsioonimehhanisme. Tuleks rakendada koos erinevaid vesiviljelusviise, kus näiteks karbid ja/või vetikad tarbivad ära kalakasvatusest vette tekkinud toitainete jäägid. Lääne-Eesti veemajanduskava kohaselt on näiteks Soela väina rannikuveekogum kesises seisundis, seetõttu tuleb vältida täiendava reostuskoormuse lisandumist Soela väina rannikuveekogumisse. Küll aga on vesiviljelus võimalik nn toitainete nullemissiooni korral. Samuti peavad arendajad kasvatuste toodangumahtude kavandamisel võtma arvesse asukoha saasteainete koormustaluvust. Rajades näiteks lahte sumbakasvatuse, võib lahe omapära tõttu toimuda sinna fosfori- ja lämmastikuühendite kiire kuhjumine.</p> <p>Keskkonnaministeriumi esindajad kohtusid 13. mail 2016 Maaeluministeriumi esindajatega ja arutasid merevesiviljeluse valdkonnaga seonduvat, et leida ühine arusaam merevesiviljeluse arendamiseks, mis võimaldaks merealade kasutuselevõttu, lähtudes vesiviljeluseks sobivate alade planeeringutest ja vältides keskkonna lisareostust. Kohtumisel tõdeti, et merevesiviljeluse potentsiaal on nendes arendustegevustes, kus kasutatakse võimaliku vähese toitainete emissiooniga tehnoloogiat või kompensatsioonimeetmena võetakse välja meres või merepõhjas olevaid toitaineid.</p>

Auditi iseloomustus

Auditi eesmärk

Auditi eesmärk oli hinnata, kas riigi poolt vesiviljeluse arendamine 2007–2013 toetuste kaudu on olnud eesmärgipärane ning taganud paremaid tulemusi soodsamail (tõhusaimal) viisil, sh kas vesiviljelussektori toodanguvõime ja jätkusuutlikkus paranenud.

Hinnangu andmise kriteeriumid

Hinnangu andmisel lähtuti järgmistest üldisematest kriteeriumitest:

- Vesiviljeluse tootmisvõimsus ja toodangu väärtus suurenesid vastavalt EKFi rakenduskavas toodud eesmärkidele.
- Hindamiskriteeriumid võimaldavad projekte hinnata ja järjestada, lähtudes nende sisulisest kvaliteedist ja (äriplaani, projekti) teostatavuse perspektiivist.
- Hindamiskriteeriumid soodustavad efektiivsemate ja keskkonnanahoidlikumate tehnoloogiate rakendamist, mis muudab tootmise jätkusuutlikumaks.
- Ekspertide seisukohtadega toetuste valikul ja hindamisel on arvestatud.
- Vesiviljelusettevõtetele rakendub ressursitasu vee kasutamise eest samaväärselt analoogsete vett kasutavate tootjatega (põllumajandustootjad, vee-ettevõtted jt), erisused on põhjendatud.
- Varasema perioodi analüüsi järeldused on arvesse võetud uue perioodi (2014–2020) toetustingimuste kavandamisel.

Auditeeritud

Auditeeritud asutused olid Maaeluministerium, Keskkonnaministerium, Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA) ja Keskkonnaamet.

Auditi ulatus ja vaadeldud periood

Auditis käsitleti perioodi 2007–2014. Aasta 2007 on kontrollaasta, mille põhjal tehti hindamised, et selgitada 2014. aastaks saavutatud tulemused.

Auditis keskenduti kalandusfondi meetme 2.1 (EKFi vesiviljeluse investeringutoetus) kui kõige olulisema ja rahaliselt suuremaid toetusi vesiviljelusele andvale toetusmeetme rakendamisele. Lisaks vaadati ka meetmeid 2.3 „Investeeringud töötlemisse ja turustamisse“, „Ühistulise tegevuse arendamine“ (3.1.1) ja „Kalanduspiirkondade säästev areng“.

Auditis ei käsitletud järelevalvet deklareeritud keskkonnatasude õigsuse üle ning ettevõtete toimimist vastavalt keskkonnavalvete tingimustele, samuti ei tegeletud looduslike kalavarude taastootmise/rikastamise teemaga.

Auditi metoodika

Auditi metoodika hõlmas andmeanalüüsi, auditi meeskonna korraldatud küsitlusi ja intervjuusid ning eri uuringute, ülevaadete, arvamuste, arengukavade, nende rakendusplaanide ja täitmise aruannete analüüsi.

Üldkogumis olid kõik EKFi 2007–2015 vesiviljeluse meetmest 2.1 toetust saanud ettevõtted (44) 64 projektiga. Nende puhul hinnati projektide seisu (lõpetatud, pooleli, katkestatud). Kui projekt on katkestatud, siis analüüsiti selle põhjust. Valimis olevate isikute kohta küsiti taotlusedokumente (päring PRIA-le) või vaadati neid PRIA-s kohapeal, sh menetlusega seotud dokumentatsioon, projektide hindamised, aruanded, järelkontrollid. Projektide puhul analüüsiti valiku- ja hindamisprotseduure ning äriplaanide realiseerumist (eeldati, et toetust saanud ja lõpetatud projektid annavad juba toodangut).

Vesiviljeluse meetme 2.1 toetuste tulemuslikkuse analüüsiks võeti vaatluse alla 44 vesiviljelusega tegelevad ettevõtted (lisaks meetme 2.1 taotlejatele ka Veterinaar- ja Toiduameti tunnustatud ettevõtted, kes ei ole vastavast meetmest toetusi taotlenud), kelle kohta oli võimalik äriregistrist saada 2011. ja 2014. aasta majandusaasta aruanded. Majandustegevuse tulemuslikkuse analüüsi kaasati ettevõtete müügitulu, kasum, rentaablus, laenude maht, töötajate arv ning eksport. Kuna eksportis vaid 7 ettevõtet, siis ei saa seda näitajat põhjalikumalt analüüsida. Majandusnäitajate keskmiste tasemete võrdlemiseks viidi läbi t-testid ning võrreldi ettevõtteid, kes on taotlenud meetmeraha aastatel 2009–2012 ja kellele perioodil 2009–2013 on tehtud ka väljamakseid (kokku 15 ettevõtet), nende ettevõtete, kes ei ole taotlenud meetmest 2.1 raha (kokku 10 ettevõtet).

Projektide keskkonnanõuetele vastavuse analüüsiks moodustati 10 keskkonnaloast koosnev valim (kokku on vesiviljelusettevõtetele perioodil 2007–2013 antud 43 keskkonnaluba), mis esindaks vesiviljelustootmist erinevates tingimustes ning tehnoloogia abil (läbivooluga ja kinnise ringlusega süsteemid, suures mahus põhjavett kasutavad süsteemid, merekalakasvatus, vähikasvatus). Keskkonnalubade väljaandmise protsessi puhul analüüsiti väljaandmiseks vajalikku lähtematerjali, keskkonnamõju hindamist ja strateegilise mõju hindamist (kui see on tehtud). Selgitati, kas loa väljaandmisel on hinnatud veekogu koormustaluvust ning võimalikku täiendavat reostuskoormust, mis veekogu seisundit võib mõjutada ning kas sellest lähtuti keskkonnaloa tingimuste seadmisel.

Et teada saada, kuidas toetusmeetmed on mõjutanud ettevõtet ja selle koostööd teiste ettevõtete, korraldas Riigikontroll küsitluse nii toetust saanud kui ka mittesaanud ettevõtete hulgas.

Andmebaasid ja päringud

Riigikontroll kasutas järgmisi allikaid: äriregister, Eesti statistikaameti statistika andmebaas, PRIA projektide menetlemise infosüsteem (MAIT), Keskkonnaameti keskkonnalubade andmebaas KLIS, keskkonnaregister, Eesti looduse infosüsteem (EELIS), Keskkonnaagentuuri veekasutuse aastaaruanded.

Auditi lõpetamise aeg

Audit algas 2015. aasta septembris ja lõppes 2016. aasta aprillis.

Auditi meeskond

Meeskonda kuulusid auditijuht Viire Viss ning vanemaudiitorid Maidu Lääne ja Matis Mägi.

Kontaktandmed

Auditi kohta saab lisainfot Riigikontrolli kommunikatsiooniteenistusest tel +372 640 0704 või +372 640 0777, e-post riigikontroll@riigikontroll.ee

Auditaruande elektrooniline koopia (pdf) on saadaval koduleheküljel www.riigikontroll.ee.

Auditaruande kokkuvõte on saadaval ka inglise keeles.

Auditaruande number Riigikontrolli asjaajamissüsteemis on 2-1.7/16/70074/14.

Riigikontrolli postiaadress on:

Narva mnt 11a

15013 TALLINN

Tel +372 640 0700

Faks +372 661 6012

riigikontroll@riigikontroll.ee

Riigikontrolli varasemaid auditeid seoses Euroopa Kalandusfondiga

18.10.2013 – Euroopa Kalandusfondi toetused kalalaevastiku kohandamisel ja taristu arendamisel

Kõik aruanded on kättesaadavad Riigikontrolli koduleheküljelt www.riigikontroll.ee.

Lisa A. Kalakasvatuseviisid

Tootmisviis	Veekasutus ja -puhastus
Tiigid	Looduslik pinnavesi, veevahetus vähene. Kasvatatakse nt karpkala, jõevähki. Ekstensiivne tehnoloogia, tekkiv toitainekoormus väga väike (tiigid toimivad ka biopuhastina). Setted eemaldatakse tiigist.
Läbivoolumajandid – loodusliku pinnavee läbivooluga basseinid ja tiigid	Jõevesi juhitakse läbi kasvanduse basseinide/tiikide ning seejärel jõkke tagasi. Võivad kasutada setete eemalduseks filtreid. Tootmisest tekkivad toitained (lämmastik, fosfor) juhitakse suures lahjenduses keskkonda. Veekulu 1 kg kala tootmiseks ca 30 m ³ . Vee kasutamisel veeressurs jões oluliselt ei muutu, kuid teatud määral muutub veerežiim ning veekogu seisundi säilitamiseks on vaja tagada vajalik minimaalne vooluhulk.
Vee korduva kasutusega ehk retsirkulatsiooniga (RAS⁶⁰) majandid	Kasutavad põhjavett suletud ringluses. Täielik veetöötlustsükkel: vesi läbib taaskasutamisel korduvalt puhastusseadmed ning vahetatakse järk-järgult välja, veetemperatuur ja koostis kontrollitav. Paiknevad kinnises hoones. Setted võidakse pärast eemaldamist käidelda või ka veekogusse tagasi juhtida. Võivad kasutada biofiltreid. Veekulu 1 kg kala tootmiseks ca 0,2–0,3 m ³ . Põhjavesi kasutatakse ressursina täielikult ära – maast välja pumbatav põhjavesi muutub saasteaineid sisaldavaks heitveeks.
Taani mudelfarm Vett korduvalt kasutatav vabas õhus asuv kasvandus	Pinnavett kasutatakse korduvalt (70% ulatuses, vähemal määral kui RASi puhul), vesi läbib korduvalt puhastusseadmed ja juhitakse seejärel keskkonda. Paikneb vabas õhus, vett ei soojendata. Veekulu 1 kg kala tootmiseks ca 3–4 m ³ .
Sumpkasvandus	Merepinnal ujuv ja põhja ankurdatud sump, kus merevees kasvatatakse forelli ja lõhet. Tekkivad jääkained lähevad otse merre. Arendatakse ka tehnoloogiat, mille puhul kasutatakse küll merevett, kuid jääkained eemaldatakse. Kasutatav veekogus pole mõõdetav.

⁶⁰ RAS – *Recirculated aquaculture system* ehk vee korduva kasutusega vesiviljelussüsteem.

Lisa B. Euroopa kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava meetme „Vesiviljeluse investeringutoetus“ tingimused ja hindamiskriteeriumid⁶¹

Toetatavad tegevused	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Toetatakse sellise uue vesiviljeluskasvanduse püstitamist või olemasoleva vesiviljeluskasvanduse rekonstrueerimist, mille aastane keskmine tootmismah projekti kohaselt on vähemalt: <ol style="list-style-type: none"> 1) 100 tonni vikerforelli, tuuralisi või koha; 2) 50 tonni angerjat, paaliat, siiglasti, tilaapiat või sägalisi; 3) 25 000 tükki kaubavähki. ▪ Toetatakse sellise olemasoleva karpkalakasvanduse rekonstrueerimist, mille kalatiikide kogupindala on vähemalt 10 hektarit. ▪ Toetatava tegevuse osaks võib olla tellitud projekteerimistöö, projekteerimiseks vajalik uuring või seaduses sätestatud juhtudel keskkonnamõju hindamine. ▪ Toetatavad tegevused peavad olema ellu viidud kahe aasta jooksul.
Abikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vesiviljelusehitise (tiik, basseini, kiirvoolukanal, regulaator, veekogu kohandamiseks vajalik rajatis, sisekasvuhoone, haudemaja, kala- ja söödahoidla, piirderajatis jms) püstitamise või rekonstrueerimise kulud. ▪ Vesiviljelusehitise juurde kuuluva seadme (haude-, söötmis-, veevarustus-, veepuhastus-, kalasorteerimis-, loendamise-, kaalumise-, laadimise-, ladustamise-, aereerimisseade ja temperatuuri reguleerimisseade, veeanalüüsiks vajalik seade, vesiviljeluses kasutatav sõudepaat jms) ostmise, liisimise ja paigaldamise kulud. ▪ Juhtimissüsteemi (hapniku, pH jms mõõtmine), sh integreeritud infotehnoloogia ostmise ja paigaldamise kulud. ▪ Kalakasvatussumba hooldamise seadme või teeninduspaadi ostmise, liisimise või paigaldamise kulud. ▪ Negatiivsete keskkonnamõjude vähendamiseks ette nähtud veepuhastusehitise püstitamise või rekonstrueerimise kulud ja selle juurde kuuluva vajaliku seadme soetamise või paigaldamise kulud.
Taotlejale esitatavad nõuded	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Taotlejal puuduvad riiklikud maksuvõlgnevused. ▪ Taotleja suhtes pole algatatud likvideerimis- või pankrotimenetlust. ▪ Varasemad riigieelarvest või välisabivahenditest saadud ning tagasimaksmist vajavad summad on tähtaegselt tagasi makstud. ▪ Taotleja täidab keskkonna- ja hügieeninõudeid või hakkab neid täitma hiljemalt alates viimase toetusosa väljamaksest (alates 28.02.2011). Taotleja suhtes ei ole taotluse esitamise kuule vahetult eelnenud 12 kuu jooksul jõustunud süüdimõistvat otsust keskkonnavastases süüteo ning taotleja on nimetatud ajavahemikul täitnud keskkonnanõuete rikkumise eest tehtud puuduste kõrvaldamise ettekirjutuse. ▪ Taotleja jätkab vesiviljelustoodete tootmist vähemalt viie majandusaasta jooksul alates viimase toetusosa väljamaksest.
Hinnapakumuste küsimise kohustus	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Toetatava tegevuse elluviimiseks teeb taotleja ettepaneku esitada hinnapakumuse vähemalt kolmele asjakohast teenust osutavale ettevõtjale. ▪ Hinnapakumuste küsimiseks esitatav dokumentatsioon peab sisaldama kogu tehnilist spetsifikatsiooni. ▪ Taotleja võib küsida vähem kui kolm hinnapakumust juhul, kui asjakohast teenust osutab vähem kui kolm ettevõtjat või kui töö maksumus ei ületa 9970 eurot.
Toetuse taotlemiseks vajalikud dokumendid	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vormikohane avaldus ja tegevuskava. ▪ Riikliku maksuvõla olemasolu korral Maksu- ja Tolliameti tõend maksuvõla ajatamise kohta. ▪ Väljavõte rajatise põhiprojektist või ehitusprojekti põhijoonistest ja seletuskirjast. Kajastuma peavad ehitise asendiplaan, tehnosüsteemide ja välisvõrkude lahendused. ▪ Ehitusloast koopia.

⁶¹ Põllumajandusministri 23.05.2008. a määrus nr 46 „Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava“ meetme 2.1 „Vesiviljeluse investeringutoetus“ raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord. NB! Meetme määruse tingimused on sõnastatud hõlpsama loetavuse eesmärgil üldistatult, aluseks on võetud määruse 29.03.2009. a redaktsioon.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hinnapakumuste esitamise ettepanekud ja hinnapakumused. ▪ Koopia vee-erikasutusloast, kui toetust taotletakse sumpkasvatuse jaoks (alates 28.02.2011); koopia vee-erikasutusloast, kui nimetatud luba on nõutav veeseaduse kohaselt.
Taotluste menetlemine: kontroll ja nõuetekohaseks tunnistamine	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PRIA küsib Keskkonnainspeksiioonilt kõigi taotlejate kohta infot, kas tegu pole ettevõttega, kes on taotlusele eelnenud aasta jooksul kuni taotluse esitamiseni jätnud täitmata ettekirjutuse keskkonnakoostiste täitmise suhtes või kelle suhtes on jõustunud sündimõistev süüteo otsus keskkonnarikkumises. ▪ Taotluse nõuetekohaseks tunnistamise käigus tellib PRIA vesiviljeluse valdkonnas pädevalt teadus- või arendusasutuselt ekspertiisi; (alates 28.02.2011) PRIA võib ehitusmaksumuse optimaalsuse hindamiseks tellida ekspertiisi.
Eksperti ülesanded	<p>Ekspert annab hinnangu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ametile toetuse taotlemiseks esitatud hoone põhiprojekti või rajatise ehitusprojekti tehnilise ja tehnoloogilise elluviidavuse ja optimaalse ehitusmaksumuse kohta, veevahetuse mahule (v.a karpkalakasvanduse puhul) ning võimaluse kohta toota nõutud minimaalses tootmismahus (vt toetatavad tegevused). Karpkalakasvanduste (ja jõevähi kasvanduste (alates 28.02.2011) puhul ei anna ekspert hinnangut tootmismahule, vaid kontrollib, kas tiikide kogupindala vastab toetatavate tegevuste miinimumnõuetele; ▪ tegevuskava alusandmetele, sh roogitud, rookimata elus- ja töödeldud toodangu müügihinnale, toodangu kaalule või suurusele, sisseostetava sööda hinnale, tööjõu kulutustele, elektrienergia kulutustele, investeeringu mahule, muudele kuludele. Tegevuskava alusandmed peavad olema omavahel kooskõlas ja hind vastama keskmisele turuhinnale.
Taotluste hindamine: hindepunktid	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PRIA hindab nõuetekohaseks tunnistatud taotlusi, lähtudes meetme määrusega kindlaks määratud hindamiskriteeriumitest, ning moodustab nende põhjal taotlustele antud hindepunktide liitmise teel taotluste paremusjärjestuse. <p>Taotlustele antakse hindepunkte järgmiselt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 hindepunkt omafinantseeringu iga protsendi eest, lähtudes omafinantseeringu protsentuaalsest osakaalust toetatava tegevuse abikõlblikus kogumaksumuses. ▪ 5 hindepunkti vee korduva kasutusega sellise vesiviljeluskasvanduse püstitamise või rekonstrueerimise eest, mille puhul basseini- või tiigiveest eraldatakse tahked jäägid või hõljuvained, vesi rikastatakse hapnikuga ja suunatakse uuesti basseini või tiiki. ▪ 10 hindepunkti sellise vee retsirkulatsiooniga ehk suletud veeringlusega vesiviljeluskasvanduse püstitamise eest, mille puhul basseinist või tiigist väljavoolav vesi suunatakse enamuses läbi setteeraldusfiltri biopuhastisse ja sealt basseini või tiiki tagasi. ▪ 10 hindepunkti, kui laiendatakse või rekonstrueeritakse sellist karpkalakasvandust, mille tiikide pindala on vähemalt 10 ha, või jõevähi kasvandust tiikide pindalaga vähemalt 3500 m² (alates 28.02.2011). ▪ 5 hindepunkti, kui taotleja on mikro- või väikese suurusega ettevõtja. ▪ 1 hindepunkt taotlusele, mis eelmises taotlusvoorus tunnistati küll nõuetekohaseks, kuid jäi hindamise tulemusena pingereas tagapoole ning rahaliste vahendite puudumisel jäi rahastuseta.

Lisa C. Andmeid vesiviljelusettevõtete taotluste kohta

2015. aasta lõpu seisuga oli Veterinaar- ja Toiduamet tunnustanud 50 kala- ja vähikasvatajat (vt tabel 1).

Tabel 1. Veterinaar- ja Toiduameti tunnustatud vesiviljelejad

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ettevõtteid kokku	6	21	24	29	35	38	47	50
Tunnustatud tootmisüksusi kokku	9	28	31	36	42	45	54	57
Asustusmaterjal (kala)	4	8	8	10	11	12	16	15
Kalakasvatus	4	14	14	18	20	21	27	29
Asustusmaterjal (vähk)	1	5	8	8	10	12	12	13
Vähikasvatus	1	8	11	12	16	18	20	22

Perioodil 2009–2014 esitas taotluse saada meetme 2.1 raha 44 ettevõtet, neist oli taotlemise hetkel Veterinaar- ja Toiduamet tunnustanud 19 (vt tabel 2).

Tabel 2. Taotlused ja väljamaksed meetmest 2.1 perioodil 2009–2014

Taotluste esitamise arv	Taotluse esitanud ettevõtete arv	Taotlemise hetkel VTA poolt tunnustatud	Taotlemise järel VTA tunnustuse saanud	VTA tunnustatud taotluse esitajad	Tehtud väljamakseid ettevõtetele	Väljamaksed VTA poolt tunnustamata ettevõtetele
1	29	11	5	16 (3 pole väljamakseid saanud)	15	2 ettevõtet – 2% ja 35% ulatuses taotletud summast
2	11	4	5	9	9 (neist 2 ettevõtet on saanud toetust 1 kord, ülejäänud 2 korda)	VTA poolt tunnustamata ettevõtetele pole toetusi makstud
3	4	4	0	4	4 (neist 3 ettevõtet on toetusi saanud 3 korda ja 1 ettevõtte 2 korda)	

Kokku esitati 2009–2015 taotlusi 64 projekti rahastamiseks, sh üks ettevõtte võis taotlust esitada mitmes meetme voorus. Väljamakseid on tehtud 43 projektile (vt tabel 3).

Tabel 3. Üldine info meetme 2.1 kohta

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Kokku
Meetmest 2.1 toetust taotlenud ettevõtted	21		19	4	7		12	44
... neist taotlemise aastal Veterinaar- ja Toiduamet tunnustanud	9		9	3	2		12	
Meetmest 2.1. määratud summad	6 800 090		5 112 932	1 897 455	2 530 505		994 734	17 335 716
Keskmine summa 1	323 814		269 102	474 364	361 501		828 94,5	393 994

ettevõtte kohta								
Minimaalne määratud summa	25 012		1 426	369 984	14 427		24 250	1 426
Maksimaalne määratud summa	511 293		511 193	511 293	511 293		175 718	511 293
Ettevõtted, kellele on meetmest 2.1 toetus välja makstud	1	1	4	9	5	7	15	28
... neist väljamaksmise aastal Veterinaar- ja Toiduamet tunnustanud	0	1	4	8	5	5	15	
... neist pärast toetuse saamist Veterinaar- ja Toiduamet tunnustanud	1			1				
Meetmest 2.1. välja makstud summad	47 670	188 284	1 000 018	2 300 885	1 075 618	1 297 399	2 269 824	8 179 697
Keskmine summa 1 ettevõtte kohta	47 670	188 284	250 004	255 654	215 124	185 343	151 322	
Minimaalne määratud summa	47 670	188 284	18 479	1 426	29 407	7 024	14 026	1 426
Maksimaalne määratud summa	47 670	188 284	482 696	473 780	496 866	483 854	511 293	511 293